

T. C.
ÇALIŞMA VE SOSYAL GÜVENLİK BAKANLIĞI
Dış İlişkiler ve Yurtdışı İşçi Hizmetleri
Genel Müdürlüğü

SOSYAL DIŞLANMA BAĞLAMINDA SOSYAL YARDIMLAR VE
KARŞILAŞTIRMALI POLİTİKA ÖNERİLERİ

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Eyüp Günay İSBİR

UZMANLIK TEZİ
Asuman AKTAŞ

Ankara, Nisan 2014

İçindekiler

TEŞEKKÜR	3
GİRİŞ	4

I. BÖLÜM

YOKSULLUK, SOSYAL DIŞLANMA ve SOSYAL YARDIMLAR

1.YOKSULLUK.....	7
2.SOSYAL DIŞLANMA.....	12
2.1. Sosyal Dışlanmanın Nedenleri	17
2.2. Sosyal Dışlanmanın Sonuçları	22
2.3. Dünya’da Sosyal Dışlanmanın Görünümü.....	25
2.4. Türkiye’de Sosyal Dışlanmanın Görünümü.....	33
3.SOSYAL YARDIM HAKKI.....	40

II. BÖLÜM

**SOSYAL DIŞLANMA İLE MÜCADELEDE SOSYAL YARDIM
UYGULAMALARI**

1.DÜNYADA SOSYAL YARDIM UYGULAMALARI.....	46
1.1. Finlandiya.....	47
1.2. Amerika Birleşik Devletleri	51
1.3. Fransa	58
1.4. Yeni Zelanda	64
1.5. Birleşik Krallık.....	72
1.6. Avusturya	82

III. BÖLÜM

TÜRKİYE'DE SOSYAL YARDIM UYGULAMALARI

1.ULUSAL MEVZUAT	90
2.AİLE VE SOSYAL POLİTİKA BAKANLIĞI SOSYAL YARDIM UYGULAMALARI.....	95

2.1. Aile Yardımları	99
2.2. Eğitim Yardımları	101
2.3. Sağlık Yardımları	102
2.4. Özel Amaçlı Yardımlar	105
2.5. 2022 Sayılı Kanun Kapsamındaki Yardımlar	105
2.5.1. Yaşlılık aylığı.....	105
2.5.2. Engelli Aylığı.....	106
2.5.3. Engelli Yakını Aylığı.....	107
2.5.4. Silikozis Hastalarına Yapılan Yardımlar	107
2.6. 2828 Sayılı Kanun Kapsamındaki Yardımlar	108
2.7. Proje Destekleri Kapsamındaki Yardımlar	109
SONUÇ: DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER.....	110
KAYNAKÇA	119

TEŞEKKÜR

Tez yazım aşamasında çok yoğun çalışmalarını arasında bana zaman ayıran ve tezime katkılarda bulunarak beni yönlendiren değerli danışmanım sayın Prof. Dr. Eyüp Günay İSBİR'e,

çalışmalarım boyunca alandaki bilgi birikimini benimle paylaşan, bende akademi kültürünün oluşması için çaba sarf eden, akademik her adımında emeği olan, sağladığı moral desteği ile beni başaracağıma inandıran ve çok değerli zamanını benden esirgemeyen Prof. Dr. Kasım KARATAŞ'a,

anlayış ve hoşgörülerinden dolayı yöneticilerime ve her aşamada çalışmalarına destek veren büyük bir zevkle çalıştığım sevgili mesai arkadaşlarıma, bilhassa verdiği teknik destek için Hasan IŞIK'a ve beni dinlemekten yorulmayan oda arkadaşım Fatih Bahadır YURDAKUL'a,

yeterlilik süresi boyunca maddi ve manevi desteğini benden esirgemeyen, yanımda durarak kendimi güvende hissettiren aileme, sabrından dolayı minnettar kaldığım değerli varlığım anneme çok teşekkür ederim.

GİRİŞ

En yalın deyişle kaynak yetersizliği olarak adlandırılabilir olan yoksulluk insanın varlığından beri çözüm bekleyen bir sorundur. Yoksulluk bir birey sorunundan ziyade toplum sorunudur. Günümüzde ise küresel bir sorun olarak varlığını korumaktadır. Yoksulluğun insanlığın gelişimiyle nitel ve nicel anlamda değiştiği görülmektedir. Bu ihtiyaç yeniden sınıflandırma ve tanımlamalara hatta bazen farklı kavramların doğmasına yol açmaktadır. Yeni yoksulluk, öznel yoksulluk, sosyal dışlanma gibi kavramlar literatürde son yıllarda değişen yoksullukla birlikte tartışılmaya başlanan bazı kavramlardır.

Sosyal dışlanma kavramı yoksulluğun tüm boyutlarını kapsayan bir kavram olmakla birlikte yoksulluk açısından hem bir neden hem de bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır. Yalnızca maddi değil manevi kaynak yoksunluğuna da atıfta bulunan sosyal dışlanma bireyin toplumla etkileşiminin de bir sonucudur. Dolayısıyla toplumun bireye bakışı ve bireyin kendini nerede gördüğü sosyal dışlanma açısından önem kazanmaktadır. Bireyi toplumun dışına iten nedenler ve bireyin toplumun dışına itilmesi ile ortaya çıkan sonuçlar yoksulluktan bağımsız düşünülememektedir.

Yoksulluk ile iç içe geçmiş sosyal dışlanmanın gelişmemiş ülkelere özgü bir sorun olduğunu söyleyemeyiz. Sosyal dışlanma sorunu, gelişmekte olan ülkelerde ve hatta gelişmiş ülkelerde daha farklı deneyimlenmektedir. Gelir adaletsizliğinin derin olduğu ülkelerde refah ve büyümeden yeterli payı alamayan grupların sosyal dışlanma riskinin yüksek olduğu görülmektedir. Göçmenler, uzun süreli işsizler, tek ebeveynli haneler, yaşlılar ve çocuklar sosyal dışlanma riski yüksek olan gruplardır.

Sosyal dışlanma yoksulluk bağlantısı göz önünde alındığında sosyal dışlanma ile mücadele yoksulluk ile mücadelenin de gereğidir. Ancak sosyal dışlanma riskinin ortadan kaldırılması sadece yoksulluk riskinin ortadan kaldırılması ile mümkün değildir. Bu noktadan hareketle sosyal dışlanmanın önüne geçebilmek amacıyla ortaya atılan politikaların bütüncül ve çok boyutlu olması gerekmektedir.

Sosyal dışlanma riskinin ortadan kaldırılması amacıyla en çok uygulanan aracın sosyal yardımlar olduğu görülmektedir. Sosyal yardımlar, muhtaçlık durumundaki kişilerin kendilerine yetebilmeleri ve toplumla bütünleşebilmeleri amacıyla verilen kişinin muhtaçlıktan çıkarılmasını hedefleyen aynı ve nakdi yardımları kapsamaktadır. Kısa vadede insan onuruna yaraşır bir yaşam sürdürülmesi amacıyla muhtaçlık durumunu ortadan kaldıran sosyal yardımlar uzun vadede yoksulluk döngüsünü kırarak beşeri sermayenin gelişimine katkı sağlamaktadır.

Sosyal yardımlar, kaynak yetersizliğinin önüne geçebilmek veya kaynak dağılımındaki adaletsizliği azaltmak için sosyal dışlanma sorunu ile mücadelede sosyal hizmetler ile bütünleştiğinde etkin olmaktadır. Bu itibarla, sosyal yardımın etkinliğinin analiz edilebilmesi için yardımın hangi gruplara, hangi ölçekte verildiği ve hangi hizmetler ile bütünleştirildiği konusu ele alınmalıdır.

Literatür taraması yöntemi ile gerçekleştirilen bu çalışmanın konusunu sosyal dışlanma bağlamında sosyal yardımlar oluşturmaktadır. Çalışmanın amacı sosyal dışlanma bağlamında, Dünyadaki bazı sosyal yardım uygulamalarının Türkiye ile kıyaslanarak Türkiye'deki sosyal yardım uygulamalarının değerlendirilmesi ve bu değerlendirme sonucunda mevcut sistemdeki eksikliklerin tespit edilmesi ve giderilmesi amacıyla öneriler sunulmasıdır.

Bu amaçlarla gerçekleştirilen çalışmanın birinci bölümünde yoksulluk, sosyal dışlanma ve sosyal yardımlar kavramsal olarak ele alınmıştır. Ayrıca birinci bölümde sosyal dışlanma ve yoksulluk ilişkisine değinilerek sosyal dışlanmanın neden ve sonuçları ile ele alınmış ve sosyal dışlanma ile mücadele kullanılan etkin bir araç olarak sosyal yardım, hak temelinde tartışılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise sosyal dışlanma ile mücadelede sosyal yardım uygulamaları ele alınmıştır. Bu bölümde Eardley ve arkadaşlarının (1996:12) Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) üye ülkelerindeki sosyal yardım uygulamalarını inceleyerek yaptığı sınıflandırma esas alınarak altı ülke örneği seçilmiştir. Seçilen ülkeler Finlandiya, Yeni Zelanda, Amerika Birleşik Devletleri, Birleşik Krallık, Fransa ve Avusturya'dır. İkinci bölümde seçilmiş bu ülkelerdeki sosyal yardım uygulamaları nitel ve nicel olarak tartışılmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, Türkiye'deki sosyal yardım uygulamaları ele alınmıştır. Bu bölümde, öncelikle mevzuat açısından ülkedeki tüm sosyal yardım uygulamaları tartışılmış daha sonra ülkedeki sosyal yardım uygulamaları açısından yalnızca sosyal yardım politikalarını belirlemede yetki kılınan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın uyguladığı sosyal yardımlar ele alınmıştır. Bu doğrultuda üçüncü bölümün sonunda diğer ülkelerle kıyaslamaya gidilerek değerlendirme ve öneriler sunulmuştur.

I. BÖLÜM

YOKSULLUK, SOSYAL DIŞLANMA ve SOSYAL YARDIMLAR

1.YOKSULLUK

Yoksulluk, bugün az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerin sorunu değil aksine küresel bir sorun haline gelmiştir. İnsanlığın varlığıyla beraber kaynak ve değer paylaşımı gibi bir konunun gündemde olduğu gerçeğinden hareketle, yoksulluğun insanlık tarihiyle eşleştirilen bir sorun olduğu söylenebilir. Kaynak ve değerlerin nitel ve nicel değişime uğradığı günümüz dünyasında yoksulluğun da bu doğrultuda boyut değiştirdiği açıktır. Bu bağlamda yoksulluk tanımı da değişecektir.

Çeşitli parametrelere dayalı farklı yoksulluk tanımları olsa da son yıllarda hızla artan yoksulluk oranları ve değişen boyutlarıyla yoksulluğun yeniden tanımlanmasına ihtiyaç vardır. Nitekim sorunun nasıl tanımlandığı soruna bakışı ve beraberinde üretilecek çözüm mekanizmalarının çerçevesini çizmeye yardımcı olmaktadır

Drewnowski'nin yoksulluğa ilişkin yapmış olduğu sınıflama halen kullanılmaktadır. Drewnowski'ye göre yoksulluk üçe ayrılmaktadır:

- a) Mutlak yoksulluk
- b) Göreli yoksulluk
- c) Öznel yoksulluk

Mutlak yoksulluk durumunda ihtiyaçların karşılanması için yeterli kabul edilen standartların altında olan bireyler yoksul kabul edilmektedir. Göreli yoksulluk ise bireyin kendi yansıttığı ihtiyaçlarını giderebilme bakımından grubun diğer üyeleri ile karşılaştırılması durumunda yetersiz kalması durumunda ortaya çıkabilmektedir.

Öznel yoksulluk ise kişinin kendi ihtiyaçlarını karşılamaya yetecek kadar kaynağa sahip olması konusundaki düşünceye göre yoksul olup ve olmadığına ilişkin fikridir (aktaran Kaya,2009:12-13).

Ayrıca, yoksulluğun süresine göre de kategorize edildiği bilinmektedir. Bunlar geçici yoksulluk ve kronik yoksulluktur. Çeşitli sebeplerden dolayı kısa süreli muhtaçlık durumuna düşmek geçici yoksulluk iken yoksulluğun uzun yıllar aldığı ve bir döngü olarak nesiller arası aktarıldığı uzun süreli muhtaçlık durumu ise kronik yoksulluktur. Tüketim miktarlarında görülen kısa süreli dalgalanmalar büyük çaplı geçici yoksulluğa yol açmaktadır. Gelir riskinin yüksek olması ise kronik yoksulluğa neden olmaktadır (Kabaş,2009:51).

Roventree ise yoksulluğu, “toplam kazançların biyolojik varlığın devamı için gerekli olan yiyecek, giyim vb. asgari düzeydeki fiziki ihtiyaçları karşılamaya yetmemesi” olarak tanımlamaktadır (Field’den akt. Sam,2008:61).

Adam Smith’e göre insanlar eşit fırsat ve seçeneklere sahiptir ve onların fırsat ve seçeneklerini çeşitlendirme haklarını kullanması gerekir. Smith bu bağlamda “topluluk içinde görünmekten utanmaksızın” diğer insanlarla bir arada bulunarak onlarla bütünleşmekten söz eder. Kendinden ve çevresinden utanacak durumda olmak ise yoksulluk düzeyinin zımnî sınırı olarak görülmektedir. Adam Smith tarafından zımnen geliştirilmiş olan bu tanım günümüz yoksulluk tanımları içinde “özel yoksulluk” olarak büyük ölçüde yeniden vücut bulmaktadır (Devlet Planlama Teşkilatı, 2000:5).

Her ne kadar insanlık tarihiyle eşleştirilse de yoksulluğa uluslararası platformlarda bakışın 1990’larda şekillendiğini söylemek mümkündür. Bunda Dünya Bankası’nın çalışmalarının etkisi vardır. Dünya Bankası yoksulluğu asgari yaşam standartlarına erişememe şeklinde geleneksel olarak tanımlamaktadır (akt. Bölükbaşı, 2008:25). Sloganıyla yoksulluktan yoksun bir dünya için çalıştığına vurgu yapan Dünya Bankası, temelde yoksulluğu gelir esasına dayandırmakta ve satın alma gücü paritesi üzerinden hesap yapmaktadır.

Dünya Bankası'nın mutlak yoksulluk hesabı bir insanın hayatta kalabilmesi için gerekli minimum kalori miktarı üzerinden hesap edilmektedir. Tıbben normal bir yetişkinin hayatta kalabilmesi için gerekli minimum kalori miktarı 2800-3000, ağır işlerde çalışanlar için ise işin niteliğine göre 3200-3800 k/cal olarak kabul edilmiş ve bu hesap dikkate alınarak günlük geliri, 2400 k/cal besini (bir insanın hayatta kalabilmesi için gerekli olduğu düşünülen minimum kalori miktarı) almaya yetmeyen insanlar “mutlak yoksul” olarak tanımlanmıştır. Az gelişmiş ülkeler için yoksulluk sınırı kişi başına 1 Dolar, Latin Amerika ve Karayipler için 2 Dolar, Türkiye'nin de dahil olduğu Doğu Avrupa ülkeleri için 4 Dolar, gelişmiş sanayi ülkeleri için 14,40 Dolar olarak belirlenmiştir (Devlet Planlama Teşkilatı, 2000:6).

Dünya Bankası'nın bu yaklaşımını Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Ticaret Örgütü gibi liberal kapitalizmi savunan Bretton Woods¹ kuruluşlarının benimsemesi sebebiyle bu yaklaşım literatürde Bretton Woods yaklaşımı olarak da bilinmektedir. Sözkonusu yaklaşım mevcut politikaların yoksullukla mücadelede etkin olduğunu ve son elli yıldır gelişmekte olan ülkelerin olumlu gelişmeler kaydettiğini savunmaktadır (Kabaş, 2009: 38-39). Bu yaklaşım yaşam standartlarının sadece ekonomik göstergelerle ölçülmesinin doğru sonuçlar veremeyeceği düşüncesiyle eleştirilmektedir. Yoksulluk sınırının ülkenin, bölgenin hatta hanenin içinde bulunduğu koşullara göre farklılık gösterebileceği ifade edilmekte ve tüm dünya için geçerli bir mutlak yoksulluk sınırının yoksulluğu ölçmede makul olmadığı ve yanıltıcı sonuçlar verebileceği ifade edilmektedir. Dünya Bankası ülkelerarası karşılaştırma yapabilmek ve yoksullukla mücadele politikalarının sonuçlarını analiz edebilmek için böyle bir sınır belirleme yoluna gitmiştir.

Birleşmiş Milletler (BM) ise yoksulluk alanındaki çalışmalarını uzmanlık kurumlarıyla yürütmektedir. 166 ülkede kalkınmaya destek veren Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) 1990 yılından beri her yıl İnsani Gelişim Raporları yayınlamaktadır. Ayrıca iki yılda bir ise Ulusal İnsani Gelişim Raporları

¹ Bretton Woods Sistemi II. Dünya Savaşı sırasında 1944 yılında kurulan uluslararası para idare sistemi olarak bilinmektedir. Sistem gereği IMF ve Dünya Bankası kurulmuş ve faaliyete geçmiştir.

yayınlanmaktadır. İnsani Gelişim Raporlarında ‘İnsani Gelişme Endeksleri’ analiz edilmektedir.

İnsani Gelişim Raporuna göre (1990:10) seçeneklerin artırılması süreci olarak tanımlanan insani gelişimin iki yönü bulunmaktadır. Birincisi gelişmiş sağlık, bilgi ve beceri gibi beşeri kabiliyetlerin oluşumu, ikincisi ise edinilen bu kabiliyetlerin kültürel, sosyal ve politik işlerde verimli olabilmek için kullanılabilmesidir. Bu denge sağlanamazsa bireyde hayal kırıklığı meydana gelir. Bu bağlamda, gelir kişinin yapabilecekleri için sadece bir tercihtir. Gelişimin sağlanması için refah ve gelirden öte bireye odaklanması gerekmektedir. UNDP’ye göre insani gelişim seçeneklerin artırılması ise yoksulluk insani gelişimi sağlayan temel fırsat ve seçeneklerden mahrum kalmadır. Bu, kişinin uzun, sağlıklı ve yaratıcı bir yaşama erişimde kısıtlandığı ve onurlu yaşama koşullarına, özgürlüğe, özsaygıya erişemediği anlamı taşımaktadır. İnsani gelişim perspektifinden bakıldığında yoksulluk maddi refah için gerekenlerden fazlasından yoksun olmaktır. Bu amaçla, insani gelişim endeksi hesaplanırken kullanılan eğitim, sağlık ve gelir unsurları dikkate alınır. Bu üç unsura ilişkin ölçümün yapılabilmesi için kullanılan değişkenler 1990 yılından 2010 yılına kadar sırasıyla doğumda beklenen ortalama ömür, yetişkinlerde okuryazarlık oranı ile brüt okullaşma oranı ve satın alma gücü paritesine göre uyarlanmış gayri safi yurtiçi hasıla iken 2010 yılında sırasıyla doğumda beklenen yaşam süresi, beklenen okullaşma yılı, ortalama okullaşma yılı ve kişi başına gayri safi milli gelirdir (Demir Şeker, 2011:2-3).

1997 yılındaki İnsani Gelişim Raporunda ise “insani yoksulluk” kavramı ortaya atılmıştır. İnsani yoksulluk, insani gelişme ve insanca yaşam için parasal olanakların yanı sıra temel gereksinimlerin karşılanabilmesi için iktisadi, sosyal ve kültürel bazı olanaklara da sahip olmanın gerekliliğine dayanmaktadır. İnsani yoksulluğun ölçülebilmesi için ise İnsani Yoksulluk Endeksi geliştirilmiştir. Bu endekste muhtaçlığın temel göstergeleri kullanılmıştır: kısa yaşam süresi, temel eğitime erişememe, kamu ve özel kaynaklara erişememe. İnsani Yoksulluk Endeksi iki grup için oluşturulmuştur. Birinci grup gelişmekte olan ülkelere oluşurken ikinci grup ise seçilmiş yüksek gelirli OECD ülkelerinden oluşmaktadır. Bunun

amacı sosyo- ekonomik farklılıkları daha iyi yansıtmak ve farklı muhtaçlık ölçütlerini ortaya koymaktır. Kriterler aşağıdaki gibidir (www. undp. org):

- Yaşam süresine ilişkin muhtaçlık, görece olarak erken yaşta ölme ihtimalini kapsamaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde 40 yaşına kadar yaşayamama olasılığı ve ikinci grup bazı OECD ülkeleri için ise 60 yaşına kadar yaşayamama olasılığı üzerinden hesap edilmektedir.
- Bilgiye ilişkin muhtaçlık, okuma ve iletişim dünyasından dışlanmak demektir ve okuma yazma bilmeyen yetişkinlerin oranı üzerinden hesap edilmektedir.
- Onurlu yaşama ilişkin muhtaçlık, onurlu yaşama koşullarını sağlayacak genel ekonomik koşulların sağlanmasına ilişkin gerekli hazırlıkları kapsamaktadır. İlk grup ülkeleri için temiz suya erişemeyen nüfusun yüzdesi ve yaşlarının gerektirdiği kilonun altında bir kiloya sahip çocukların oranı hesap edilmektedir. İkinci grup için üçüncü kriter gelir temelli yoksulluk sınırının (kullanılabilir ortalama hanehalkı gelirin %50 si altında yaşayan nüfus oranı üzerinden hesap edilmektedir. Buna ek olarak, ikinci grup ülkeler için sosyal dışlanma boyutu da ölçülmektedir. Bunun ölçülebilmesi için uzun süreli işsizlik oranları dikkate alınmaktadır.

Yoksulluk konusunda Birleşmiş Milletler'in yaklaşımının Amartya Sen'in "yapabilirlik yaklaşımı"na paralel olduğu görülmektedir. 1998 yılında Nobel Ekonomi Ödülü alan Sen, yapabilirlik yaklaşımı ile yoksulluk ve kalkınma yaklaşımlarına yeni bir bakış açısı getirmektedir. Yapabilirlik yaklaşımının temel özelliği insanların ne yapabilecekleri veya ne olabilecekleri yani kapasitelerine yapılan vurgudur (Sen'den akt. Sam, 2008:60). Bu anlayışa göre yoksulluk sadece gelirden yoksulluk anlamı taşımamaktadır; bazı hak ve değerlere, hizmetlere erişim yeterliliğinin olmaması da yoksulluğu doğurmaktadır. Kişi, sahip olduğu mal ve hizmeti kullanabilme kapasitesine veya bunlara ulaşabilme kapasitesine sahip değilse yoksuldur.

Sen'in yoksulluğa yönelik öngörülleri aşağıdaki gibidir (Sen'den akt.Sam,2008:67)

- Yoksulluk yapabilirlikten yoksun olma biçiminde saptanabilir ve yaklaşımın özünde sadece araçsal olarak önemli olan düşük gelirin dışındaki yoksunluklara yoğunlaşmaktadır.
- Yeterlilikten (kapasiteden) yoksunluk üzerinde gelir dışında da etkiler bulunmaktadır. Gelir kapasiteyi ortaya çıkaran tek araç olarak görülmemelidir.
- Düşük gelir ile düşük kapasite arasındaki araçsal ilişki farklı topluluklar arasında hatta farklı aileler ve farklı bireyler arasında değişebilir.

Görüldüğü gibi yoksulluk konusunda literatürde derin bir tartışma mevcuttur ancak son dönemde yoksulluğun insani boyutuna vurgu yapan yaklaşımlar geliştirilmiştir.

2. SOSYAL DIŞLANMA

Yoksulluğun hem nedeni hem de sonucu olarak görülen sosyal dışlanma tartışmalarının çok da eski olmadığı görülmektedir. Yoksulluk tanım ve ölçütlerinin insani boyuta vurgu yapamadığı gerekçesiyle sosyal dışlanma gibi bir kavram ortaya atılmıştır. Sosyal dışlanma, yalnızca ekonomik göstergelerle ölçülemeyecek bir durumdur ve bireylerin toplumdaki diğer kişilerle olan etkileşimlerini, bu kişilerin toplumda kendilerine olan bakış açısını nasıl algıladıklarını da kapsamaktadır. Literatürde sosyal dışlanmaya ilişkin farklı tanım ve ölçütlerin ele alındığı görülmektedir.

Kavram olarak sosyal dışlanmanın 1970'li yıllarda Fransa'da gündeme geldiği bilinmektedir. Toplumsal bütünleşme sorununun tartışıldığı bir dönemde dönemin sosyal işlerden sorumlu Bakanı Rene Lenoir, ekonomik büyümeden pay alamayan kişilerin dışlandıklarını ifade etmiştir. Üstelik sadece yoksullar değil aynı zamanda engelliler, yaşlılar, istismar edilen çocuklar, suçlular, madde bağımlıları, marjinal kişiler, tek ebeveynli aileler, intihar eğilimi olan kişiler, asosyal kişiler de dışlanmıştır. Sosyal dışlanmışlığa uğrayanlar nüfusun %10'unu oluşturmuştur. Bu tartışmalar sonucu Fransa'da sosyal içermeye yönelik temel gelir uygulaması 1 Aralık 1988'de başlatılmıştır. Uygulama sonucu bu gelirden yararlananların

%30'nun bir yıl sonra kendi geçimlerini sağlayabildikleri belirtilmektedir (Balcı, 2006'dan akt. Topateş,2009:122-123).

Gary Rodgers, sosyal dışlanmayı mallar ve hizmetlerden, emek piyasasından, güvenlikten, topraktan, insan haklarından dışlanma olmak üzere beş boyutta ele alırken Burchardth dışlanmayı ilişkilerdeki katılım yokluğu olarak tanımlayarak; tüketim, üretim, birikim, politik süreçler, toplumsal aktiviteler olarak beş boyutlu bir dışlanma sınıflandırması yapar. Silver ise sosyal dışlanmanın toprağı olmayanlar, kadınlar, uzun dönemli işsizler, göçmenler, aile ve sosyal çevreden dışlanmışlara, eğitimsiz gençlere kadar çeşitli kategorileri kapsayabileceğini vurgulamıştır (aktaran Topateş, 2009:123).

1970'lerin sonları ve 1980'li yıllarda sosyal dışlanma, dünya sermayesinin küreselleşmesi ve sanayi toplumlarının sosyo-ekonomik yapısında derin farklılaşma süreçleri ve yapısal değişikliklerin ortaya çıkması ile birlikte, toplumsal birleşmeye tehdit oluşturan, sürekli işsizlik, varoşların yaygınlaşması ve aile yapısında ortaya çıkan değişiklikler vb. yeni problemlere işaret etmeye başlamıştır (Littlewood,1999: 4; Sapançalı, 2005:59 'dan akt. Sam,2008:63). Yeni liberal politikalar ve küreselleşmenin doğurduğu sosyal krizlerle birlikte işsizlik süresinin uzaması, devletin geriye çekilmesi sonucunda sosyal koruma azalmış ve büyük grupların sosyal dışlanmışlık yaşadığı bir dönem yaşanmıştır. Böylece, sosyal dışlanma kavramı kabul gören bir kavram olmuştur. 1990'lı yıllarda kavram Avrupa Birliği literatürüne de girmiştir (Şahin,2009:20).

Walker ve Walker'a (akt. Şahin, 2010:73) göre ise sosyal dışlanma bireyin toplumla bütünleşmesini sağlayan sivil, politik, ekonomik ve sosyal haklara bazı kişi ve gruplar tarafından ulaşılamamasıdır.

Sosyal dışlanma kavramının sosyal içerme veya sosyal bütünleşme, sosyal uyum kavramının karşıtı olarak da kullanıldığını söyleyen De Haan'a göre (akt. Şahin, 2010:73) sosyal dışlanmaya ilişkin tartışmalarda önemli olan hususlar aşağıdaki gibidir:

- Sosyal dışlanma, toplumun bir parçası olma anlamına gelen sosyal bütünleşme kavramının tersidir.
- Sosyal dışlanma ekonomik, sosyal, kültürel ve politik alanları içine alan çok boyutlu bir kavramdır ve güç ilişkileri, kimlik ve işgücü piyasaları gibi konulara odaklanmaktadır. Kavramın bu özelliği yoksulluğu, yoksunluğu, mal, hizmetler ve varlıklara erişim olanaklarını ve sosyal haklardaki istikrarsızlıkları bir araya getirmektedir.
- Sosyal dışlanma dinamik süreçler neticesinde ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, analizlerde dışlanmaya neden olan çok çeşitli kurumlar, mekanizmalar ve aktörler göz önünde bulundurulmalıdır.

Sosyal dışlanma riski bulunan birey ve gruplar Silver'a göre ise şunlardır (Silver, 1995: 74, 75'den akt. Şahin, 2009:55):

- Uzun süreli işsizler
- İstikrarsız ve vasıfsız işlerde ya da güvencesiz işlerde çalışanlar
- Düşük gelirliler ve yoksullar
- Vasıfsız, okuma yazma bilmeyen ve okuldan erken ayrılanlar
- Fiziksel ve zihinsel hastalar ve engelliler
- Madde kullanıcıları
- Mahkûmlar ve suçlular
- Yeterli eğitime ya da iş tecrübesine sahip olmayan gençler
- Çocuk işçiler
- Kadınlar
- Yabancılar, göçmenler ve mülteciler
- Azınlıklar
- Vatandaşlık hakkını kaybedenler
- Sosyal yardım alanlar
- İhtiyaçları olduğu halde sosyal yardım alamayanlar
- Kötü yerlerde yaşayanlar
- Tüketim düzeyleri düşük olanlar

- Aşağıya doğru mobiliteye sahip olanlar
- Aile, arkadaşlar ve komşular gibi sosyal alanlardan dışlananlar

Farrington yaptığı çalışmalarda sosyal dışlanma ile ilgili tanımları ‘süreçler’, ‘fertler’ ve ‘çevresel etmenler’ şeklinde üç grupta incelemenin mümkün olduğunu söylemiştir. İlk grupta yer alan tanımlar dışlanmayı birbirleriyle bağlantılı ve çok yönlü durum ve süreçler olarak tanımlamışlardır. Farklı alanlar birbirlerini etkileyip sosyal dışlanmayı statik anlık bir durumdan çıkarmakta yani bir süreç haline getirmektedir zira böylece statik bir kavramdan ziyade dinamik bir kavramdan bahsetmek mümkündür. İkinci grup tanımlar ise, olguyu insanlar ve ilişkiler boyutuyla değerlendirmiş ve bireyler, gruplar ve bir bütün olarak toplum olmak üzere üç düzeyde ele almıştır. Burada sosyal dışlanma; hem insanların topluma katılımını engellenmesi şeklinde bir süreç olmakta hem de bireylerin kendilerini topluma katılmada yetersiz görmeleri süreci olarak görülmektedir. Üçüncü grup tanımlarda ise sosyal dışlanma kavramı sistemler ve çevre boyutuyla ele alınmaktadır. Bu tanımlara göre birey, ekonomik ve sosyal sistemin dışında kaldığında sosyal dışlanma ortaya çıkar. Burada kastedilen sistemler aile, sosyal devlet, istihdam ve toplumsal yapıdır. Bu sistemlerde meydana gelebilen bir bozulma bireyin sistemlerin birinde meydana gelen bir bozulma diğer sistemleri de etkilemekte olduğu için sosyal dışlanmasına neden olabilmektedir (akt. Şahin,2010:74).

Benzer bir düşünceyi de Sapancalı’nın (2005:54) savunduğunu söylemek mümkündür. Ona göre sosyal dışlanmanın görecelilik, çok boyutluluk ve dinamik bir süreç oluşu gibi temel unsurları vardır. Görecelilik ile kastedilen bu kavramın herkese farklı çağrışımlar yapabilirliğidir. Sosyal dışlanma kavramının çok boyutluluğu kavramın sadece sosyal politikada değil aynı zamanda sosyoloji, kent bilimi, siyaset, hukuk ve davranış bilimlerinin de ilgi alanını oluşturmasıdır çünkü sosyal dışlanmışlık farklı kaynak ve süreçlerden etkilenebilmektedir. Son olarak Sapancalı’ya (2005:54) göre sosyal dışlanma bireyin temel gereksinmelerini karşılayamamasıyla başlayan ve giderek toplumla olan bağlarının zayıflayarak kopmasına kadar giden dinamik bir süreçtir. Sonuçları kadar sürecin temelinde yatan gerekçeler üzerine de dikkat çeker. Sosyal dışlanma, birey ve grupları topluma tam

katılmadan dışlayan yapılar ve süreçleri kapsamaktadır. Toplumun kaynakları nasıl kullandığı ve bunlardan kimlerin yararlandığına ilişkin doğrudan ekonomik politikaları ve tercihleri açıklar. Sıkça ekonomik ve sosyal politikaların etkisizliği veya olumsuz etkileri ve çarpık sonuçları üzerine odaklanmıştır.

Sosyal dışlanma ile yoksulluk ilişkisi ise literatürde tartışılmaktadır. Kimilerince yoksulluk sosyal dışlanmayı içine alan bir kavram iken kimilerince yoksulluk ve sosyal dışlanma benzer kavramlardır ve sosyal dışlanma yoksulluktan farklı değildir.

Atkinson'a göre (akt. Şahin,2010:74) sosyal dışlanma yoksullukla aynı şeydir, sosyal dışlanma kavramının kullanılması sadece konuya kavramsal bir vurgu yapmaktadır. Abrahamson ise kavramların ortaya atıldığı zamanlar esas farklılığı ortaya koymaktadır. Yoksulluk sanayileşme ile ortaya çıkan bir olgu olup, işçi sınıfının zenginler tarafından sömürülmesi nedeniyle zenginlik kavramının aksini ifade etmek için kullanılırken sosyal dışlanma post modern bir olgudur ve bütünleşmenin tam tersini ifade etmektedir. Bu kavram ile endüstriyel dönemde orta tabakadan kopan ve sayıca az olan kesim anlatılmak istenir (akt. Şahin, 2010:74).

Sosyal dışlanma kavramı ile yoksulluğun farklı olduğunu düşünenler ise iki temel farklılığa dikkat çekmektedir (Tireli, 2009:43):

- Yoksulluk tek boyutlu bir kavramdır oysaki sosyal dışlanma çok boyutludur zira yoksulluk yoksunluğu ifade ederken sosyal dışlanma yoksunluğun pek çok yönünü kapsamaktadır.
- Yoksulluk statik, sosyal dışlanma ise dinamik bir kavramdır. Sosyal dışlanma kavramının tanımı mevcut sosyo-ekonomik koşullara göre değişkenlik göstermektedir.

Esasen yoksulluk ve sosyal dışlanma kavramlarının arasındaki benzerlik veya farklılık yoksulluğa bakış çerçevesinde değişmektedir. UNDP insani yoksulluğu ile sosyal dışlanmanın birbirinden tamamen farklı olduğu söylenemez çünkü insani

yoksulluk dar kapsamlı, statik bir yoksulluğun ötesinde bir anlam taşımaktadır. Benzer şekilde görelî yoksulluk ile sosyal dışlanma birbirinden bağımsız değildir. Görelî yoksulluk bağlamında kaynak ve hizmetlere yeterli düzeyde erişemeyen kişiler, bunun getirdiği manevî yoksunluğu da yaşamaktadır. Bu kişilerin toplumda sosyal dışlanmışlık yaşama olasılıkları yüksektir.

Sosyal dışlanma kavramını Amartya Sen'in yapabilirlik kuramı çerçevesinde de değerlendirmek mümkündür. Sen'e göre yoksulların neye sahip oldukları değil neler yapabildikleri önemlidir. Sosyal dışlanma hem bir durum hem de süreçtir. Yaşanan yoksunluk biçimleri sosyal dışlanmayı derinleştirmektedir. Ayrıca aktif ve pasif dışlanma arasında da bir fark vardır. Bu noktada politika yapıcının bireyi bilinçli olarak toplumdan dışlayıp dışlamadığına bakmak gerekmektedir. Bunun politika düzeyinde analizi önemlidir. Sen'e göre politika yapıcılar doğrudan bir dışlama çabası gütmese de dışlanmayı ortaya çıkaran koşulların ortadan kaldırılmasına yönelik önlem almadığı sürece bu durumdan sorumludurlar (Papadopoulos ve Tsakoglou, 2005 ; akt.Tireli, 2009:44).

2.1.Sosyal Dışlanmanın Nedenleri

1970'li yıllardan beri tartışılan sosyal dışlanmışlığın sosyal, kültürel, siyasi, ekonomik sebepleri olabilmektedir. Bireyi toplumsal kaynaklardan maddî ve manevî olarak yoksun bırakmaya sebep olan en önemli şey yoksulluktur. **Yoksulluk** geniş anlamıyla düşünüldüğünde sosyal dışlanma kavramı ile eşdeğer görülebilmekle beraber kaynak yoksunluğu olarak değerlendirildiğinde başlı başına bir sosyal dışlanma sebebidir. İster mutlak olsun ister görelî olsun yoksul kişilerin temel ihtiyaçlarını karşılayamaması durumu söz konusudur. Maddî kaynaklardan yoksun kişi gıda, giyim, barınma gibi temel ihtiyaçlarını karşılayamayacaktır. Tamamen ücretsiz olmayan eğitime, sağlığa erişim sıkıntısı ise yoksulluğu derinleştirdiği gibi sosyal dışlanmaya da zemin hazırlamaktadır. Temel ihtiyaçlarını karşılayamayan bireylerin yoksulluğu sosyo-kültürel alana da yansımaktadır.

Bu itibarla, yoksulluğa yol açan pek çok unsurun sosyal dışlanmaya da zemin hazırladığı söylenebilir. Örneğin; yoksulluğun en önemli sebeplerinden biri olarak görülen **gelir eşitsizliği** sosyal dışlanmayı etkilemektedir zira gelir dağılımında eşitsizlik yalnızca ekonomik bir sorun olarak görülmemeli sosyal ve politik bir sorun olarak ele alınmalıdır. Gelir eşitsizliği arttıkça toplumda bir grup zenginleşirken bir grup onlara kıyasla yoksullaşacaktır. Toplumsal kutuplaşma yaşanacağı gibi yoksullaşan kesim hizmetlere erişimde güçlük çekecektir. Gelir eşitsizliği bir süre sonra sağlık, eğitim gibi alanlarda da kendini gösterecektir ve uzun vadede sosyal dışlanmaya yol açacaktır.

Yoksulluğun yarattığı sorunlardan biri olan **gecekondulaşma** veya gettolaşma sosyal dışlanmanın somut göstergesidir. Yoksulluk ve sosyal korumadan mahrum olma durumu, barınma ihtiyaçlarını karşılamakta güçlük çeken bireyleri kötü koşullardaki gecekondualarda yaşamaya itmektir. İkamet edilen binanın fiziksel kötü koşulları bir yana, çoğu zaman şehrin kıyısına kurulmuş olması ve benzer sosyo-ekonomik düzeydeki aileler tarafından tercih ediliyor olması mekânsal bir etiket olmaktadır. Şehirde bu tür konutların olduğu bölgelerin sorunlu olarak algılanması söz konusu semtlerde oturanlar için de aynı algının oluşmasına sebebiyet vermektedir.

Göç sosyal dışlanma riskini yükselten bir olgu olarak görülmektedir. İç veya dış, her şekliyle göç kişilerin yaşam koşullarını değiştirmek amacıyla uzun bir süreliğine veya temelli yer değiştirmeleridir. Sadece basit bir yer değiştirme olarak nitelendirilmesi mümkün olmayacak kadar karmaşık bir olgudur göç. Sebepleri ve sonuçları itibarıyla sosyal dışlanmayla ilişkilendirilmektedir. Sosyal dışlanma kendi başına göçe iten bir sebep olabileceği gibi göç hareketi de sosyal dışlanmayla sonuçlanabilmektedir. Uluslararası göç bağlamında değerlendirildiğinde bilhassa hedef ülkeye varana kadar mültecilerin veya sığınmacıların transit ülkelerdeki durumları veya düzenli göçmenlerin aşına olmadığı bir kültüre sahip olan hedef ülkedeki yaşama uyum çalışmaları başlangıçta kolay olmayabilmektedir. Bu uyum çabaları çeşitli sebeplerden dolayı başarı ile sonuçlanmadığında sosyal dışlanmışlık baş göstermektedir. İç göç bağlamında değerlendirildiğinde dahi benzer bir süreç

yaşanabilmektedir. Bilhassa bölgesel sosyo-ekonomik farklılıkların fazla olduğu ülkelerde iç göç süreci sancılı geçmektedir. Kırsal bölgelerden kentlere göç edenlerde kente uyum sorunları yaşanabilmektedir.

Sosyal dışlanmanın sebeplerinden biri de **işsizliktir**. İş yalnızca maddi kaynak değil aynı zamanda sosyal bir ortam sağlaması sebebiyle manevi kaynak olarak da kabul edilmektedir. Kişinin çalışıyor olması, sosyal işlevselliğinin bir göstergesidir. Sosyal işlevsellik kişinin toplumsal hayatın sürdürebilmesi için üzerine düşen kardeşlik, ebeveynlik, arkadaşlık vb. rolleri yerine getirebilmesidir. Çalışan birey kendini topluma kabul ettirebilmiştir. Çalışan birey üretici ve tüketici rollerini yerine getirerek piyasada dahi üzerine düşen görevi yapabilmekte, piyasada yarattığı etki ile söz sahibi olabilmektedir. Çalışan birey kendisinin ve bakmakla yükümlü olduğu kişilerin ihtiyaçlarının karşılanmasını sağladığı için kendini güçlü hissedebilmekte ve kimseye muhtaç hissetmediği için kendini özgür hissedebilmektedir. Görüldüğü gibi çalışma bireyin manevi güç kaynaklarından biri haline gelmiştir. Dolayısıyla işsizlik ise bireyde bu manevi gücün yoksunluğunun hissedilmesine yol açmaktadır. İşsiz birey kendi ve bakmakla yükümlü olduğu kişilerin ihtiyaçlarını karşılayamamakta, bunun da etkisiyle sosyal işlevselliğini yitirme riski taşımaktadır. Ayrıca üretim ve tüketim faaliyetlerinde bile pasif kalarak piyasanın dışına itilmektedir. İşsiz birey gelir yoksunluğu sebebiyle eğitim, sağlık ve kültür harcamalarında zorluk yaşamakta bu tür hizmetlerin gerektirdiği maddiyattan yoksun kaldığı için dolaylı olarak bu hizmetlerden de yoksun kalabilmektedir. Tüm bunlar, bireyin sosyal olarak dışlanmasına yol açmaktadır.

Değişen günümüz koşullarında çalışıyor olmak sosyal dışlanma riskini ortadan kaldıramamaktadır. **Kayıtdışı çalışma** sorununun olduğu toplumlarda kayıtlı çalışmayan kişilerin sosyal dışlanma riski ile karşı karşıya olanların daha çok yoksul, dezavantajlı kişiler olduğu söylenebilir. Güvencesiz çalışan kişiler insan onurunu zedeleyen çalışma koşullarını da kabul etmek zorunda kalan dezavantajlı kişilerdir. Bu dezavantajlı kişiler toplumla bütünleşememiş ve ekonomik alanda kendilerine kapı aralamaya çalışan sosyal dışlanmışlardır. Zira bu kişiler istihdam

piyasasıyla olan zayıf bağımlı koparmamak için analık, hastalık, işsizlik, iş kazası gibi riskleri güvence altına almadan çalışmayı kabul etmektedirler.

Sosyal dışlanmanın günümüzdeki nedenlerinden bir diğeri de **yetersiz sosyal korumanın** oluşudur. İlişkinin doğru analiz edilebilmesi için kavramsal olarak sosyal koruma tartışmalarına değinmek gerekmektedir. Sosyal koruma kavramı son yıllarda sosyal risk ve sosyal güvence kavramlarına ilişkin tartışmalar sonucunda sıklıkla gündeme gelmiştir. Literatürde kimi zaman sosyal güvenlik kavramı ile eş tutulmuş ise de esasında farklılık arz etmektedir. Kapar'a (2006:2) göre sosyal koruma *"bireylerin insan onuruna yaraşır bir yaşam sürdürebilmeleri için, gelir güvencesizliği karşısında yaşam koşullarını geliştirmek ve yaşam düzeyinin gerilemesini önlemek amacıyla, kamusal alanda, bireylerin eşitliği ve sahip oldukları haklar temelinde, gelirin yeniden dağıtımı yoluyla sağlanan gelir ve hizmet desteklerinin tümünü kapsamaktadır"*. Uluslararası Çalışma Örgütü, sosyal korumayı toplumun bazı riskler (hastalık, analık, iş kazası, işsizlik, yaşlılık ve ölüm) sonucunda gelirden ciddi bir azalmaya ve tamamen gelir kaybına sebebiyet veren ekonomik ve sosyal sıkıntılara karşı bireyi korumasını sağlayan, sağlık hizmetleri almasını ve çocuklu olanların ailelerine yardım edilmesini sağlayan bir dizi önlem olarak tanımlamaktadır (Garcia ve Gruat., 2003:13). Ayrıca ILO 2008 tarihli Adil Bir Küreselleşme için Sosyal Adalet Bildirgesinde sosyal korumanın aşağıdaki unsurları kapsamaması gerektiğini belirtmiştir:

- Koruma ihtiyacı içindeki herkese temel gelir sağlayacak önlemleri de kapsayacak şekilde sosyal güvenliğin herkese sağlanması ve kapsam ve içeriğinin teknolojik, toplumsal, demografik ve ekonomik değişikliklerin hızının doğurduğu yeni ihtiyaçları ve belirsizlikleri karşılayacak şekilde düzenlenmesi
- Sağlıklı ve güvenli çalışma koşulları
- Ekonomik büyümenin sonuçlarından herkesin adil yararlanabilmesi için tasarlanmış, ücretlere ve kazançlara, çalışma süreleri ve diğer çalışma şartlarına ilişkin politikalar ve tüm çalışanlara ve benzeri bir koruma ihtiyacında olan herkes için asgari geçim ücreti.

Görüldüğü gibi sosyal koruma sosyal güvencenin ötesinde bireyin sosyal risklere karşı güvenceye alınması, istihdamının sağlanması ve toplumla bütünleşmesinin sağlanmasını hedeflemektedir. Sosyal koruma çerçevesinde olmayan ve dolayısıyla da gelirden, istihdamdan ve sosyal yardımdan yoksun bireyin sosyal dışlanma ile karşılaşması kaçınılmazdır.

Sosyal destekten mahrum olanların sosyal dışlanma ile karşılaşma riskinin daha yüksek olduğu da söylenebilir. Sosyal destek, formel ve enformel destek kaynaklarından oluşmaktadır. Aile, akrabalar, iş arkadaşları, okul arkadaşları gibi enformel destek kaynakları ve toplum adına çalışan kurum ve hizmet sağlayıcıları, sivil toplum örgütleri gibi formel kaynaklar kişinin toplumla bütünleşmesini sağlamaktadır. Birey sosyal çevresi içerisinde kendini gerçekleştirebilmektedir. Hizmetlerden yoksun kaldığında formel kaynağa erişimi mümkün olmadığında enformel kaynaklarına başvurmaktadır. Bu kaynaklardan yoksun kalan bireyin toplumla ilişkisi zayıflamıştır. Sorunlarına çözüm bulamayacağı hissine kapılmış bu bireyin sosyal işlevselliği de zarar görmüştür. Bu, nihayetinde bir sosyal dışlanma meydana getirecektir.

Sosyal dışlanmaya yol açan nedenlerden bir diğeri de, yaşanan toplumun özelliklerine bağlı olmakla birlikte, **ırk, renk ve cinsiyet farklılığıdır**. Amerika Birleşik Devletlerinde siyahların uzun yıllar toplumun normal bir ferdi olarak görülmemesi, ikinci sınıf vatandaş olarak kabul edilmesi bu durumun çarpıcı örneklerinden birini teşkil etmektedir. Farklı etnik kökenden insanların bir arada yaşadığı toplumlarda farklılıklara ilişkin bilincin tam olarak aşıl原因amaması sonucu bir etnik grubun toplumdan dışlandığına tanıklık etmek mümkün olabilmektedir. Kadın-erkek eşitliğinin toplumsal bir bilinçle kabul edilememesi de kadınların istihdam ve siyaset, ekonomi gibi alanlardan itilmesi ile sonuçlanabilmekte ve bu algı sosyal dışlanmaya zemin hazırlamaktadır.

Suçluluk ve sosyal dışlanma arasında doğrudan bir ilişki olmamakla birlikte, suçluluk sosyal dışlanmanın hem bir nedeni hem de bir sonucu olarak

görülebilmektedir. Toplumsal kaynaklara yasal yollarla erişimde güçlük çeken, toplumsal destekten mahrum edildiği için kendisine ve topluma olan saygı ve güveni yitiren bireyler bazı kaynaklara erişebilmek için yasa dışı yöntemleri tercih etme eğilimleri gösterebilir. Bu noktada, suç sosyal dışlanmanın bir sonucu olarak meydana gelmektedir. Öte yandan gerek ceza infaz kurumları ve tutukevlerinde hükümlü ve tutukluların tam rehabilitasyonunu sağlamayan bir ceza infaz sisteminin varlığı gerekse toplumun eski hükümlülere yönelik ön yargısı onları dezavantajlı duruma düşürmekte ve toplumsal kaynakların ötesine itebilmektedir.

2.2.Sosyal Dışlanmanın Sonuçları

Sen'e göre (Sen, 2000'den akt. Şahin,2009:69) sosyal dışlanmanın farklı türleri vardır:

- ✓ Eşitsizlik ve görece yoksulluk
- ✓ İş piyasasından dışlanma
- ✓ Kredi piyasasından dışlama
- ✓ Cinsiyet ağırlıklı dışlama ve eşitsizlik

Atkinson ve Davoudi'ye göre aşağıda belirtilen sistemlerde bir bozulma meydana geldiğinde sosyal dışlanma meydana gelmektedir.

Tablo 1. Sosyal Dışlanmanın Meydana Gelebileceği Sistem ve Alt Sistemler

Sistemler	Alt sistemler
sosyal	Aile, işgücü piyasası, çevre, toplum, cemiyet
ekonomik	Kaynaklar (ücret, sosyal güvenlik, birikim, mallar), mal ve hizmet piyasaları
kurumsal	Yasal sistem, eğitim, sağlık, siyasi haklar, adalet, bürokrasi
bölgesel	Demografik (göç), erişebilirlik (ulaşım ve iletişim), toplum (mahrum bırakılmış bölgeler)
sembolik	Kimlik, sosyal görünürlük, kendine olan

	saygı, temel yetenekler, ilgi ve motivasyonlar, umutlar
--	---

Kaynak: Atkinson ve Davoudi,2000'den akt. Şahin,2009:26

Yukarıda verilen Tablo 1’de sosyal dışlanmanın meydana gelebileceği sistem ve alt sistemler gösterilmektedir. Sosyal sistemler aile, işgücü piyasası, toplum gibi alt sistemlerden; ekonomik sistem ücret sosyal güvenlik, mal ve birikimlerden oluşmaktadır. Yasal sistem, eğitim, sağlık, siyasi haklar, adalet ve bürokrasi gibi alt sistemlerden oluşan kurumsal sistemler, bölgesel sistemler ve sembolik sistemlerde sosyal dışlanma açısından önemlidir. Tüm bu sistemlerde meydana gelebilecek bir bozulma bireyi sosyal dışlanma riski ile karşı karşıya bırakmaktadır.

Bu ayırmadan hareketle, sosyal dışlanmanın çeşitli alanlarda ortaya çıktığı söylenebilir. Dolayısıyla sadece bir alandan da dışlanmış olmak sosyal dışlanmanın olmadığı anlamı taşımamaktadır ancak birden fazla alanda dışlanmışlık yaşayan bireyin sosyal dışlanmayı çok daha derin deneyimlediği bir gerçektir. Böylesi bir sosyal dışlanmanın sonuçları çok daha ağır olabilmektedir.

Öncelikle işsizlik, yoksulluk, kayıtdışı çalışma, sosyal güvenceden yoksunluk gibi sebeplerden dolayı birey ekonomik alanın dışına itilmektedir. Asgari ücret ve vergi politikalarındaki bozukluklar da ekonomik dışlanmanın yaşanmasına yol açabilmektedir. Bu durumdaki kişiler ihtiyacı olan mal ve hizmetlere erişememektedir. Bu tür dışlanmanın bir diğer boyutu da tüketim toplumundan dışlanmaktadır. Örneğin tüketim toplumlarının önemli göstergelerinden biri olan alışveriş merkezlerinde bireyler tüketim ihtiyaçlarını karşılayamamakta ve bu kültürden ötelenmektedir (Şahin,2009:79).

Sosyal dışlanmanın yaşandığı alanlardan biri de politikadır. İfade özgürlüğü, siyasi katılım, sendikal haklar gibi alanlarda yetersiz ve kısıtlayıcı düzenlemelerin sonucunda kişiler kendilerini ilgilendiren alanlarda karar alma mekanizmalara dahil olmamaktadırlar. Toplumda siyasi olarak temsil edilemeyen bu grup bölünmüşlüğe de zemin hazırlamaktadır.

Kişilerin kendi adet, gelenek ve göreneklerini yerine getirme imkanları bulamayışı, dini inançların yaşanma özgürlüğünün kısıtlanması ise genel anlamda toplumsal yaşamdan dışlanmaya yol açmaktadır. Bilhassa, farklı kültür ve inançlara saygının gelişmediği toplumlarda kültürel yaşam açısından farklılıklara tahammülsüzlük yabancı düşmanlığı ile sonuçlanmaktadır. Bu tür dışlanmışlıkların gettolaşma, gecekondulaşma gibi sonuçlarla kendini gösterdiği, toplumsal bütünleşmeye olan inancı zayıflatarak içe kapanma ve kutuplaşma doğurduğu görülmektedir.

Sosyal dışlanma ister mikro ister mezzo düzeyde meydana gelsin doğurduğu sonuçların hem bireye hem de bireyin içinde bulunduğu topluma olumsuz etkileri bulunmaktadır. Bireysel düzeyde toplumsal kaynak ve hizmetlere erişimde güçlük çeken kişilerin kendilerini toplumun bir parçası gibi hissetmedikleri, yabancılaşmaya başladıkları görülmektedir. Yaşadığı sorunlar için içinde bulunduğu toplumun desteğini alamayan kişi kendini güçsüz ve güvensiz hissetmektedir. Bu durum, bireyde psiko -sosyal olumsuz etkiler yaratmaktadır.

Kişinin toplumsal kaynaklara erişimi birlikte yaşadığı akraba ve arkadaşlarıyla olan ilişkilerini de etkiler. Dolayısıyla toplumsal kaynaklara erişemem sosyal işlevselliğin zedelenmesine de yol açar. Sosyal işlevselliğini yitiren bireyler toplumsal rollerini yerine getiremeyecekleri için okul, aile vb. yer aldıkları alt sistemlerde bozulmalara yol açacaktır. Bu da bireyin ve dolayısıyla bireyin topluma olan ilişkisinin bozulmasına yol açacaktır.

Sosyal dışlanma yoksullar, göçmenler gibi belirli gruplara yönelik gerçekleştiğinde ise toplumsal ayrışma meydana gelmektedir. Bu mahiyette dışlanmış gruplar toplumsal kaynak ve hizmetlerden mahrum kalmalarından devleti ve kamu kurumlarını sorumlu tutmaktadır. Bu hizmetlere erişenler ve erişemeyenler arasında gelir, kaynak ve değer dağılımındaki adaletsizlik artığında devletin müdahalesi geciktiğinde ve sosyal adaletsizlik yaşam tarzlarında fazlasıyla görünür olduğunda ise yabancı düşmanlığı veya sosyal krizler patlak vermektedir.

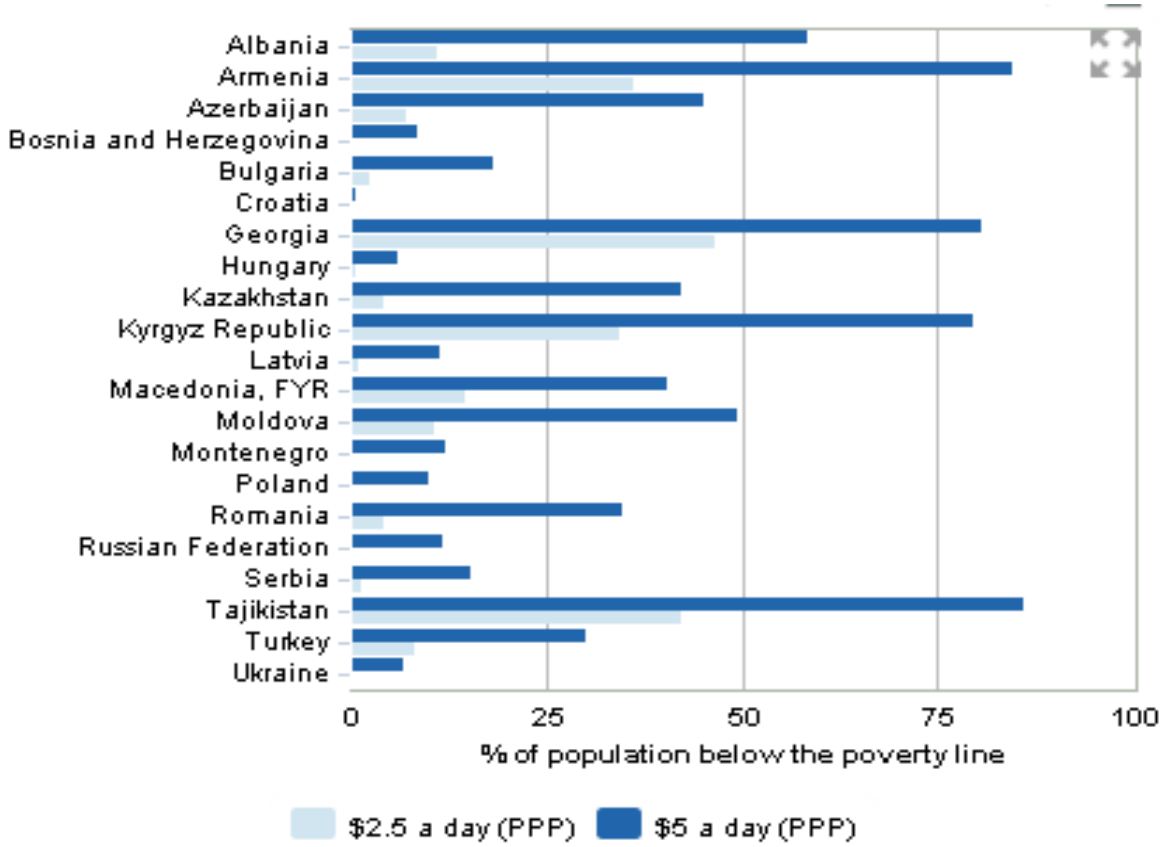
2.3.Dünya’da Sosyal Dışlanmanın Görünümü

Sosyal dışlanma olgusunun mevcudiyetinin yoksulluk başta olmak üzere çeşitli unsurlara bağlı olduğu belirtilmişti. Dolayısıyla sosyal dışlanmanın ulusal ve uluslararası boyutta görünümüne bakabilmek için bu unsurların analiz edilmesi gerekmektedir. Bu amaçla sosyal dışlanmanın en önemli göstergelerinden biri olan ulusal ve uluslararası gelir yoksulluğu verilerine bakıldığında sosyal dışlanma sorununun gelişmekte olan veya gelişmemiş ülkelere özgü bir sorun olmadığı görülmektedir.

Dünya Bankası’nın İşler başlıklı Dünya Kalkınma Raporuna (2013:56) göre gelişmekte olan ülkelerdeki yoksulluk azalmıştır. Gelişmekte olan ülkelerde günde 1,25 ABD Dolarından az bir gelire yaşayan nüfusun oranı 1981’de %52’den, 2008’de bu oran %22’ye düşmüştür.

Dünya Bankası 2010 verilerine göre günde 1,25 ABD Dolarından daha az geliri olan nüfusun oranı Sahra altı Afrika ülkelerinde %48,5’ken, Güney Asya ülkelerinde %31, Doğu Asya ve Pasifik ülkelerinde %12,5 Latin Amerika ve Karayipler’de %5,5, Orta Doğu ve Güney Afrika ülkelerinde %2,4’dir (www.worldbank.org) Esasen literatürde yoksulluğun günlük 1.25 ABD doları olarak alınması oldukça eleştirilmektedir. Tablo 2’de ülkelerin günlük 2.5 ABD doları ve 5 ABD doları ile geçinmek zorunda kalan nüfusunun oranları verilmiştir. Durumun bazı seçilmiş ülkelerde de ciddi olduğu görülmektedir. Örneğin, Ermenistan, Gürcistan, Kırgızistan ve Tacikistan’da nüfusun % 75’inden fazlası günlük 5 ABD Dolarının altında bir parayla geçimini sağlamak zorunda kalmaktadır.

Tablo 2. Seçilmiş Avrupa ve Orta Asya Ülkelerinde Günlük Geliri 2,5 ABD Doları ve 5 ABD Doları altında Kalan Nüfus Oranları

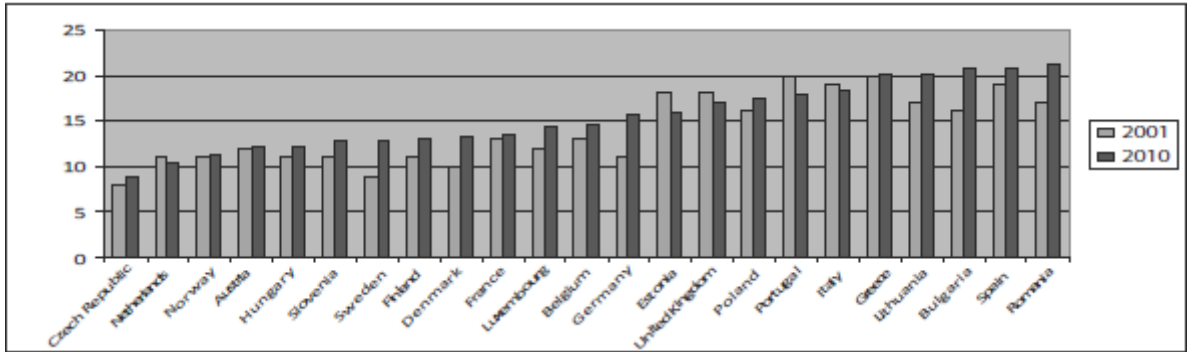
Kaynak: World Bank, <http://povertydata.worldbank.org/poverty/region/ECA> erişim tarihi 01/02/2014

OECD verilerine göre ulusal ortalama gelirin %50'sinin altında kalanların yoksulluk sınırında olduğu varsayılmaktadır. Bu verilere göre İspanya'da yoksulluk oranı 2010 yılında %15,4 ABD'de %17,4, Meksika'da ise %20,4'tür (<http://stats.oecd.org/Index.aspx?QueryId=47991>).

Rusya'da 2009 yılında neredeyse 19 milyon insan yani nüfusun % 13.2'si ulusal yoksulluk sınırının altındadır (Council of Europe, 2013:16). AB ülkelerinde de durum kötüleşmektedir. Eurostat ve Avrupa Komisyonu'nun 2001 tarihli raporuna

göre AB vatandaşlarının yaklaşık %17'si yani yaklaşık 61 milyon insan gelir yoksulluğu yaşamaktadır. AB'de yoksulluk ulusal gelir ortalamasının %60'ı olarak kabul edilmektedir. Yoksulların oranı Yunanistan, Portekiz gibi ülkelerde % 20'nin üstünde iken Lüksemburg, Hollanda, Danimarka, Avusturya ve İsveç gibi ülkelerde daha düşüktür. Çocuk, kadın ve yaşlı nüfusta yoksulluk oranlarının değişkenlik gösterdiği de gözlemlenmektedir. Çocuk yoksulluğu oranı % 21 iken tek ebeveynli çocuklu ailelerde yoksulluk oranı %45'dir. Yunanistan ve Portekiz'de ise 65 yaş üstü kişilerin yoksulluk riski % 30'dan daha fazla görünmektedir. Avrupa Bölgesinde işsizlerin %40'ı ortalama gelirin %60'ından daha az gelire almaktadır. Aşağıda verilen yoksulluk riski tablosu Avrupa ülkelerinin büyük çoğunda yoksulluk riskinin 2001 yılına oranla arttığı görülmektedir (Council of Europe ,2013).

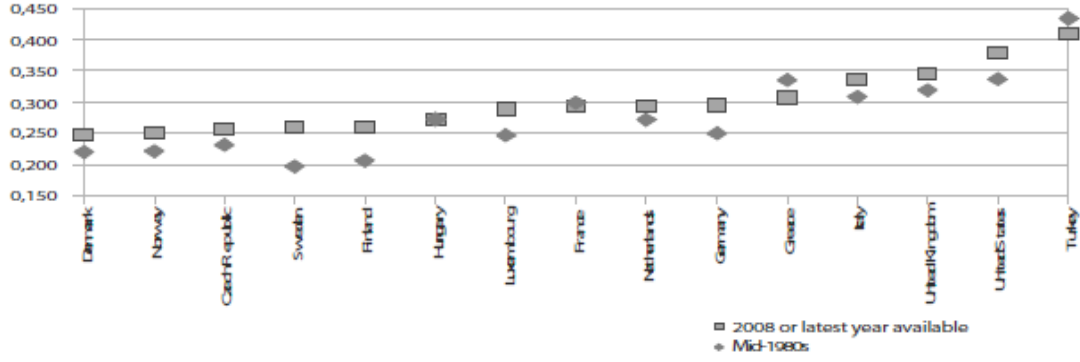
Tablo 3. 2001 ve 2010 yılları arasında gelir yoksulluğu oranları eğilimi (ortalama gelirin %60'ı sınırı)

Kaynak: Council of Europe, Living in the dignity in the 21st century

Buna ek olarak gelir eşitsizliğinin de artmakta olduğu görülmektedir. 1980'lerin ortaları ve 2000'li yılların sonları arasında gelir eşitsizliğinin arttığı aşağıda verilen Tablo 4'ten de okunmaktadır. Görüldüğü gibi Gini sayısı bu dönemde bir tek Türkiye ve Yunanistan tersi bir eğilim göstermiştir ancak belirtmek gerekir ki bu ülkelerde zaten bu sayı ortalamasının oldukça üstünde, yani gelir eşitsizliği yüksektir (Council of Europe, 2013:17).

Tablo 4. 1980'lerin ortasından 2000'li yılların sonları arasında Gini katsayısı eğilimleri

Kaynak: OECD, Dividend we stand: why inequality keeps rising, 2011:24

OECD verilerine göre 2000'li yılların sonunda Danimarka, Slovenya ve Çek Cumhuriyeti ülkelerinde en zengin %10'un geliri en yoksul %10'unun gelirinin 5 katıdır. Yunanistan'da, İsviçre, Almanya, Hollanda ve Fransa'da, Norveç ve İzlanda'da bu oran 7 kata kadar çıkmaktadır. Portekiz, İspanya ve İtalya'da eşitsizlik çok daha çarpıcı, en zengin %10'un geliri en fakir %10'un on katı kadar (Council of Europe,2013:17).

İşsizlik sosyal dışlanmanın önemli göstergelerinden biridir. Dünya Bankasının 2013 yılı "İşler" başlıklı Dünya Kalkınma Raporuna göre en son mali kriz, bir yılda 22 milyon yeni işsiz yaratmıştır. 2008 yılından önce yüzde 1,8 civarında olan toplam istihdam artışı, 2009 yılında yüzde 0,5'in altına düşmüş ve 2011 yılına gelindiğinde hala kriz öncesi seviyesine ulaşamamıştır. Rapora göre dünya genelinde çalışan 3 milyardan fazla insanın yaklaşık 1,65 milyarı düzenli olarak ücretli ya da maaşlı işlerde çalışırken yaklaşık 1,5 milyarı tarımda, küçük aile işletmelerinde ya da günlük veya mevsimlik işçi olarak çalışmaktadır. 200 milyon genç, aktif olarak iş aramaktadır. 621 milyon genç ne çalışmakta ne de herhangi bir eğitim kurumuna gitmektedir. Çoğunluğu kadınlardan oluşan yaklaşık 2 milyar kişi ne çalışmakta ne de iş aramaktadır. 115 milyon çocuk tehlikeli koşullarda çalışmakta, 21 milyon insan zorla çalıştırılmaktadır.

Çalışanlar arasında da yoksulluğun yüksek olması dikkat çekicidir. Yapılan anket ve gözlemler istihdam piyasasında da yoksulların kötü koşullarda çalışmak zorunda kaldıklarını ve piyasanın kırılmanlaştığını gösterir niteliktedir. Eurostat verilerine göre 2009 yılında çalışanların %8.4'ü göreceli yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Ayrıca yarı zamanlı çalışanlar ile tam zamanlı çalışanlar arasında gelir eşitsizliği daha fazla yaşanmaktadır. OECD verilerine göre İngiltere ve İrlanda'da yarı zamanlı çalışan veya bağımsız çalışanlar eşitsizlikten daha fazla etkilenmiştir ve benzer durum Polonya, Lüksemburg, Hollanda ve Fransa'da da ortaya çıkmaktadır. İstihdam piyasasında işverenlerin belirli süreli iş sözleşmeleri ile çalıştırma eğilimi gösterdiği gözlemlenmiştir zira 1999 yılında belirli süreli iş sözleşmesi ile çalışanların oranı %11,8 iken 2010 yılında bu oran %14'e yükselmiştir. Yapılan araştırmalar yoksulların bilhassa bazı bölgelerde göçmen çalışanların güvencesiz ve tehlikeli koşullarda çalışmak zorunda kaldıklarını göstermektedir; örneğin, İspanya'da Andalusia'da, Fransa'da Rhone Valley'de, İtalya'da Apulia'da çalışan tarım işçileri bu duruma örnek teşkil etmektedir(Council of Europe ,2013:22).

Göç açısından veriler sosyal dışlanma çerçevesini çizmemizde yardımcı olabilecektir çünkü göçmenler sosyal dışlanma ile karşı karşıya kalma riski yüksek olan gruplardandır. Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanan Uluslararası Göç Raporuna (2013:1) göre 2013 yılı itibarıyla dünyada 232 milyon kişi anavatanı dışında yaşamaktadır. Bu toplam nüfusun %3,2'sine tekabül etmektedir. Göçmen sayısında artış gözlenmektedir. 1990 yılında göçmen sayısı 154 milyon iken, 2000 yılında 175 milyon idi. Aşağıda verilen Tablo 5'te en çok göç alan on ülke ve göçmen sayısı gösterilmektedir.

Tablo 5. 2013 yılı itibarıyla En Çok Göç Alan ilk 10 Ülke

1) ABD	45,8 milyon
2) Rusya	11 milyon
3) Almanya	9 milyon
4) S. Arabistan	9,1 milyon
5) Birleşik Arap Emirlikleri	7,3 milyon
6) Birleşik Krallık	7,8 milyon
7) Fransa	7,4 milyon
8) Kanada	7,3 milyon
9) Avustralya	6,5 milyon
10) İspanya	6,5 milyon

Kaynak: International Migration Report .2013:5

Tabloda görüldüğü gibi 45,8 milyon göçmen ile Amerika Birleşik Devleti en çok göç alan ülkedir. ABD'yi Rusya ve Almanya takip etmektedir. Fransa, Birleşik Krallık ve Kanada gibi ülkelerde de ABD'ye kıyasla az da olsa göçmenler için tercih edilen ülkelerdir. Tüm bu ülkelere çeşitli sebeplerle giden göçmenlerin sosyal dışlanma ile karşı karşıya kalmaması için ülke programlarında göçmenlere öncelik verilmelidir.

Sosyal dışlanma ile mücadelede önemli bir faktör olan sosyal harcamalar sosyal dışlanmanın göstergelerinden biridir. Bilhassa ekonomik kriz dönemlerinde sosyal yardım ve hizmetlerden oluşan sosyal desteklere ihtiyaç artmaktadır. OECD ülkelerinde 2007 yılında kamu sosyal harcamalarının GSYH'ye oranı %19'larda iken 2009 yılında bu oran %22.1'e yükselmiştir. Tablo 6'dan da görüleceği üzere OECD ülkeleri arasında 2013 yılı itibarıyla kamu sosyal harcamalarının Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'ya oranı en yüksek olan ülkeler Fransa, Finlandiya, Avusturya, Belçika ve Danimarka gibi ülkelerdir. İsrail, İzlanda ve Estonya gibi ülkelerde ise bu oran diğer OECD ülkelerine kıyasla düşük kalmaktadır.

Tablo 6. OECD ülkelerinde kamu sosyal harcamalarının GSYH'ye oranı

ÜLKELER	2013 YILI ORANLARI %
<u>Avusturalya</u>	19,518
<u>Avusturya</u>	28,293
<u>Belçika</u>	30,728
<u>Kanada</u>	18,155
<u>Şili</u>	..
<u>Çek Cumhuriyeti</u>	21,77
<u>Danimarka</u>	30,786
<u>Estonya</u>	17,742
<u>Finlandiya</u>	30,534
<u>Fransa</u>	33,021
<u>Almanya</u>	26,183
<u>Yunanistan</u>	21,995
<u>Macaristan</u>	21,557
<u>İzlanda</u>	17,219
<u>İrlanda</u>	21,592
<u>İsrail</u>	15,805
<u>İtalya</u>	28,44
<u>Japonya</u>	..
<u>Kore</u>	..
<u>Lüksemburg</u>	23,379
<u>Meksika</u>	..
<u>Hollanda</u>	24,299
<u>Yeni Zelanda</u>	22,371
<u>Norveç</u>	22,88
<u>Polonya</u>	20,942
<u>Portekiz</u>	26,383
<u>Slovakya Cumhuriyeti</u>	17,945
<u>Slovenya</u>	23,776
<u>İspanya</u>	27,428
<u>İsveç</u>	28,643
<u>İsviçre</u>	19,097
<u>Türkiye</u>	..
<u>Birleşik Krallık</u>	23,773
<u>Amerika Birleşik Devletleri</u>	20,033
<u>OECD - Toplam</u>	21,948

Kaynak OECD, Social Expenditure Aggregated Data,

http://stats.oecd.org/Index.aspx?datasetcode=SOCX_AGG erişim tarihi:15/02/2014

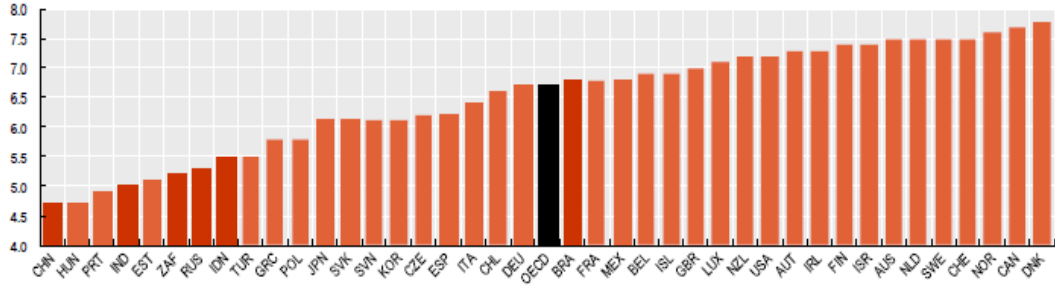
Sosyal dışlanma açısından kişilerin yaşam koşullarına ilişkin algısı büyük önem taşımaktadır. Kaliteli yaşam, her zaman belli standartların sağlanması anlamına gelmemekte çoğu zaman bu standartların kişi üzerindeki etkileri belirleyici olmaktadır. Bu noktada yaşam tatmini verilerine bakılması gerekmektedir.

Yaşam tatmini, bireylerin o anki duygularından ziyade yaşamlarını bir bütün olarak nasıl değerlendirdiklerini ölçmektedir. Bu, Cantril Merdiveni yoluyla ölçülmektedir. Bu yöntemde kişilere, yaşamlarına mümkün olan en iyi yaşam (10) ve mümkün olan en kötü yaşam (0) arasında hangi değeri verdikleri sorulmaktadır. Cantril Merdiveni tüm yaşam tatmininin mümkün olan en iyi ölçüsü olmasına rağmen; kişilik, ruh hali, kültürel normlar ve göreceli yargılar tarafından etkilenebilmektedir. Yaşam tatmini daha eğitilmiş ve daha yüksek gelire sahip insanlar arasında daha yüksektir. Bunun yanı sıra kadınların tatmin oranı da erkeklerden daha yüksektir. İşsiz ve sağlık sorunları olan bireyler arasında yaşam tatmini daha düşüktür (OECD, 2011b34).

Verilere bakıldığında ise, OECD ülkeleri arasında en yüksek yaşam tatminine ve en düşük yaşam tatminine sahip ülkeler arasındaki fark, 11 puanlık bir ölçekte yaklaşık olarak 3 puandır. Macaristan, Portekiz, Türkiye ve Estonya 5.5'ten az olan ortalama skorlarıyla, diğer gelişmiş ülkelere kıyasla nispeten düşük bir ortalama yaşam tatminine sahiptir (OECD,2011b34).

Bazı Asya ülkeleri, ekonomik kalkınmışlık seviyelerine bakıldığında beklenenden az yaşam tatmini seviyelerine sahiptir. Japonya ve Kore'nin yaşam tatmini skoru OECD ortalamasının yarım puan aşağısında olup, Hindistan ve Endonezya'dan daha zengin olmasına rağmen Çin araştırma kapsamındaki ülkeler arasında en düşük yaşam tatmini skoruna sahiptir (OECD,2011b34).

Tablo 7. Yaşam tatmini verilerini gösteren Cantril Merdiveni, 2010 ortalama değeri

Not: Cantril Merdiveni 0 ila 10 arası bir ölçek ile ölçülmektedir. Veriler İzlanda ve Norveç için 2008 yılına aittir; Estonya, İsrail, İsviçre ve Güney Afrika için 2009'a aittir.

Kaynak: OECD, Compendium of OECD Well-Being Indicators, 2011b:35

İnsan gelişim açısından değerlendirildiğinde Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı İnsani Gelişim Raporuna (2013:143-147) göre çok yüksek insani gelişim gösteren ülkeler kategorisinde ilk sırada Norveç yer almakta onu Avustralya, Amerika Birleşik Devletleri, Hollanda ve Almanya izlemektedir. Son sıralarında Türkiye'nin yer aldığı yüksek insani gelişim kategorisinde ilk ülke Bahreyn olmakla birlikte, Libya, İran, Gürcistan, Azerbaycan Türkiye'nin önünde bulunmaktadır. Orta insani gelişim kategorisinde ise Mısır, Hindistan yer alırken, düşük insani gelişim gösteren ülkeler arasında Yemen, Pakistan, Afganistan yer almaktadır.

Sonuç olarak bazı göç, işsizlik, eşitsizlik vb faktörler ve değişen ekonomik koşullar göz önünde bulundurulduğunda gelişmemiş ülkelerde hakim olan yoksulluk sorunu gelişmiş ülkelerde sosyal dışlanma riski olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.4. Türkiye'de Sosyal Dışlanmanın Görünümü

Yetmiş altı milyondan fazla nüfusu olan Türkiye'de sosyal dışlanma görünümünün elde edilebilmesi amacıyla yoksulluk, gelir adaleti, işsizlik, göç, kayıt dışı çalışma gibi konulardaki istatistiksel verilerin değerlendirilmesi gerekmektedir. Öncesinde genel bir değerlendirme yapmak açısından Türkiye'nin insani gelişim raporundaki durumuna göz atmakta fayda görülmektedir. İnsani gelişim sıralamasında doksanıncı sırada yer alan Türkiye yüksek gelişim sağlayan ülkelere göre birisi olsa da rapora göre cinsiyet eşitsizliği endeksi bakımından 68 sırada yer almakta

ve eşitsizlik yüzünden insani gelişim endeksinde % 22 gibi yüksek bir kayıp yaşamaktadır. Yaşam memnuniyeti algısı açısından Türkiye 10 üzerinden 5.3 ile yüksek gelişim gösteren ülkelerin ortalamasının gerisinde kalmaktadır. Kişi başına düşen gayrisafi milli hasılasının insani gelişim açısından kendisinden önde olan pek çok ülkeden daha yüksek olduğunu ve yüksek insani gelişim gösteren ülkelerin ortalamasının üstünde olduğunu belirtmek gerekmektedir (UNDP,2013:143-197).

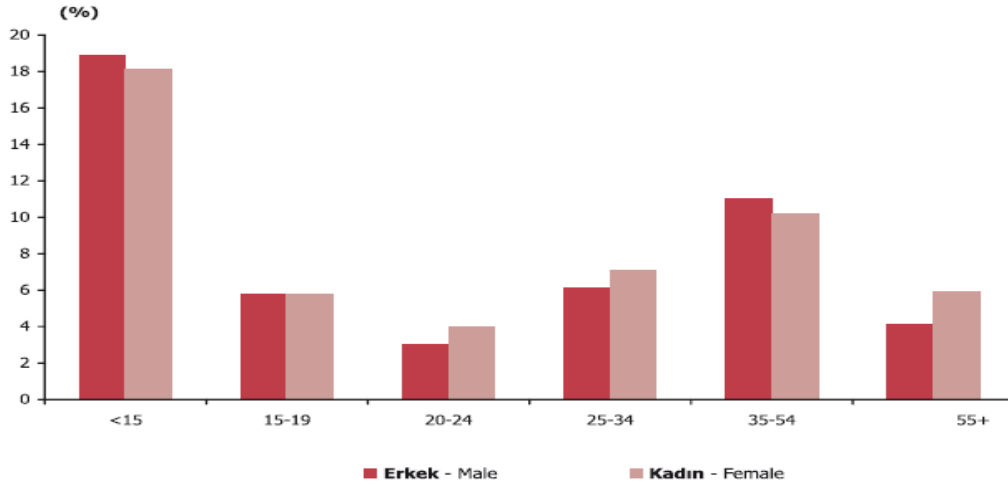
Yoksulluk verileri Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK) aracılığıyla açıklanmaktadır ancak 2009 yılında yoksulluk hesaplamalarında değişikliğe gidilmiştir. Daha önceden hanehalkı büyüklüğüne, kişilerin eğitim, cinsiyet gibi faktörlerine göre değişen gıda ve gıda dışı yoksulluk verilerine erişim sağlanabilirken artık bu verilere ulaşılamamaktadır.

TUİK 2012 gelir ve yaşam koşulları araştırmasında yoksulluğu, eşdeğer hanehalkı kullanılabilir medyan gelirinin %40, %50,%60 veya %70'ine göre değerlendirmiştir. Hane halkındaki her bir ferdin elde ettiği kişisel yıllık kullanılabilir gelirlerin (maaş-ücret, yevmiye, müteşebbis geliri ile emekli maaşı, dul-yetim aylıkları ve yaşlılara yapılan ödemeler, karşılıksız burs vb. aynı veya nakdi gelirlerin toplamı) toplamı ile hane bazında elde edilen yıllık gelirlerin (gayrimenkul kira geliri, haneye yapılan karşılıksız yardımlar, 15 yaşın altındaki fertlerin elde ettiği gelirler vb.) toplamından, gelir referans döneminde ödenen vergiler ve diğer hane veya kişilere yapılan düzenli transferler düşüldükten sonra hanehalkı kullanılabilir gelirine ulaşılmaktadır. Genellikle eşdeğer hane halkı kullanılabilir medyan gelirinin %50'si yoksulluk sınırı olarak kabul edilmektedir. Bu itibarla, yoksulluk sınırı 2012 yılında 4.477 TL olarak hesap edilmiştir. Buna göre yoksulluk oranı %16,2 olarak belirlenmiştir. Yoksulluk sınırı medyan gelirin %40 olarak esas alındığında da yani 3.582 TL olduğunda da azımsanmayacak oranda bir yoksul oranı (%9,9) ortaya çıkmaktadır. Yoksulluk ülkenin kırsal ve kentsel kesimlerinde de farklılık göstermektedir zira kentte yoksulluk kırdakinden daha fazladır.

Gelir dağılımı eşitsizlik ölçütlerinden biri olarak dikkate alınan Gini katsayısı aynı araştırmaya göre 0,402 'dir. Tablo 4'de verildiği üzere diğer ülkelere kıyasla

Türkiye’de gelir dağılımında eşitsizlik fazladır. TÜİK araştırmasına göre kişi başı günlük 2.15 doların altında kazancı olan kişilerin oranı 2012 yılında 0,06 iken kişi başı günlük 4.3 doların altında kazancı olan kişilerin oranı ise % 2.27’dir. Aşağıda verilen Tablo 8’de yaş grubu ve cinsiyete göre yoksulluk oranlarına bakıldığında çocukların yoksulluk riskinin yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 8. Yaş ve cinsiyet değişkenlerine göre yoksulluk oranları (%60)

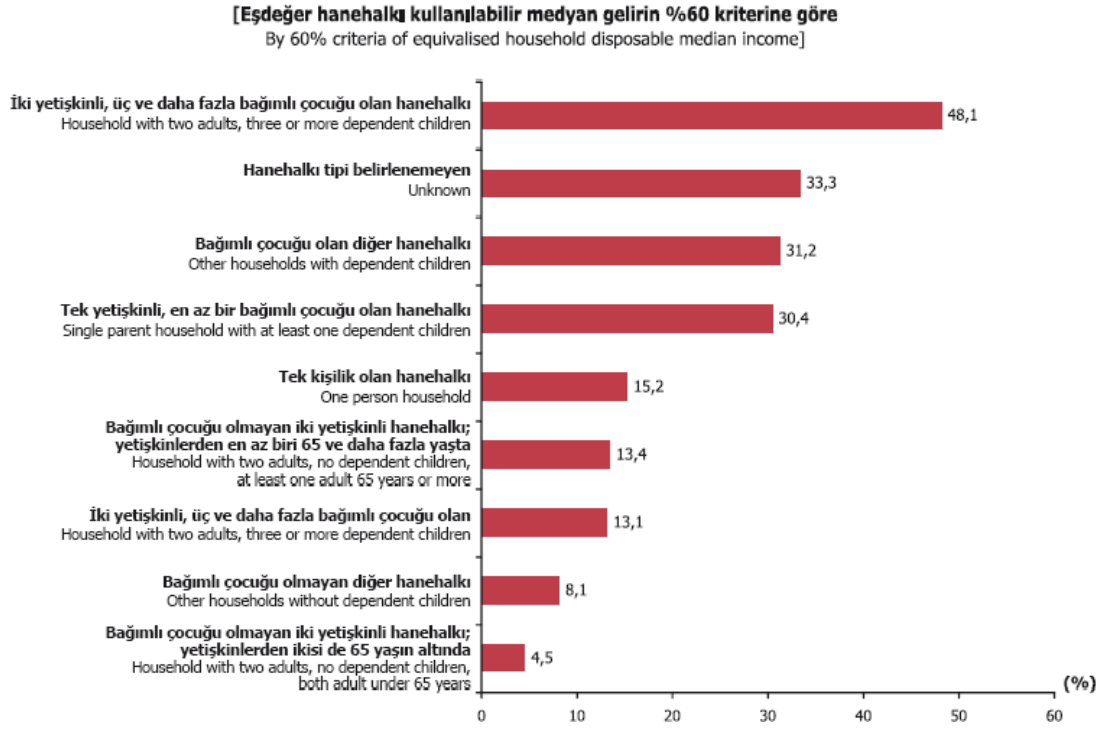
Kaynak: TÜİK, 2012 Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması s.85

15 yaş altı çocuklarda medyan gelirin %60’ı üzerinden hesap edilen yoksulluk oranı % 18’in üzerindedir. 35-54 yaş arası orta yaş grubunda da yoksulluk oranının %12’nin üzerinde olduğu görülmektedir.

Eğitim durumuna göre değerlendirme yapmak üzere gelir elde eden fertlerin eğitim durumu ve cinsiyetine göre ortalama ve yıllık gelirlerine ilişkin verilere bakıldığında eğitim seviyesi yükseldikçe gelir düzeyinin de yükseldiği görülmektedir (Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, 2012:68). Bu eğitimin yoksullukla mücadelede Türkiye’de önemli bir araç olabileceğini göstermektedir.

Türkiye’de çocuklu ve bağımlı kişilerin olduğu kalabalık ailelerde yoksulluk riskinin yüksek olduğu söylenebilir zira gelir elde etmeyen bu kişiler yeterli transferler yapılmadığında hane halkı başına düşen geliri azaltmaktadır. Tablo 9’da hanehalkı tipine göre yoksulluk oranları verilmektedir.

Tablo 9.Hanehalkı tipine göre yoksulluk oranları

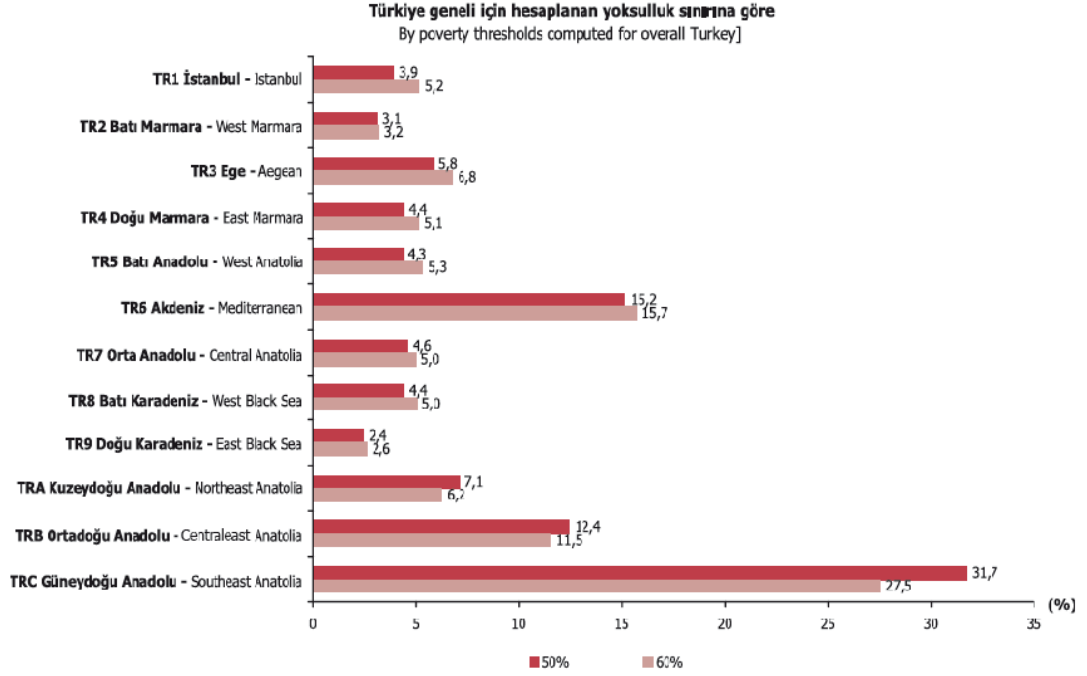

Kaynak :Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, 2012 s. 86

Tablodan görüleceği üzere bağımlı çocuğu olmayan iki yetişkinli hanehalkı yoksulluk oranı % 4,5 iken iki yetişkinli, üç ve daha fazla bağımlı çocuğu olan hanehalkında yoksulluk oranı oldukça yüksek ve % 46,1'dir.

Bölgesel olarak da ülkede refahın eşit dağıldığını söylemek mümkün değildir. Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde diğer bölgelere göre yoksulluk oranı yüksektir. Tablo 10 verileri bunu doğrular niteliktedir.

Tablo 10. Bölgelere göre yoksulların oranı

Kaynak: Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması,2012 s. 87

Tablodan da görüleceği üzere yoksulluk sınırının medyan gelirin % 50'si veya %60'ı üzerinden belirlendiği durumlarda yoksul oranları Güneydoğu Anadolu'da diğer bölgelere göre oldukça yüksektir. Coğrafi bölgelerin de kendi içerisinde yoksulluk açısından farklılık gösterdiği söylenebilir. Örneğin; Doğu Karadeniz'de yoksulların oranı Batı Karadeniz'dekinin yarısı kadardır.

Araştırma sonuçları ücretli çalışanlar arasında yoksulluğun yüksek olduğunu göstermektedir. Hanehalkının temel gelir kaynağına göre yoksul sayılarına yer verilen araştırmada yoksul sayısının en fazla ücretli çalışanlar arasında olduğu, bunu yevmiyeli çalışanların izlediği görülmektedir. Bu çalışan yoksulların olduğu gerçeğini ve bir işte çalışıyor olmanın sosyal yardım ihtiyacını önleyeceği algısının yanıltıcı olduğunu göstermektedir. Ülkede işsizlik oranı TÜİK Hanehalkı İşgücü İstatistikleri verilerine 2013 Aralık itibarıyla %10'dur ancak işsizlik durumundakilerin yoksulluk riski olduğu gibi çalışanların da yoksulluk riskinde olduğu gelir ve yaşam koşulları araştırması verilerince doğrulanmaktadır.

Yaşam koşullarına ilişkin verilerin olduğu araştırmaya katılanların %40,6'sı oturduğu konutunda 'sızdıran çatı, nemli duvarlar, çürümüş pencere çerçevesi vb' sorunlarla karşılaştığını ve %61,3'ü ise taksit ve borçları olduğunu belirtmiştir. Bir diğer dikkat çekici sonuç ise araştırmaya katılanların %85,9'u evden uzakta bir haftalık tatili karşılayacak ekonomik güce sahip olmadığını belirtmiştir. Bu araştırma verilerine bakıldığında ülkede yaşam koşulları daha çok orta ve kötü olarak nitelendirilebilir (Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, 2012: 98-107).

İstihdama erişim açısından kadın, genç ve göçmenler gibi hassas gruplar sıkıntı yaşayabilmektedir. İstihdama erişim zorluğu sosyal dışlanma riskini yükseltmektedir. Bu itibarla verilere bakıldığında durumun dünyada olduğu gibi Türkiye açısından da sorunlu olduğu görülmektedir. Genç işsizliği oranı 2013 Hanehalkı İşgücü İstatistiklerine göre %18,7'dir. Kadınlarda istihdam oranları ise bölgelere göre aşağıda verilmiştir.

Tablo 11'den görüleceği üzere kadınlarda işsizlik oranı toplamda %11,9 iken erkeklerde işsizlik oranı %8,7'dir. İstihdam edilme oranlarına bakıldığında kadınların işgücüne piyasasında görünür olmadığı açıkça görülmektedir. Erkeklerde istihdam oranı kadınlarınkinin iki katından fazladır. Tabloda verilmemekle beraber işgücüne katılım oranına bakıldığında da benzer bir görünüm ile karşılaşılmaktadır. Kadınlarda 2013 yılı işgücüne katılım oranı erkeklerde %71,5 iken kadınlarda %30,8'dir (Hanehalkı İşgücü İstatistikleri, 2013).

Türkiye'de sosyal dışlanma kayıtdışı çalışma ile birbirini tetikleyen sorunlar haline gelmiştir. Kayıt dışı çalışanlar, sosyal güvenceleri olmadan riskli çalışma koşullarında çalışarak geçinmeye çalışırken formel istihdam piyasasından ve koruma mekanizmalarının tümünden dışlanmışlardır. Kimi zaman ise çeşitli sebeplerden dolayı sosyal dışlanmaya uğrayan kişiler, kayıtdışı çalışma koşullarına boyun eğmektedirler. Türkiye İstatistik Kurumu Hanehalkı İşgücü İstatistiklerine göre Ekim 2013 itibarıyla kayıtdışı çalışanların oranı %36,3'tür.

Tablo 11. Kadın ve Erkeklerde İşsizlik ve İstihdam Oranları

	KADIN		ERKEK	
	İşsizlik oranı %	İstihdam oranı %	İşsizlik oranı %	İstihdam oranı %
TOPLAM	11,9	27,1	8,7	65,2
İstanbul	14,8	26,0	9,7	66,8
Batı Marmara	9,7	29,9	5,4	66,2
Ege	13,9	32,9	8,1	67,4
Doğu Marmara	12,1	28,8	6,8	67,6
Batı Anadolu	13,1	24,3	6,7	66,6
Akdeniz	13,3	26,8	10,0	64,5
Orta Anadolu	9,7	26,1	7,9	65,8
Batı Karadeniz	8,8	32,3	5,6	64,0
Doğu Karadeniz	5,2	34,7	7,7	61,8
Kuzeydoğu Anadolu	4,9	33,0	7,5	68,4
Ortadoğu Anadolu	6,8	27,4	10,0	63,8
Güneydoğu Anadolu	11,5	13,1	15,2	56,9

Kaynak: Hanehalkı İşgücü İstatistikleri 2013, http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?alt_id=1007, erişim tarihi:04/04/2013

Göç verileri de sosyal dışlanma bağlamında önem kazanmaktadır. Türkiye bir göç ülkesidir. Göç alan, veren ve iç göç yaşanan ülkede göçmenlerin sosyal dışlanma riski ile karşılaşmaması ve gittikleri kentlere uyum sağlayabilmeleri açısından ihtiyaç duyulan bütüncül göç politikası henüz oluşum aşamasındadır. TÜİK göç istatistiklerine bakıldığında Tokat, Van, Yozgat, Siirt, Muş, Kars, Hakkari gibi

şehirlerin göç verdiği İstanbul, Kocaeli, Tekirdağ ve Yalova gibi kentlerin ise göç aldığı görülmektedir (Göç İstatistikleri, Ekim 2011). Göç alan kentlerde sosyal dışlanma sorunu göçmenler açısından istihdam, eğitim, sağlık ve barınma alanlarında meydana gelebilmektedir. Benzer bir sonuca dış göç konusunda varmak yanlış olmayacaktır. Transit bir geçiş ülkesi durumundaki Türkiye dış göç açısından hassas bir konumdadır zira düzensiz göçmenlerin Avrupa'ya geçmek için geçiş olarak kullandığı bir ülke olan Türkiye 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne coğrafi çekince ile taraf olmuş ve dolayısıyla Avrupa dışından bir ülkeden Türkiye'ye giriş yapan kişilere mültecilik statüsü verilmemektedir. Bu durumdaki kişiler üçüncü ülkelere iltica etmek üzere sığınmacı statüsü kazanabilmektedir.

Son yıllarda Türkiye'de göç bağlamında sosyal dışlanma riskinin Suriye'den gelen ve geçici koruma statüsü alan kişiler bazında yüksek olduğu söylenebilir. Geçici koruma statüsü alan Suriyelilerin % 64'ü güneydoğudaki 10 kentteki 20 çadır kampta yaşamaktadır. Bu kişilerin yarısı çocuk üçte biri kadın ve geri kalanı hane reisi olan erkektir. Bu kişilerin istihdam, eğitim ve sağlık ve kamusal alanda karşılaştığı sorunlar çözülemediği takdirde sosyal uyumları gerçekleşmeyecektir. Yerli halkın bu gruba yaklaşımı da sosyal uyumun sağlanması açısından önem kazanmaktadır. Sosyal dışlanma riskinin ortadan kaldırılması amacıyla koruyucu ve önleyici tedbirlerin gerekli yasal düzenlemelerle alınması gerekmektedir.

Özetle; Türkiye'de sosyal dışlanma riski yoksullukla eşdeğer olmamakla birlikte benzer bir eğilim göstermektedir. Ülkede işsizlik, kayıt dışı istihdam, göç ve bölgesel gelişim farklılıkları sosyal dışlanma riskinin temel belirleyicileri konumundadır. Bu belirleyiciler kadın, yaşlı ve çocuk gibi özel politika gerektiren gruplar açısından sosyal dışlanma riskini yükseltir niteliktedir.

3. SOSYAL YARDIM HAKKI

Sosyal dışlanma ile mücadelenin kilit unsurlarından biri olarak görülen sosyal yardımın sosyal içerme politikaları bağlamında nasıl ele alındığı önem kazanmaktadır. Sosyal yardım sosyal korumanın önemli bir bileşenini

oluşturmaktadır. Sosyal güvenlik gibi bazı risklerin karşılanması odağından ziyade sosyal koruma, insan onuruna yaraşır bir yaşama ve gelir güvencesine odaklanmaktadır. Devletin vatandaşa karşı yükümlülüğünün bir gereği olan sosyal koruma politikalarının hedefi sosyal dışlanma ile mücadele yani sosyal içermedir. Bu amaçla bireyin toplumun bir üyesi olarak işlevselliğini yeniden kazanmasına önem verilmektedir. Dolayısıyla bireye işlevselliğini kazanabileceği alanlar oluşturulmaktadır. Bu sosyal koruma politikalarının istihdam, sosyal güvenlik, sağlık, eğitim, konut gibi odakları bulunmaktadır.

Sosyal korumanın temel bileşenlerini ise sosyal güvenlik bağlamında sosyal sigortalar, insan onuruna yaraşır bir yaşam amacıyla ise sosyal yardımlar ve sosyal hizmetler oluşturmaktadır.

Sosyal yardımlar sosyal korumanın, bilhassa sosyal dışlanma bağlamında, en önemli parçasıdır. Sosyal yardımlar, toplumun kendi ellerinde olmayan nedenlerle yoksul ve muhtaç duruma düşen bireylerine ve dar gelirlilere insanlık onuruna yaraşır bir hayat düzeyi sağlama amacıyla devlet bütçesinden sağlanan yardımları ifade eden bir kavramdır (Zengin ve Öztaş,2009:19).

Onurlu bir yaşama erişimi sağlayacak mal ve hizmetlerden yoksun olan yoksul dışlanmışların toplumsal kaynaklara erişimini sağlayacak olan temel araçlardan biri olarak görülen sosyal yardımlar dayanışma mantığı ile geliştirilmiştir. Tarihe bakıldığında yardımın öncelikle geleneksel olarak aile içi dayanışma ile ortaya çıktığı görülmektedir. Ailede yoksulluğa düşen bireye yardım etme geleneksel toplumda bir görev olarak ortaya çıkmış olsa da toplumsal gelişmelerle birlikte yardım sosyal bir boyut almıştır.

Dinlerin de sosyal yardımların şekillenmesinde önemli bir rol oynadığını söylemek mümkündür. Örneğin, İslam dininde gelirinin bir kısmının yoksula verilmesi olarak bilinen zekat bunun örneğini teşkil etmektedir. Yoksullara yardım Hıristiyanlık gibi diğer dinlerde de ahlaki bir görev olarak görülmektedir.

Sanayi devrimi öncesinde yardımlar aşağıdaki araçlarla sağlanmıştır (Bulut, 2011:60)

- ✓ Aile içi yardımlaşma
- ✓ Tanıma bilme faktörüne bağlı yardımlaşma: komşuluk ve akrabalık
- ✓ Dini sosyal yardımlar
- ✓ Kurumsal sosyal yardımlar: vakıflar, dayanışma sandıkları

Sanayi devrimi sonrasında değişik sınıflar ortaya çıkmaya başlamış ve bu sınıflardan biri olan işçi sınıfının ihtiyaçları ve sendikalaşma ve insani yaşam arzusunun gelişimi ile sosyal güvenlik sistemlerinin ortaya çıkması kaçınılmaz olmuştur (Bulut, 2011:60). Nihayetinde sosyal yardımlar sosyal güvenlik sistemlerinden önce vardı ancak yardımların her türlü riski karşılamak amacıyla sistemli hale getirilmesi ihtiyacı sosyal güvenliği doğurmuştur.

Aile içi dayanışma ve dini, kültürel ve toplumsal gelişmelerle ilk adımları atılan sosyal yardımlar, sosyal güvenliğin bir bileşeni olarak işlev görmekte ve modern toplumlarda hak temelli bir yaklaşımla ele alınmakta yani sosyal yardım devletin yükümlülüğü ve vatandaşın hakkı olarak görülmektedir. 1942 yılında İngiltere’de Sir William Beveridge’in yayınladığı raporda belirtildiği gibi “*insanoğlu yoksulluk, hastalık, bilgisizlik, sefalet ve işsizlik gibi canavarlarla karşı karşıyadır ve insanı bu savaşında destekleyecek olan iktidar bunu ne sadaka ne de bahşiş ile yapacak. Bu vatandaşın hakkı olacak*”(aktaran Turan, 2003:5). Sosyal korumanın kilit unsurlarından biri olan sosyal yardımdan yararlanma hakkı her şeyden önce temel bir insan hakkı olarak görülmelidir. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde de belirtildiği gibi herkesin toplumun bir üyesi olarak sosyal güvenlik hakkı vardır ve herkes onur ve kişiliğinin serbestçe gelişimi için gerekli olan ekonomik, sosyal ve kültürel haklarının gerçekleştirilmesi hakkına sahiptir (Madde 22). Ayrıca, herkesin kendisinin ve ailesinin sağlık ve refahı için beslenme, giyim, konut ve tıbbi bakım hakkı vardır. Anne ve çocukların da özel bakım ve yardım görme hakkı bulunmaktadır ve evlilik içi yada dışı doğmuş olsun tüm çocukların aynı sosyal güvenceden yararlanması öngörülmektedir (Madde 25).

1996 tarihli Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı hükümleri de sosyal yardımın hak olarak kabul edildiğinin göstergesidir. Bilhassa, sosyal güvenlik hakkı başlıklı 12. madde ve sosyal ve tıbbi yardım alma hakkı başlıklı 13. madde hükümleri sosyal yardım hakkı açısından dikkate alınmadır.

Şartın sosyal güvenlik hakkı başlıklı maddesine göre akit taraflar, sosyal güvenlik hakkının etkili bir biçimde kullanılmasını sağlamak amacıyla bir sosyal güvenlik sistemi kurmayı ve sürdürmeyi, sosyal güvenlik sistemini giderek daha yüksek bir düzeye çıkarmaya çalışmayı, uygun ikili ve çok taraflı sözleşmelerle kişilerin yer değiştirmeleri sırasında sosyal güvenlik mevzuatından doğan haklarını korumayı, sosyal güvenlikte muamele eşitsizliği yapmamayı taahhüt etmektedir (Madde 12).

Avrupa Sosyal Şartı'nın sosyal ve tıbbi bakım yardım hakkı başlıklı maddesinde de Akit taraflar, yeterli imkanı olmadığı için sosyal güvenlik sisteminden yararlanmayan herkese yeterli yardım ve hastalık halinde bunun gerektirdiği bakımı sunmayı taahhüt etmiştir. Aynı madde hükümlerine göre herkesin kişisel veya ailevi mahrumiyet halini önlemeyi ve bu amaçla gerekebilecek her türlü yardım ve hizmeti kamusal veya özel hizmetler aracılığıyla sağlamak devletlerin görevidir (Madde 13).

Bununla birlikte ailenin sosyal, yasal ve ekonomik korunma hakkı başlıklı 16. maddesi ile çocukların ve gençlerin sosyal, yasal ve ekonomik korunma hakkı başlıklı 17. maddesi devletlerin çocuk, genç ve ailelerin sosyal korunmasını sağlama yükümlülüğünü düzenlemektedir. Sosyal dışlanma bağlamında sosyal yardımın ele alındığı toplumsal dışlanma ve yoksulluğa karşı korunma hakkı başlıklı aşağıdaki 30. madde bu itibarla önem kazanmaktadır:

Uluslararası düzenlemeler açısından önemli sayılabilecek bir diğer hüküm ise Şartın toplumsal dışlanma ve yoksulluğa karşı korunma hakkını düzenleyen otuzuncu maddesinde yer almaktadır. Bu madde hükümlerine göre *Akit Taraflar toplumsal*

dışlanma ve yoksulluk halinde yaşayan veya bu duruma düşme tehlikesinde olan kişilerin ve ailelerinin özellikle istihdam, konut, eğitim, öğrenim, kültür ile sosyal ve tıbbi yardım olanaklarına fiilen ulaşmalarını teşvik edecek genel ve eşgüdümlü bir yaklaşım çerçevesinde önlemler almalıdır (Madde 30).

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 28 Haziran 1952 yılında kabul ettiği Sosyal Güvenliğin Asgari Normlarında dair 102 sayılı Sözleşmesinde devletin vatandaşa sağlaması gerektiği asgari sosyal güvenlik normları belirlenmiştir. Sözleşme aşağıdaki dokuz riski kapsamaktadır:

1. Hastalık halinde sağlık
2. Hastalık halinde hastalık ödenekleri
3. İşsizlik
4. Yaşlılık
5. İş kazası ve meslek hastalığı
6. Analık
7. Sakatlık
8. Ölüm
9. Aile yardımları

Sosyal yardım bir sosyal-ekonomik hak olarak görülmelidir. Uluslararası belgelerce de garanti altına alınmıştır. Sosyal yardımın sosyal hak olduğu da belirtilmektedir ancak Koray'ın (2010:19) da belirttiği gibi sosyal ekonomik haklar sosyal haklara doğru dönüşmekte ve daraltılmaktadır. Zira sosyal haklar en gelişmiş toplumlarda bile sınırlandırılmakta ve uluslararası düzeyde göz ardı edilmektedir. Koray'a göre (2010:19) üç engel ile karşılaşmaktadır. Birincisi günümüzde sosyo-ekonomik hakların insan hakları arasında yer alıp almayacağı tartışılmakta, ikincisi bu hakların dava konusu olması ve yargı yoluyla çözüme kavuşturulmasının önünde bir çok engel bulunmakta ve üçüncüsü ise bu haklar için her ülke ve koşulda geçerli standartları bulmak oldukça güç görünmektedir. Örneğin; sosyal hakların devletin maddi imkanlarına bağlı olması bu konuda devletlerin kısıtlamalara gitmesine yol

açmaktadır. Dolayısıyla uluslararası sözleşmelerdeki atıflar kimi zaman söylemin ötesine geçememektedir.

Bu doğrultuda modern toplumlarda önemli bir sosyal içerme aracı olan sosyal yardımın tanımının da hak temelli yapılmasına ihtiyaç bulunmakta ve ulusal düzenlemelerde de hak temelli bir bakışın sergilenmesi gerekmektedir. Sosyal yardımın anayasal bir hak olarak düzenlenmesi bu noktada gündeme gelmektedir. Ancak bu hakkın ekonomik koşullar doğrultusunda sınırlarının çizilmesi de gerekmektedir.

Sosyal yardımın ulusal mevzuatta tanımlanması uygulama açısından önem kazanmaktadır. Sosyal yardımlar devletin onurlu bir yaşam sürdürmek için gereken minimum kaynak, hizmet ve mal erişiminden yoksun vatandaşlarına adil bir yaşam sürdürmelerini sağlayan karşılıksız ayni ve nakdi yardımlardan oluşmaktadır.

Sosyal yardımlar çeşitli ayırt edici özelliklere sahiptir. Öncelikle sosyal yardım son çaredir. Sosyal yardım diğer gelirler tükendiğinde veya yeterli gelirden yoksun kalındığında gündeme gelir. Bir diğer özellik ise gelir ve mal varlığı testine dayanmasıdır. Gelir ve mal varlığı testi yardımlar olmazsa çoğu zaman resmi olarak belirlenen asgari yaşam standartlarının altına düşecek kişilere yardım verilmesini sağlar. Asgari standartlar bilimsel araştırmalardan ziyade politik bir karar sonucu belirlenmektedir. Son olarak sosyal yardım vergilerle finanse edilen ve prime dayanmayan yardımdır (Eardley ve ark.1996:59).

Ülkeler, kendi iç dinamikleri doğrultusunda sosyal yardım sistemlerini şekillendirmektedir. Bazı gelişmiş ülkelerdeki sosyal yardım sisteminin sosyal güvence ile tam olarak entegre olduğu görülse de gelişen bazı ülkelerde ise sosyal yardım sisteminin sosyal güvencenin tamamlayıcısı olarak düzenlendiği görülmektedir.

II. BÖLÜM

SOSYAL DIŞLANMA İLE MÜCADELEDE SOSYAL YARDIM

UYGULAMALARI

1. DÜNYADA SOSYAL YARDIM UYGULAMALARI

Yoksullukla veya geniş kapsamlı bakıldığında sosyal dışlanma ile mücadelede sosyal yardımların farklı miktar ve koşullarda da olsa tercih edildiği görülmektedir. Her ülkenin sosyo-ekonomik koşullarına göre farklı uygulamaları mevcuttur. Bu sebeptendir ki ortak bir sosyal yardım tanımı yapmak pek mümkün görünmemektedir. Örneğin kuzey ülkelerin sosyal yardım kavramı sadece gelir temini ile ilgili değil aynı zamanda bireye sosyal hizmet ve rehabilitasyon sağlanması ile de ilişkilendirilmektedir (Eardley ve ark.1996:15).

Eardley ve arkadaşlarına (1996) göre yardım ve hizmetler üç mekanizmayla sağlanmaktadır. İlki belirli sosyal kategorideki tüm vatandaşa sağlanan genel yardımlardır. İkincisi ise çalışma yılı ve prim durumuna göre belirlenen sosyal sigortalardır. Sonuncusu ise kişinin kaynaklarına göre mal veya gelir testi sonucunda hak kazanabilirliği belirlenen yardımlardır. Bunlar hedefli yardımlar olarak da adlandırılmaktadır.

Benzer bir sınıflamayı Heikkilä ve Kuivalainen de yapmıştır. Bu çalışmaya göre (2002:57) dünyadaki sosyal yardım uygulamalarını üç grupta kategorize etmek mümkündür: istihdam odaklı, genel kapsamlı ve gelir ve mal varlığı testine dayalı. İstihdam odaklı olanlar hastalık ve yaşlılık gibi belirli riskler yüzünden gelir kaybına uğrandığında uygulanmakta olan sosyal sigorta çerçevesindeki yardımlardan oluşmaktadır. Genel ve gelir ve mal varlığı testine dayalı sosyal yardımlar ise primsiz ödemeler kapsamında değerlendirilir. Gelir ve mal varlığına göre uygulanan programlarda, birey veya hane geçim ihtiyaçlarına göre belirlenmiş standartlara göre değerlendirilir ve böylece sadece kendilerine bakmadığı kabul edilen müracaatçılara yardım sağlanır.

Eardley ve arkadaşları (1996:12) OECD ülkelerindeki sosyal yardımları kapsam, harcamalar, yardım düzeyi, idari yapı, gelir ve mal varlığı testi, çalışma testi açısından incelediği çalışmalarında yedi yardım rejimi kategorisi oluşturmuşlardır:

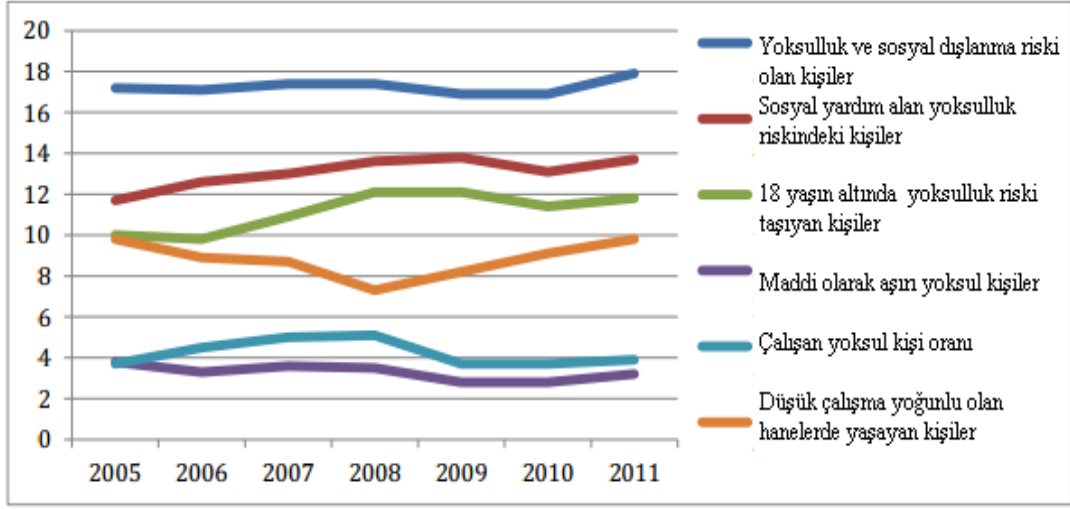
- Seçici refah sistemleri: Avusturalya ve Yeni Zelanda
- Kamu yardımları sistemi: ABD
- Bütünleşik güvenlik ağı olan refah devletleri: Birleşik Krallık, Kanada, İrlanda ve Almanya
- İkili sosyal yardım sistemi: Fransa ve Benelüks ülkeleri
- Gelişmemiş yardım sistemi: Güney Avrupa ve Türkiye
- Artık sosyal yardım sistemi: İskandinav Ülkeleri
- Yerel yetkili ademi merkeziyetçi sistemler: Avusturya ve İsviçre

Bu bölümde OECD'nin bu kategorisi dikkate alınarak seçilen ülke örnekleri incelenecektir.

1.1.Finlandiya

Yoksulluk oranı AB ortalamasının altında ve sosyal demokrat İskandinav ülkelerinden biri olan Finlandiya'da yoksulluk veya sosyal dışlanma riskinde olanların oranı 2012 itibarıyla %17.2'dir. Aşağıda verilen Tablo 12'de görüldüğü üzere 18-24 yaş arasındaki gençlerde yoksulluk riski 2011 yılında %26..5 olarak oldukça yüksektir. 2012 işsizlik oranı %7.7 olmakla birlikte çalışan yoksulların olduğu görülmektedir (Caritas Europa, 2013:1).

Tablo 12. Finlandiya’da Yoksulluk Eğilimleri (Nüfus oranı %)

Kaynak: Caritas Europa Shadow Report 2012, Country Summary for Finland, http://www.caritas.eu/sites/default/files/cs_2013_finland.pdf, erişim tarihi 26/02/2014

Ülkede göçmen ailelerde işsizlik oranı Finlandiya vatandaşlarınınkinin 3 katıdır. Çok çocuklu göçmen ailelerinin toplumla bütünleşmede güçlük çektiği görülmekte ve bunların çok büyük kısmı sosyal dışlanma ve yoksulluk riski taşımaktadır. Ülkedeki roman göçmenler turist olarak kabul edilmekte ve sosyal güvenlik sistemine dahil edilmemektedir. Helsinki’de bu kişilere giyim, barınma ve yıkanma hizmetleri sağlayan iki gündüz bakım merkezi bulunmaktadır. Kiliseden ve sivil toplum örgütlerinden yardım alabilmektedirler. 1980li yıllarda kamu sağlık hizmetleri herkese sağlanmakta iken artık sadece yoksul, işsiz ve emeklilere sağlanmaktadır. Buralarda uzun kuyruklar oluşmaktadır. Gelir düzeyi yüksek olan aileler çocukları için özel sigorta yaptırmakta ve işverence tamamlayıcı sigorta yoluyla güvence altına alınmaktadır ancak yarı zamanlı veya geçici çalışanlar için işverence sigortalanma söz konusu değildir (Caritas Europa,2013:3)

Ülkede sosyal dışlanma ile mücadele iki eksenle yürütülmektedir. Birincisi yardım odaklı ikincisi ise istihdam odaklı mücadele politikaları. Yoksullara gelir güvencesi sağlamanın hedeflendiği yardım odaklı politikalar pasif strateji olarak da adlandırılmaktadır. Çalışmanın en büyük sosyal güvence olduğu anlayışı ile sosyal içerme politikalarının ikinci ekseni ise istihdam odaklıdır.

Finlandiya’da sosyal hizmet, sosyal sigorta ve sosyal yardımdan oluşan sosyal koruma sistemi Sosyal İşler ve Sağlık Bakanlığı’nın politikalarıyla yürütülmektedir. Sosyal yardımlar gelir güvencesi sağlamak üzere başvuru son yöntemdir. Sosyal yardım ve hizmetler yerel yönetimler ve özel hizmetler yoluyla sağlanmaktadır. Yardımlar üçe ayrılmaktadır: temel, ek ve önleyici yardımlar (Ministry of Social Affairs and Health, 2013:27).

Sosyal yardım genellikle ayda bir verilmekte ve kişinin temel harcamalarını esas almaktadır. Yardım miktarı başvuranın gelir ve varlığını aşan geçerli harcamalarına göre belirlenmektedir. Sosyal yardımlar belediye hizmetleri ve istihdam hizmetleriyle bütünleşmiş durumdadır. Gerekli destek ve yardımın sağlanabilmesi amacıyla yardım başvurusunda bulunanlar sosyal hizmet uzmanından yardım almaktadır. Sosyal yardımlardaki bürokratik işlemlerin azaltılması çalışmaları yürütülmektedir. Yardım türlerinden biri olan temel sosyal yardımın asgari miktarı 2014 yılında 480.20 Avro olarak belirlenmiştir. Asgari miktar aşağıdaki harcamaları kapsamaktadır (www.stim.fi):

- Gıda
- Giyim
- Basit sağlık bakım masrafları
- Kişisel hijyen ve ev temizliği
- Şehir içi ulaşım
- Gazete aboneliği
- TV lisansı
- Telefon
- Hobi ve eğlence uğraşları

Ayrıca bu asgari miktara ek olarak kira veya tadilat, su, elektrik ve ısıtma masrafları, konut sigortası primi gibi barınma masrafları ve basit sağlık harcamalarından fazlasını gerektiren sağlık harcamaları da sosyal yardıma dahil edilmektedir.

Ek sosyal yardım ise aşağıdaki harcamaları kapsamaktadır:

- Çocuk bakım masrafları
- Ek konut harcamaları (temizlik masrafları vb)
- Özel ihtiyaçlardan doğan masraflar

Önleyici sosyal yardımlar belediyenin karara bağıladığı yardımlardır. Bireylerin ve ailelerin yaşamlarını bağımsız bir şekilde sürdürmelerini sağlması hedefiyle verilen önleyici yardımlar bu kişilerin sosyal dışlanma yaşamasına ve uzun süreli sosyal yardımlara bağımlı hale gelmelerine engel olmak amacı taşımaktadır.

Önleyici yardımlar borçlarını ödemeyen ve maddi durumu aniden kötüleşen kişilere yaşadıkları sıkıntıları hafifletmek amacıyla verilebilmektedir.

Yardımlar için belediyelerin sosyal hizmet birimlerine başvuruda bulunulması gerekmektedir. Yardım başvuruları bir hafta içinde sonuçlandırılır. Acil durumlarda bu süre daha da kısa tutulur. Başvurana aynı hafta içerisinde sosyal hizmet uzmanı veya sosyal danışman ile kişisel olarak görüşme fırsatı sunulmaktadır (www.stim.fi).

Finlandiya İstatistiklerine (Facts, 2010:30) bakıldığında 2008 yılı verilerine göre nüfusun %6.4'ü sosyal yardım almıştır. 18-29 yaş aralığındaki gençler %25'lik bir oranla en fazla sosyal yardım alan gruplarından birini oluşturmaktadır. Veriler en çok yardımın tek başına oturanlara verildiğini göstermektedir.

OECD çalışmasında da (Eardley ve ark. 1996:105) belirtildiğı gibi anketler kamuoyunda sosyal yardım miktarının yeterli olduğı kanısının hasıl olduğunu göstermektedir ancak yardımların miktarı diğerkuzey ülkeleri ile kıyaslandığında düşük kalmakta ve yararlanıcılar da yardımları yetersiz bulmaktadır.

Sosyal dışlanmanın bilhassa ekonomik dışlanmanın önüne geçebilmek adına ülkede ayrıca sosyal kredi uygulanmaktadır. Yoksul olduğı için borçlarını ödeyemeyen ve mal varlıkları başka yerden kredi alması için yeterli olmayan kişilere

kredi sağlanmaktadır. Krediler daha çok kişilerin borçlarını kapatabilmeleri, iş kurabilmeleri, yaşadıkları sosyal krizi atlatabilmeleri amacıyla verilmektedir.

1.2.Amerika Birleşik Devletleri²

2013 verilerine göre 316. 218. 839 nüfusu olan Amerika Birleşik Devletinde 2012 yılı ortalama hane halkı geliri 51.017 Dolardır. Ortalama gelir hesap edilirken 15 yaş üzeri kişilerin geliri hesaba katılmaktadır. ABD’de her yıl bölgelere göre değişmeyen yoksulluk sınırı belirlenmektedir. Yoksulluk sınırına ilişkin veriler Tablo 13’te gösterilmektedir. Yoksulluk sınırı sosyal yardımlara hak kazanmada esas alınmamakta sadece yoksulluk oranlarını ölçmek için belirlenmektedir. 2012 yılında yoksulluk oranı %15 ‘dir. Bu, 46.5 milyon kişinin yoksulluk sınırında ya da sınırın altında olduğunu göstermektedir (www.census.gov).

Tablo 13. 2013 yılı Aile Büyüklüğü ve 18 Yaş Altı Çocuk Sayısına Göre Değişen Yoksulluk Sınırı (dolar cinsinden)

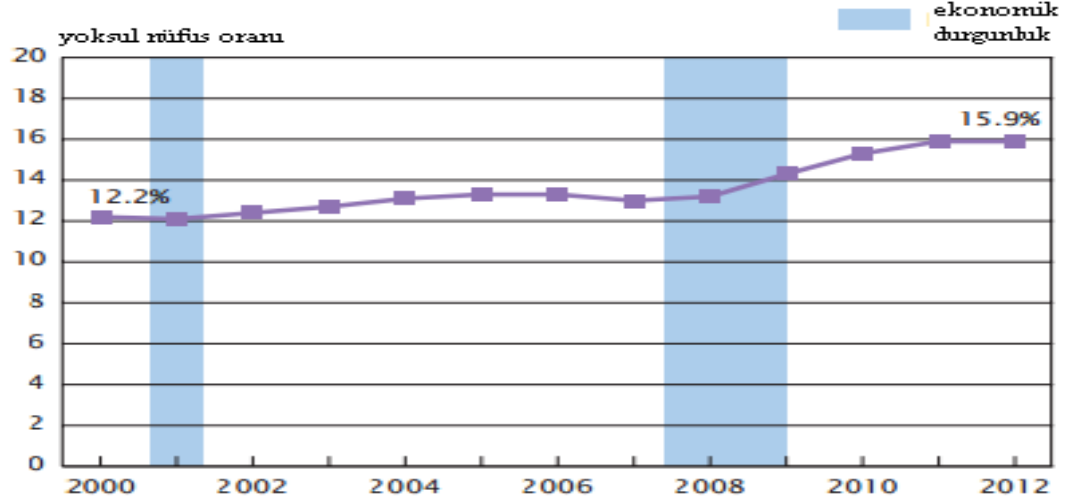
Hanehalkı	18 yaş altı çocuk sayısı								
	Hiç	Bir	İki	Üç	Dört	Beş	Altı	Yedi	sekiz veya üstü
Tek kişilik hane									
65 yaş altı	12.119								
65 yaş ve üzeri	11.173								
İki kişilik hane									
65 yaş altı	15.600	16.057							
65 yaş ve üzeri	14.081	15.996							
Üç kişilik hane	18.222	18.751	18.769						
Dört kişilik hane	24.028	24.421	23.624	23.707					
Beş kişilik hane	28.977	29.398	28.498	27.801	27.376				
Altı kişilik hane	33.329	33.461	32.771	32.110	31.128	30.545			
Yedi kişilik hane	38.349	38.588	37.763	37.187	36.115	34.865	33.493		
Sekiz kişilik hane	42.890	43.269	42.490	41.807	40.839	39.610	38.331	38.006	
9 veya daha fazla kişiden oluşan	51.594	51.844	51.154	50.575	49.625	48.317	47.134	46.842	45.037

Kaynak: ABD İstatistik Bürosu, www.census.gov/hhes/www/poverty/data/threshld/index.html erişim tarihi: 20/03/2014

² ABD sosyal koruma ve sosyal yardım sistemine ilişkin bilgiler temelde ABD Sosyal Güvenlik İdaresi resmi internet sitesi olan <http://www.socialsecurity.gov/> adresinden derlenmiştir.

Tablo 14'te ise ABD'de 2000 ile 2012 yılları arasında değişen yoksul nüfus oranı gösterilmektedir.

Tablo 14. ABD'de Yoksul Nüfus Oranları (2000-2012)

Kaynak 2000-2012 Amerikan Community Survey Briefs
<http://www.census.gov/prod/2013pubs/acsbr12-01.pdf> erişim tarihi:20/01/2014

Tablodan da görüldüğü üzere ABD'de yoksulluk oranı 2001 yılından itibaren 2006 yılına kadar artmıştır. Ekonomik durgunlukla beraber yoksulluk oranlarında artış gözlemlenmiş ve 2012 yılında %15.9'u bulmuştur.

ABD'de sosyal koruma üç araçla sağlanmaktadır. Birincisi; sosyal güvenlik ve yaşlılara yönelik sağlık hizmetleri ikincisi; işsizlik ve işçi tazminatı üçüncüsü ise; sosyal yardım diye tanımlayabileceğimiz, yoksullukla mücadele veya gelir ve malvarlığı testine dayalı refah programları. Aşağıda sayılı 79 federal programdan oluşan sosyal yardımlar düşük gelirlilere yönelik nakit para, yiyecek, barınma, sağlık, sosyal hizmetler, eğitimi kapsamaktadır. Yardımlar katkı payı ödenmesini gerektirmemektedir (Rector,2012:1) :

- 12 gıda yardımı programı
- 12 sosyal hizmet programı
- 12 eğitim yardımı programı
- 11 barınma programı yardımı

- 10 nakdi yardım programı
- 9 mesleki eğitim programı
- 7 tıbbi yardım programı
- 3 enerji ve kamu hizmeti programı
- 3 çocuk bakımı ve çocuk yetiştirme programı

2011 yılında sosyal yardımlar için federal bütçeden yapılan harcamaların miktarı 717 milyar dolardır. Eyalet katkısı 297 milyar dolardır. Yardımların neredeyse yarısı sağlığa ayrılmıştır. Genel olarak %40'ı ise nakdi yardımlar, gıda ve barınma yardımlarından oluşmuştur. Geriye kalan %10 ila %12 yoksul kişilerin kendilerine yetebilmelerini sağlayan özel programlara ayrılmıştır. Bu programlar çocuk yetiştirme, mesleki eğitim gibi programlardan oluşmaktadır.

Yıllık 927 milyar dolar sosyal yardıma ayrılmaktadır. Amerika'daki yoksul sayısına bölündüğünde Amerikan İstatistik Bürosunun tanımladığı her bir yoksula düşen pay 19,082 dolardır. Ancak sosyal yardımlar yoksula değil düşük gelirli kişilere sağlanmaktadır. Düşük gelirli olanların sayısına bölündüğünde ise kişi başına 9,040 dolar düşmektedir (Rector, 2012:1).

Amerika'daki başlıca programlar şunlardır:

- Tamamlayıcı Güvence Geliri,
- Muhtaç Ailelere Geçici Yardım,
- Gıda ve Beslenme Yardımı,
- Barınma Yardımı,
- Düşük Gelirli Konut Enerjisi Yardımı
- Genel Yardımlar
- Kazanılmış Gelir Vergisi Kredis

1974 yılında yürürlüğe giren Tamamlayıcı Güvence Geliri programı Sosyal Güvenlik İdaresi tarafından yürütülmektedir. Program iki bölümden oluşmaktadır: federal program ve federal ödemelere ek eyalet programı. Yardımlar ulusal düzeyde belirlenmektedir ki kişi nerede yaşarsa yaşasın yardıma hak kazandığında aynı asgari

miktarı alabilmektedir. Tamamlayıcı Güvenlik Gelirine hak kazanabilmek için vatandaşlık, gelir düzeyi, mali kaynaklar ve engel durumu dikkate alınmaktadır. Yardım temelde 65 yaş üzeri yaşlılara ve engellilere verilmektedir.

Tamamlayıcı yardımlar temelde ikamet ve vatandaşlık koşulu gerektirse de yardımlar ayrıca koşulları taşıyan ABD vatandaşı olmayan bazı mülteci ve sığınmacılara da sağlanmaktadır. Yardım ayda bir nakdi olarak ödenmektedir. Yardıma hak kazanabilmek için tek yaşayanların 2,000 doların altında bir geliri olması gerekirken çiftlerin ise 3,000 dolardan az bir geliri olması gerekmektedir.

Kişinin yardıma hak kazanabilmesi için geliri ve sahip olduğu mal varlıkları dikkate alınır. Şayet kişi, evi var ve o evde ikamet ediyorsa, arabası var ve o arabayı iş veya sağlık gerekçesiyle kullanıyorsa ev ve araba mal varlıklarından hariç tutulabilir. Ayrıca kişi sahip olduğu gayrimenkulü satmaya çalıştığı halde bunu başaramadıysa sahip olduğu mülk de mal varlıklarından hariç tutulabilmektedir. Öğrenciye eğitim kurumlarından verilen burslar da gelirden hariç tutulmaktadır. Asgari tamamlayıcı güvence geliri miktarı ulusal düzeyde belirleniyor olsa da eyaletler yararlanıcının koşuluna göre yardım miktarını artırabilir. Eyaletler tamamlayıcı yardımları kendileri yönetmeyi seçerse şayet kriterleri de kendileri belirleyebilmektedir. 2013 yılında federal yardım miktarı tek başına yaşayan ve geliri olmayan biri için aylık 710 dolar, çiftler için ise 1,066 dolardır.

Amerika Birleşik Devletlerinde verilen sosyal yardımlardan biri de Muhtaç Ailelere Geçici Yardım (TANF)'dır. TANF muhtaç ailelere yardım etmeyi ve iş imkanları sunmayı kapsamaktadır. 1996 tarihli Kişisel Sorumluluk ve İş Fırsatlarının Uzlaştırılması Kanunu TANF'nin yasal dayanağını oluşturmaktadır. Kanun hükümlerine göre yardıma hak kazanmak için sıkı çalışma şartlarının yerine getirilmesi gerekmektedir. Yardım alan kişilerin istihdam piyasasına erişimini sağlayan eyaletler performansları sonucu ödüllendirilmektedir. Yararlanıcıların neredeyse tümü iki yıllık yardım süresinden sonra çalışmak zorundadır. Yardımı alan tek ebeveynin haftalık 30 veya çift ise her ikisinin haftalık 35 saat çalışması gerekmektedir. Çalışma koşulunda bazı istisnalar uygulanmaktadır. Örneğin; 6

haftalık iş arama, 12 haftalık mesleki eğitim süresi tanınmaktadır. Ayrıca, 6 yaşından küçük çocuğuna bakacak birini bulamayan ebeveynler ve bir yaşın altında çocuğu olan tek ebeveynler çalışma koşulundan muaf tutulmuştur.

Yardım başvurusunda bulunan kişinin becerilerinin geliştirilmesi, eğitim ve mesleki eğitim ihtiyacının karşılanması ve işe yerleştirme hizmetlerinin sağlanması amacıyla kişinin kişisel becerilerinin öncelikle değerlendirilmesi gerekmektedir.

Bu yardım en fazla 5 yıllığına ailelere verilebilmektedir. Eyaletlere göre yıllar değişebilmektedir. Yardım için belirlenen süre dolduğunda ailelere aynı yardımlar sağlanmaktadır. Kadınların istihdama erişimini kolaylaştırmak amacıyla çocuk bakımı da programa dahil edilmiştir.

Bu programın bir diğer amacı evlilik dışı ergen hamileliğini önlemektir. Bu çerçevede evlilik bağı olmayan ergen ebeveynlerin yardımı alabilmeleri için sorumlu bir yetişkin ile yaşaması veya yetişkin gözetiminde olması ve eğitime katılması gerekmektedir.

Tarım Bakanlığı yoksul ailelerin ve çocukların sağlıklı beslenmelerini sağlamak için gıda yardımı ve beslenme eğitimi sunmaktadır. Bu programlar her 6 Amerikan vatandaşından 1'ine ulaşmaktadır. Yoksul, yaşlı, çocuk ve çalışan düşük gelirli kişilere yönelik yardımlardır. Okullarda uygulanan programlarla okul öncesi eğitimde olan ve okuma çağındaki çocuklara ücretsiz veya çok düşük ücrete kahvaltı ve öğlen yemekleri verilmektedir. Gıda yardımlarının temelinde Tamamlayıcı Gıda Yardımı Programı (SNAP) olarak bilinmektedir (<http://www.fns.usda.gov/snap/eligibility>).

Tamamlayıcı Gıda Yardımı Programı aşağıdaki programları kapsamaktadır:

- Gıda pulu programı
- Kadın, bebek ve çocuklara özel tamamlayıcı beslenme programı
- Pazar ürünleri beslenme programı

- Okulda öğlen yemeği ulusal programı
- Okulda kahvaltı programı
- Acil gıda yardımı programı
- Çocuk ve yetişkin bakımı gıda programı
- Ek gıda programı
- Özel süt programı
- Yerli gıda dağıtım programı
- Yaşlılar için beslenme programı
- Hayır kurumlarına ve aşevlerine gıda dağıtım
- Beslenme eğitimi programı
- Puerto Rico ve Kuzey Mariana adaları beslenme yardımı

Yardımlar bireye değil haneye yapılmaktadır. Yardıma hak kazanabilmek için malvarlığı sınırı eyaletlerde 2,000 dolarlık veya hanede 60 yaş ve üzeri ise yaşanan bir kimse var ise 3250 dolarlık mal varlığı olarak belirlenmiştir. Dikkate alınan varlık banka hesabında kullanılabilir nakit para, satılması öngörülmemeyen gayrimenkul, depozito, bono ve toptan ödemelerdir. Gelir olarak dikkate alınan maddi kazanç ise maaş, bağımsız çalışmadan elde edilen gelir, aylıklar, işsizlik yardımı, işçi tazminatı, çocuk yardımı, sosyal güvenlik ve tamamlayıcı güvence gelirinden oluşmaktadır. Hanede engelli veya yaşlı var ise brüt gelir yerine net gelire bakılmaktadır. Aylık gelir sınırı hanenin kaç kişi olduğuna, hangi eyalette oturduğuna göre de değişebilmektedir. Sağlık ve konut harcamalarının bir kısmı da gelirden düşülebilmektedir. Yardımlarda evlilik bağının olup olmadığına bakılmamaktadır. Gıda yardımının koşullarından biri de hanede 16-60 yaş arasındaki çalışabilir kişilerin bir şekilde işgücü piyasasında olmak için gayret göstermesidir. Kişinin iş arıyor olması ya da bölgedeki ofisin sağladığı eğitimlere katılıyor olması gerekmektedir.

Başvurular bulunulan eyaletin ofisine yapılmaktadır. Başvuru formu doldurulmakta, yüz yüze görüşmeler yapılmakta ve gelir ve harcamalar belgelendirilmektedir. Yüz yüze görüşmeler başvuran yetkili bir temsilci atayamıyorsa veya ofise gelemeyecek durumdaysa başvuranın görevli ile telefon

görüşmesi yapması veya görevlinin önceden haber vererek ev ziyareti yapması şeklinde de gerçekleştirilmektedir.

Yardıma hak kazanan haneye ödenek verilmektedir. Hanede gelirin %30'nun gıdaya ayrıldığı düşüldüğü için yardımın miktarı hanenin aylık net gelirin 3 ile çarpılması ve haneye verilecek tavan ödenekten çıkarılması sonucunda haneye düşen yardım miktarı belirlenmektedir. Örneğin; 4 kişilik bir hanenin net gelirin 1,139 dolar olduğu varsayıldığında ve tavan ödeneği 2014 itibarı ile 632 dolar olduğu kabul edildiğinde hane aşağıda belirlenen miktarda gıda ödeneği alır:

$\$1,139 \text{ net aylık gelir} \times 3 = \$341.70 \text{ (yaklaşık } \$342)$
$4 \text{ kişilik hane için } \$632 \text{ tavan ödenek} - \$342 \text{ (net gelirin yaklaşık } \%30'u) = \290 gıda ödeneği

Gıda yardımlarından biri olan gıda pulu ise düşük gelirli kişilere verilen gıda kupon, pul ya da kartlarının kullanımı ile sağlanmaktadır. Kişi kendisine verilen bu kart ile sadece gıda harcaması yapabilmektedir. Okullardaki gıda yardımlarına bakıldığında, belirli bir gelirin altında geçinen ailelerin çocuklarının okullarda ücretsiz öğlen ve sabah kahvaltısından yararlandığı, diğerlerinin ise düşük ücretli programa dahil olabileceği görülmektedir.

ABD'de barınma yardımı altında kira yardımı, konut tadilatı, kredi yardımı verilmektedir. Hanenin kaç kişiden oluştuğu, geliri, vatandaşlık ve göçmenlik, hanede yaşlı, engelli olup olmadığı gibi hususlar değerlendirildikten sonra yardıma hak kazanıp kazanılmadığı belirlenmektedir.

Ayrıca, ülkede en büyük sorunlardan birini teşkil eden evsizler için de yardım programı yürütülmektedir. Barınma + Bakım programı olarak düzenlenen bu program fiziksel veya zihinsel bir engeli olan alkol veya madde bağımlısı olan evsizlere ve ailesi insani koşullar dışında parklarda, terk edilmiş binalarda yaşayanlara barınma ve uzun süreli sosyal hizmet sağlama hedefi gütmektedir.

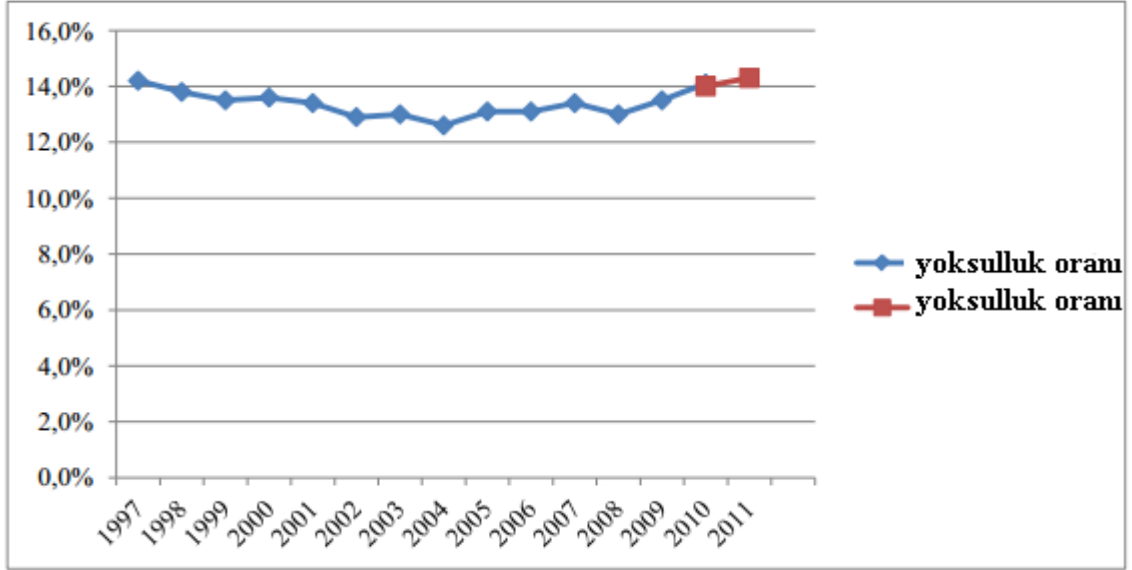
Amerika'da ekonomik yaşlı, engelli veya çalışan yoksulların ve bilhassa evsizlerin kalabildiği tek odalı hostel tipi daireler için yardım programı düzenlenmektedir. Bu yerler kiralanıp rehabilitasyon yeri olarak kullanılabilir. Bu amaçlı otellere 10 yıllık yardım sağlanmaktadır. Yardıma hak kazanabilmek için bu otellerde ortalama 3,000 dolarlık rehabilitasyon hizmetinin ve barınma koşullarının sağlanması gerekmektedir. Son olarak düşük gelirli hanelerin ısıtma, soğutma gibi enerjilerine ilişkin harcamalarının bir kısmı sosyal yardım olarak sağlanmaktadır.

1.3.Fransa³

Esping Andersen'in refah sınıflandırmasına göre muhafazakâr refah modelinde olan Fransa'nın nüfusu resmi istatistik kurumuna (INSEE) göre 1 Ocak 2014 itibarı ile 65. 820.900'dur. Nüfusun %8,5'ini göçmenler oluşturmaktadır. Ülkede yoksulluk resmi istatistik kurumu olan INSEE ve 1998 yılında kurulan ulusal yoksulluk ve sosyal dışlanma izleme kurumu olan ONPES tarafından ortalama gelirin %50 veya %60 üzerinden hesap edilmektedir. Resmi yoksulluk oranı yani ortalama gelirin %60'ına göre yoksulluk oranı 2011 yılı verilerine göre %14,3'tür. Bu da ülkede 8,7 milyon kişinin 977 Avro'dan az bir gelirle geçinmek zorunda olduğunu göstermektedir. Aşağıda verilen tabloda Fransa'da yoksulluk eğilimleri gösterilmektedir. Ülkede yoksullukla mücadele belli dönemleri kapsayan planlar aracılığıyla yürütülmektedir. Fransa'da sosyal yardımlar sosyal güvenliğin tamamlayıcı unsuru niteliğindedir ve sosyal dışlanma ile mücadelede büyük önem kazanmaktadır.

³ Fransa'daki sisteme ilişkin bilgiler Fransa İstatistik Kurumu (INSEE) resmi internet sitesi, www.insee.fr; Ulusal Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma İzleme Kurumu (ONPES) resmi internet adresi, www.onpes.gouv.fr adreslerinden derlenmiştir.

Tablo 15. Fransa’da Yoksulluk Oranı

Kaynak: INSEE, Fransa Resmi İstatistik Kurumu yoksulluk verileri

Fransa’da sosyal yardımlar vergilerden finanse edilmektedir. 1984 yılından beri yardıma ihtiyacı olanların yararlanabildiği sosyal yardımlar yerel yönetimlerce verilmektedir ve üç gruba odaklanmaktadır: Çocuklar, yaşlılar ve engelliler. Zira ONPES’e göre yoksulluk en çok tek ebeveynli hanelerde, gençler ve işsizlerde görülmektedir. İşsizlik oranı 2012 INSEE verilerine göre 9,8’dir.

Bazı durumlarda sosyal yardımlar ile sosyal sigortanın entegre olduğu görülmektedir. Bunun en çarpıcı örneği aile yardımlarında görülmektedir. Aile yardımları bazı riskleri karşılama açısından hem bir güvence karşılıksız ve gelir testine tabi olması açısından ve prim esasına dayandırılmaması açısından sosyal yardım kategorisinde değerlendirilebilir. 1970li yıllarda başlayan aile sigortasının kapsamı 1978 yılında tüm nüfusu kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Aile Yardımları Ulusal Fonu 123 fonu kapsamaktadır. Aile yardımlarından yararlanabilmek için çalışma koşulu aranmamaktadır. Aile yardımı türleri ise şunlardan oluşmaktadır (ADECRI, 2008:37-41):

- Aile gelir desteği yardımı
- Çocuk sayısına göre aile ödeneği

- Tek ebeveynli ailelere yardım
- Diğer yardımlar

Aile gelir desteği programı çerçevesinde doğum yapan kadına doğum parası verilmekte ve bebek evlat edinenlere daha fazla miktarda bir yardım ödenmektedir. Ayrıca aileye çocuğun ilk doğumundan üçüncü yaşına kadar aylık bir yardım ödenmektedir. Bu yardımlara alabilmek için herhangi bir prim yatırılmasına gerek yoktur.

Üç ya da daha fazla çocuğu olan ailelere aylık çocuk yardımı yapılmaktadır. Çocuğun yaşı arttıkça yardım miktarı da artmaktadır. Aile ek ödeneği ise üç çocuktan fazla yoksul ailelere ödenmektedir. Yoksulluk net gelir üzerinden belirlenmektedir.

Fransa'da tek ebeveynli hanelerde yoksulluk fazla olduğu için bilhassa bu durumdaki ailelere yardım verilmektedir. Annesi ve/veya babası tarafından terk edilen çocuğa bakan dul eşe veya yasal vasiye gelire bakılmaksızın ek aile ödeneği verilmektedir. Ayrıca tek başına çocuğunu büyütmek zorunda kalan anne veya babaya; anneye hamilelikten itibaren olmak üzere, çocuk üç yaşına gelene kadar veya en az bir yıl boyunca tek ebeveyn aylığı ödenmektedir.

Fransa'da ayrıca %80'dan fazla daimi engeli olan ve engelinden dolayı evde bakılması gereken veya özel eğitim alması gereken engelli çocuğu olan ailelere aylık eğitim yardımı yapılmaktadır.

6-13 yaş arasındaki çocukların eğitim-öğretim yılı başındaki ihtiyaçlarını karşılamaya yardımcı olmak amacıyla gelir testi sonucu yoksul olduğu belirlenen ailelere okul masrafları ödeneği verilmektedir. Bu yardım yoksulluk sınırında olan ve sınırın biraz üstünde olan ailelere verilmektedir.

Aile yardımları kapsamındaki yardımlardan bir diğeri de kişisel konut yardımudur. Bu yardım kira ödeyen veya konut almak için borçlanan kişilere

yapılmaktadır. Yardımın miktarı hane geliri ve birey sayısına göre değişmektedir. Bu yardım kapsamında çocuklu yoksul ailelere öncelik verilmektedir. Konut yardımı kapsamında konutun tadilatı ve taşınma için geniş ailelere kredi de sağlanmaktadır.

Konut için verilen yardımlardan bir diğeri de diğerkonut yardımlarından yararlanamayan bakmakla yükümlü oldukları kişiler bulunan ve eşlerin 40 yaşından küçük iken yaptığı evliliğinin 5 yılını dolmayanlar için aile konut ödeneğidir. Bunun dışında diğerkonut ödeneğinden yararlanabilmektedir.

Aşağıda verilen Tablo 16’da aile yardımlarına ilişkin nicel veriler gösterilmektedir:

Tablo 16. Fransa’da aile yardımları türleri ve koşulları

Yardım Türü	Gerekli Koşullar	Sağladığı Olanaklar
Aile yardımları	En az iki çocuk sahibi olmak gereklidir. Bu çocuklar asgari ücretin %55’inden daha fazla bir kazançta sahip olmamalıdır.	2 çocuk için:123,92 avro 3 çocuk için:282,70 avro 4 çocuk için:441,48 avro Daha sonraki her bir çocuk için 158,78 avro ödenmektedir. 2 çocuklu aileler hariç olmak üzere her bir 11 yaşından büyük çocuk için 34,86 avro,16 yaşından büyük olan her bir çocuk için 61,96 avro ödenir.
Küçük çocuk yardımları	31 Aralık 2003’den sonra doğan çocuklara verilen bir yardımdır. Yeni doğum yapanlar, evlat edinenler	Doğum ve evlat edinme hibesi Temel yardım Azalan çalışma yardımı Opsiyonel azalan çalışma yardımı Çocuk bakım yardımı

Hasta çocuk için aile yardımı	Hasta, tedavi gören veya engelli çocuğuna bakmak için çalışmasını kısmen veya tamamen durduran ailelere verilmektedir. Bu yardımı alan aileler engelli çocuk için özel aile yardımını veya azalan çalışma yardımını alamazlar.	işten ayrı kalınan her bir gün için 41,17 avro ödenir. Bir ayda toplam 22 gün ödenir. Koşullara bağlı olarak 12 ay boyunca ödenebilir. Zamanla azalan bir ödeme de yapılabilir.
Engelli çocuk için aile yardımı	Engellilik durumu en az % 50 olan çocuklar için ödenir. Yardım 20 yaşına kadar ödenir. Bu yardım için gelir testi yapılmamaktadır.	Aylık 124,54 avro olarak ödenir. Üçüncü bir kişinin bakımında 93,44 ile 1.010,82 avroya kadar ödeme yapılır.
Tek aile yardımı	Bu yardıma hak kazanabilmek için tek çocuğa sahip olmak veya hamile olmak koşulunun yerine getirilmesi gerekir. Amaç ailenin asgari geliri elde edebilmesini sağlamaktır.	
Aile destek yardımı	Öksüz veya yetim çocuklara ödenmektedir. Gelir testi yapılmaktadır.	Çocuğa tek bir ebeveyn bakıyor ise 87,14 avro ödenmektedir. Çocuk her iki ebeveynin desteğinden yoksun ise 116,18 avroluk yardım yapılmaktadır.
Yeni öğrenim yılı yardımı	6-18 yaş arasında olmak koşulu aranmaktadır. Gelir testi yapılmaktadır.	6-10 yaş arası çocuklar için 280,76 avro 11-14 yaş arası çocuklar için 296,22 avro 15-18 yaş arası çocuklar

		için 306,51 avro ödenmektedir.
Aile katkıları	3 çocuğu olan ve çocukları 3 yaşından büyük 21 yaşından küçük olan ailelere verilmektedir. Gelir testi yapılmaktadır.	156,60 avro ödenmektedir.
Konut yardımı	En az bir tane aile yardımına hak kazanmış olmak şartı aranır.	Kira, gelir ve çocuk sayısına göre farklı ödemeler yapılır.
Ev taşıma yardımı	Üç veya daha fazla çocuklu aileler için ödenir. Yardımın amacı yeni doğum veya evlat edinmek şartıyla artan aile bireyi sayısı için mevcut olan evin yetersiz olması sebebiyle yer değiştirilmesi koşulu aranır.	Çocuk sayısına göre farklılık gösterir.

Kaynak: ISSA ve MISSOC verileri SGK,2013:78-79

Fransa’da sosyal yardım açısından önemli olan bir diğer uygulama ise *aktif dayanışma geliri* (G20,2011). Aktif dayanışma geliri (RSA) Fransa’da, yoksul çalışanları desteklemek ve aynı zamanda işe dönüşleri teşvik etmek amacıyla 2009 yılında uygulamaya konmuş bir sosyal yardımdır. RSA, herhangi bir faaliyette bulunmama durumunda, “Taban RSA” vasıtasıyla çocuksuz, yalnız olan kişiler için aylık 470 Euro ve iki çocuklu çiftler için ise aylık 980 Euro gelir sağlamaktadır. RSA ayrıca, “Faal RSA” vasıtasıyla düşük gelirli çalışan ailelere ek bir gelir sağlamaktadır.

Bu reformdan önce, gelir durumuna bağlı olarak verilen 9 farklı sosyal yardım mevcuttu. Bunlardan üçü (Asgari gelir yardımı-RMI, Yalnız yaşayan ebeveyn yardımı-API ve Özel dayanışma yardımı-ASS) potansiyel olarak çalışabilecek durumda olan kişilere yönelikti. Uygulamada, ne RMI ne de API

yardımları kişilerin iş aramasını ve işe dönüşlerini teşvik ediyordu. Çünkü tekrar işe başlama durumunda, bu yardımlar ya tamamen kesiliyordu ya da elde edilen gelir miktarı kadar azaltılıyordu. Bu durum, kişilerin çalışabilecek durumda oldukları halde herhangi bir faaliyet gerçekleştirmemelerine sebebiyet veriyordu. Bu yardımlar, işe girmenin avantajlarını azaltmaktaydı, çünkü işe girerek gelirin yükselmesi önemli oranda yardımların azalmasına neden olmaktadır. RSA yardımı, bu tuzaklara engel olmak ve sistemi basitleştirmek amacıyla RMI ve API yardımlarının yerini aldı.

Toplam nüfusun % 6'sı, yani yaklaşık 4 milyon kişi bu yardımdan faydalanmaktadır. Bunlardan 1,1 milyonu, yalnız "Taban RSA"dan faydalanmaktadır. Ekonomik kriz ile birlikte bu yardımdan faydalananların sayısı % 20 artmıştır. Bu yardımı alanlar yeni haklara ve sorumluklara sahipler. Mevzuata göre bu kişiler, mesleki danışmanlık yardımı almalı ve aktif olarak iş aramak zorundadırlar.

Fransa, gelişmiş bir sosyal koruma sistemine sahip olmasına rağmen yaş piramidinin iki uç kısmında hala nispeten yüksek işsizlik ve düşük istihdam oranlarına sahip bir ülke. Böyle bir ortamda, sosyal korumayı, sosyal yardımlar ve istihdam arasındaki bağları güçlendiren bir işe dönüş yardım stratejisi ile bağdaştırmak önem arz etmektedir. RSA yardımı bu anlamda, istihdam ile sosyal içerme önceliğine cevap veren bir çerçeve sunmaktadır. Bununla birlikte RSA, işe teşvikleri iyileştirerek ve yoksul çalışanların sayısını azaltarak sosyal yardım rejiminin ölçülü hale gelmesine katkı sağlamaktadır (G20,2011).

1.4.Yeni Zelanda⁴

Yeni Zelanda, sosyal refah sistemi sosyal güvenlik anlayışının dünyada şekillenmesinde etkili olmuştur. 1938 yılında bu sistem ile ilk kez yoksulluk sorunu bütüncül olarak ele alınmış ve çözüm amaçlanmıştır. Sosyal güvenlik bir hak olarak

⁴ Yeni Zelanda sosyal yardım verilerine Yeni Zelanda hükümeti resmi internet adresinden <http://newzealand.govt.nz/browse/social-welfare-support/> derlenmiştir.

görülmektedir ülkede. Sosyal güvenliğin finansmanı primler yoluyla değil vergiler yoluyla sağlanmaktadır. Sosyal yardım sistemi, yoksulluk risklerini ortadan kaldırmaya odaklıdır. Yardımların miktarı kişilerin kazançlarına göre belirlenmektedir (Gerek ve Oral, 2004:11).

Yeni Zelanda Sosyal Kalkınma Bakanlığı verilerine göre sosyal yardım üç konudaki çalışmaları kapsamaktadır:

- olumsuz yaşam koşulları olan kişilerin ailevi yükümlülüklerini yerine getirebilmeleri için onlara çoğu zaman çalışmaları karşılığı verilen gelir desteği yardımları, vergi kredileri ve diğer ödemeler
- aktif istihdam yardımı ve onunla bağlantılı eğitim
- yardımların, vergi kredilerinin ve istihdam yardımlarını sağlayan idari sistemler

1964 tarihli Sosyal Güvenlik Kanunu'nun 1A bölümünde kanunun amacının ücretli bir işte çalışmayan kişilerin ve bakmakla yükümlü oldukları kişilerin kendilerine yetebilmelerini sağlamak, iş bulabilmeleri ve hastalık, kaza, engellilik, bakım sorumluluğu gibi sebeplerle çalışamayan kişilerin ve baktıkları kişilere yardım etmek ve bu durumdaki kişilerin yaşadıkları sıkıntıların mali destekle azaltılmasını sağlamak, finansal yardımdan önce diğer kullanılabilir kaynakların kullanılmasını temin etmek olduğu belirtilmiştir.

24 Eylül 2007 tarihinde kanunda yapılan değişiklikle çalışması mümkün olmayan veya bir süreliğine çalışamayacak durumda olan kişilerin sosyo-ekonomik açıdan desteklenmesine ve sürdürülebilir bir istihdam sağlamaya vurgu yapılmıştır.

Kanunda istihdamın, sosyal ve ekonomik refahın temel kaynağı olarak ele alındığı görülmektedir. Sosyal yardımlardan önce kişinin istihdam piyasasına erişime ilişkin tüm önlemlerin alınması ve her türlü kaynağın kullanılması gerekmektedir.

Ülkede sosyal yardımlar üç kategoride değerlendirilebilir. Birinci katmanda haneye yönelik yardımlar ve işsizlik yardımları gibi temel yardımlar bulunmaktadır. Temel yardımlar gelir vergisine tabidir. İkinci katmandaki yardımlar barınma engellilik ve çocuk bakımı gibi özel masraflara yöneliktir. İkinci katmandaki yardımların çoğu gelir testine dayalıdır ve bazı durumlarda nakde çevrilebilen mallar dikkate alınır. Üçüncü tür yardımlar daha çok maddi zorluklara karşı verilmekte gelir ve varlık testine dayanmaktadır.

Birinci katmandaki yardımlar şunları kapsamaktadır:

- Aile yardımı
- İşsizlik yardımı
- Hastalık yardımı
- Engellilik yardımı
- Dul yardımları
- Ani Muhtaçlık yardımları
- Bağımsız genç yardımları
- Öksüz ve yetim yardımları

Birinci katmandaki yardımlar temel yardımlar olarak adlandırılmaktadır. Temel bir yardıma hak kazanabilmenin ön koşulu ise iki yıl devamlı olarak ülkede ikamet etmektir. Temel yardım kişinin çeşitli sebeplerden dolayı tam zamanlı çalışamaması sebebiyle verilmektedir. İşsizlik yardımı için kişinin işsiz ve olması veya iş arıyor olması, hastalık veya engelli yardımı için sağlık raporuyla kanıtlanmış şekilde hasta veya engelinin olması, aile yardımları için ailede bakım sorumluluğunda olması, ani muhtaçlık yardımı için herhangi bir yardımdan yararlanmıyor olması veya maddi sıkıntı yaşıyor olması koşulları aranmaktadır. Temel yardımların tümü gelir vergisine tabidir. Yardımların finansmanı vergilerden sağlanmaktadır. Yardımın miktarı türüne, başvuranın durumuna göre değişkenlik göstermektedir.

Temel yardımlar yetişkinleri çalışmaya, çocukları ise okutmaya sevk etmektedir. Aynı yardımı alan farklı tipteki aileler için benzer yaşam standartları sağlanması hedeflenmektedir.

Temel yardımlardan biri olan ve aileden birinin bakımını üstlenmek karşılığında verilen ailevi yardımlarını alabilmek için çalışmıyor olmak gibi bir koşul yoktur, dolayısıyla kişi çalıştığı halde aileden birinin bakımını üstleniyorsa yardıma hak kazanabilir. Yardımlardan vergi kesintisi yapılmaktadır. Örneğin haftalık 80-180 dolara arasında bir kazancı olan yararlanıcının aldığı aile yardımının her 1 dolarından 30 cent kesilmektedir.

Aile yardımları üç grup için verilmektedir: tek ebeveyne, tek kadına ve hasta bakıcıya. Tek ebeveyn olarak kişinin yardıma hak kazanabilmesi için çalışmıyor olmasından ziyade bakmakla yükümlü olduğu bir çocuğunun olması ve aşağıdaki kategorilerden birinde olması gerekmektedir:

- Partnerinden ayrı yaşayan kadın
- Boşanan kadın
- Bekar kadın
- Hükümlü partneri olan kadın
- Partneri vefat eden veya çeşitli sebeplerle çocukların bakımını üstlenen kadın

Tek kadına verilen aile yardımları için ise kadının bakmakla yükümlü olduğu bir çocuğun olmasına gerek yoktur. Bu yardım için kadının partnerinin desteğinden yoksun olması veya 50 yaşından sonra bir hasta yakınının veya çocuğun bakımını bitirmiş olması yeterlidir.

Hasta bakan kişiye verilen aile yardımı ise 16 yaşından büyük olan ve partneri dışında birine tam zamanlı bakan kişiler içindir.

İşsizlik yardımını alabilmek için çalışmaya hazır ve istekli olmak gerekmektedir. Kişi işe başlamak istemezse yardımı azaltılır, askıya alınır veya iptal

edilir. Haftada ortalama 30 saat veya fazla çalışma tam zamanlı olarak kabul edilmektedir. Kişinin eşi tam zamanlı çalışmaya devam ederse onun kazancı da gelir olarak kabul edilir. İşsizlik yardımı alabilmesi için kişinin 18 yaşında veya daha büyük olması ve bir veya birden fazla bakmakla yükümlü olduğu çocuğunun olması gerekmektedir. Ancak eğer 16 yaşında ise ve evli ise veya fiili birliktelik yaşıyorsa ise de yardıma hak kazanabilir. İşsizlik yardımı da vergiye tabidir.

Temel yardımlardan bir diğeri ise hastalık yardımudur. Hastalık yardımı hastalık, kaza, engellilik veya hamilelik gibi sebeplerden dolayı çalışmayan veya çalışma kapasitesi düşmüş olan kişilerin maddi açıdan desteklenmesi amacıyla verilmektedir. Tam zamanlı çalışamayacağını belgelendiren kişiler bu yardıma hak kazanabilmektedir. Kişinin, eğer 16 yaşından büyük ve evli veya fiili birliktelik yaşamıyorsa, yardıma hak kazanabilmesi için 18 yaşında veya daha fazla olması ve bakmakla yükümlü olduğu bir veya birden fazla çocuğunun olması gerekir.

Çalışma kapasiteleri daimi olarak veya ciddi ölçüde kısıtlanan kişilere verilen engellilik yardımı da temel yardımlardan bir diğeridir. Yardımın miktarı ailevi yardımlardan, işsizlik yardımından ve hastalık yardımından fazladır. Yardıma hak kazanabilmek için 16 yaşında veya daha fazla olmak gerekmektedir. Yardım tamamen görme engeli olan kişilere de verilmektedir. Bu durumdaki kişilerin kişisel kazançları gelirden müstesnadır.

Engellilik yardımının miktarı yüksek ve vergi kesintisi düşük olduğu için kişileri istihdama teşvik edememektedir. Ayrıca kişi bir kere haftada 15 saat ve üzeri çalışabildiğini gösterdiği anda yardım hakkını kaybetmektedir. Bu durumda kişiler yardımı haklarından mahrum kalacakları için çalışmaya çekinmektedirler. Böylesi bir soruna çözüm getirebilmek amacıyla Sosyal Güvenlik Kanununda engellilik yardımı yararlanıcılarının haftada 15 saat veya üzeri çalışmayı denemeleri için 6 ay süre tanınmıştır.

Temel yardımlardan bir diğeri olan dul yardımı bakmakla yükümlü olduğu bir çocuğu olsun veya olmasın partneri vefat eden kişilere ödenmektedir. Bakmakla

yükümlü çocuğundan yardım almayan kişilerin ise geçmişte çocuğunun bakımıyla ne kadar zaman harcadığı, eşi vefat ettiğinde kaç yaşında olduğu ve evliliğinin süresine bakılmaktadır.

Acil durum ve muhtaçlık aylıkları ise diğer yardımlardan yararlanamayan ancak maddi sıkıntılar yaşadığı için kendisini ve ailesini geçindiremeyen kişilere ödenmektedir. Örneğin ülkeye yakın zamanda gelen bir mülteci ailesi iki yıllık ikamet koşulunu karşılamıyor olsa da bu yardıma başvurabilir.

Bağımsız genç yardımı ise ailesi bir arada olmayan 16 ve 17 yaşında olup okula devam eden, çalışmaya hazır olan veya hastalık, kaza, malullük veya hamlelik sebebiyle çalışamayan gençlerin maddi açıdan desteklenmesini hedeflemektedir.

Temel yardımların sonuncusu ise öksüz ve yetim yardımlarıdır. Ebeveyni tarafından bakılmayan çocuğun bakımını üstelenen kişilere verilen temel yardımlara hak kazanabilmek için kişinin 18 yaşında veya daha fazla olması gerekmektedir. Bakımı üstlenen kişinin çocuğun biyolojik veya evlat edinen ebeveyni olmamasının yansira en az bir yıl çocuğa bakacak olması ve çocuk bakımından dolayı başka yardım almamış olması gerekmektedir. Öksüz ve yetim yardımı bakıcının gelirine değil çocuğun gelirine dayanmaktadır.

Tamamlayıcı yardımlar olarak da bilinen ikinci katman olarak şunlardan oluşmaktadır:

- Barınma ek ödeneği
- Engellilik ödeneği
- Engelli çocuk ödeneği
- Çocuk bakım ödeneği

Düşük ve orta gelirli kişilere verilmekte olan barınma ek ödeneği için likit varlık testi, gelir testi yapılmakta ve yüksek barınma masraflarının belgelendirilmesine ihtiyaç bulunmaktadır. Sosyal güvenceden doğan bir yardım

niteliğinde olsa da yararlanıcı dışında kalan yani herhangi bir diğer temel yardımı almayan kişiler bu yardımı alabilmektedir. 16 yaşından büyük olan ve ülkede ikamet eden herkes yardım için başvurabilmektedir. Ödenek ile belirlenen sınırı aşan barınma masraflarının %70'i karşılanmaktadır. Ödeneğin miktarı kişinin ailevi koşullarına ve ikamet ettiği semte göre belirlenen miktarı aşamaz. Yardımlar haftalık ödenmektedir. 2010 yılında yardım alıcılarının %41'i çocuklu ailelerden oluşmuştur.

Engellilik ödeneği, engelinden dolayı ek harcamaları olan kişilere ödenmektedir. 1 Nisan 2010 itibarıyla engelli kişi başına haftalık 56,98 dolara kadar ödenebilmektedir. Ailede engelli kişi sayısına göre yardım artabilir. Sigortalılar gelirlerine göre bu aylığa hak kazansa da emeklilerin ve temel yardımlardan yararlanmayan yani sigortalı olmayanların belli bir gelir seviyesinin altında olması şartı aranmaktadır.

Engelli çocuk ödeneği 1 Nisan 2010 itibarıyla haftalık 42,94 dolar olarak ödenmektedir. Bakmakla yükümlü olduğu çocuğun engellilik durumu veya özel bakım gerektirmesi sebebiyle verilen bu ödenek için herhangi bir gelir veya varlık testine gerek yoktur. Aynı çocuk için hem engellilik ödeneği hem de engelli çocuk ödeneği alınabilir.

Çocuk bakım ödeneği okul öncesi çağıdaki çocuklar için çocuk bakımı ödeneğini ve okul çağındaki çocuklar için ise okul dışı bakım ve dinlence yardımını kapsamaktadır. Şubat 2010 sonu itibarıyla çocuk bakım yardımı 43,738 çocuk için verilmiştir. Saatlik bakım üzerinden verilmektedir. Bilhassa çalışan ve eşi veya partneri olmayan kişilerin yararlanabileceği yardımlardır.

Üçüncü katmandaki yardımlar ikinci katmandaki yardımların kapsamında olmayan ve maddi açıdan sıkıntı yaşayan kişilere yöneliktir. Bu yardımlar şunlardır:

- Özel yardım
- Geçici Ek Destek

- Yardım Avansı
- Geri ödemeli mali destek
- Özel ihtiyaç yardımları
- Cenaze yardımı

Yetkililerin takdirindeki yardımlardan biri olan özel yardım mevcut harcamaları kendilerini maddi sıkıntıya sokan yoksullara verilmektedir. Bu yardım ile kişinin kendi geliri ile geçinebilmesi amacıyla harcamalarını kısarken ona yardımcı olmak için bir süreliğine verilmektedir. Yardımdan beklenen altı ay içinde masrafların azalması ve uzun vadede bu özel yardıma ihtiyaç duyulmamasıdır. Yardıma başvuranlara nakdi varlık testi yapılır. Yardım için herhangi bir tavan sınırı belirlenmemiştir. Müracaatçılar vaka temelli değerlendirilir.

Özel yardım 1 Nisan 2006 itibarıyla geçici ek desteğe dönüştürülmüştür. Geliri ile masraflarını karşılamadığı için maddi sıkıntıya düşen kişilere 13 haftaya kadar verilir. Özel yardım takdir yetkisi ile verilmekteydi ancak geçici ek desteğin Sosyal Güvenlik Kanunu gibi ciddi bir yasal dayanağı bulunmaktadır. Yardıma hak kazanıp kazanılmadığı nakit varlık testi ve formül ile belirlenmektedir. Formül harcanabilir gelir (vergi vb sonrası) ile masrafları(tüm masraflar değil hane halkının bazı ortak masrafları standartlaştırılmıştır) karşılaştırmaktadır. Bir kişinin yardım alabilmesi için geliri ile harcamaları arasında haftalık en az 100 dolar açık olması gerekmektedir. Destek miktarı iki meblağ arasındaki açık olabildiği gibi temel yardımın %30'da olabilir. Temel yardım türüne göre destek miktarı değişebilmektedir.

Takdire dayalı olan yardım avansı, temel yardımlardan birini alan müracaatçıların özel, acil ve temel ihtiyaçlarından birini karşılayamaması durumunda verilmektedir. Bu avansı alabilmek için gelir ve varlık testinden geçen özel ve acil bir ihtiyacı olan kişinin yardım veya aylık yararlanıcısı olması gerekmektedir.

Temel yardım yararlanıcısı olmayanlara verilen geri ödemeli mali destek özel bir durum veya hizmet için başvuranın temel ve acil ihtiyaçlarını karşılayacak faizsiz

ve taksitli olarak geri ödenmesi gereken mali destek anlamına gelmektedir. Bu tür yardım daha çok ev eşyası, okul kıyafetleri veya birikmiş kira borcu için verilmektedir. Yıl içerisinde ilk iki başvuru için başvuruların telefonla yapılması yeterli olmaktadır. Ancak yıl içerisinde 4-5 kez yardım için başvuru yapılıyorsa hizmet ofisine başvurulması ve ödeme planının yapılarak beyan edilmesi gerekmektedir. Şayet yardıma 12 ay içerisinde altıncı kez başvuruluyorsa, müracaatçının vaka yönetici ile derinlemesine mülakat yapması gerekmekte ve kararı hizmet ofisi yetkilisi vermektedir.

Özel ihtiyaç yardımı temel ve acil ihtiyacın karşılanması yönelik verilen tek seferlik bir yardımdır. Örneğin kırsal alanda çalışanlara kuraklık döneminde verilen yardım bu kapsamda değerlendirilebilir. Temel yardımlara bağlı verilen bir yardım olmamakla birlikte kişilerin gelir ve mal varlığına ilişkin kriterler barındırmaktadır. Kimi zaman geri ödemeli yardımlar şeklinde de verilebilmektedir. Geri ödemeli yardımda olduğu gibi özel ihtiyaç yardımında da yıl içerisinde başvuru sıklığına göre başvuru süreci değişebilmektedir.

Sosyal yardım olarak değerlendirilebilecek olan bir diğer yardım türü de cenaze yardımıdır. Vergilendirilmeyen bu yardım anne, çocuk veya eşin vefatı durumunda toptan ödeme olarak verilmektedir.

1.5.Birleşik Krallık ⁵

Ulusal İstatistik Kurumu verilene göre 2012 yılı itibarıyla 63,7 milyon nüfusu olan Birleşik Krallıkta ortalama gelirin %60'ından daha az bir gelirle geçinmek zorunda olan haneler görece düşük gelirli haneler olarak kabul edilmektedir. 2011/12 yılında ortalama gelir haftalık 419 sterlidir. Enflasyona uyarlanmış rakamlar ise mutlak düşük gelirli hanelerin oranını vermektedir. Ulusal İstatistik Kurumu verilerine göre 2011/12 döneminde mutlak düşük gelirli hanelerin oranı %17'dir. Ulusal İstatistik Kurumu'nun 2011 verilerine göre nüfusun %22.7'si yoksulluk veya sosyal dışlanma riski ile karşı karşıyadır. Nüfusun %5.1'i ciddi maddi yoksulluk içindedir. Aşağıda

⁵ Birleşik Krallık ile ilgili sosyal yardım verilerine devletin resmi internet sitesi olan <https://www.gov.uk/> adresinden ulaşılmıştır.

belirtilen şartların en az dördünü karşılamayanların ciddi maddi yoksunluk içinde olduğu varsayılmaktadır (Cribb, Joyce and Philip:2012):

- Kira, fatura veya borçlarını ödemek
- Evini yeterli derecede sıcak tutmak
- Beklenmedik mali masrafları karşılamak
- Düzenli olarak et veya protein tüketmek
- Yılda bir kez bir haftalık tatile gitmek
- Televizyon setine sahip olmak
- Çamaşır makinesine sahip olmak
- Arabaya sahip olmak
- Telefona sahip olmak

İngiltere’de sosyal koruma sistemi katkı payına dayanan, katkı payına dayanmayan ve gelire dayanan yardım ve aylıkları kapsamaktadır. Katkı payına dayanan yardım veya aylıklara hak kazanabilmek için kişilerin ulusal sigorta katkılarını yatırması gerekmektedir. Maluliyet veya emeklilik gibi aylıklar bu kapsamdadır. Katkı payına dayanmayan yardımlar ağır engellilik ödeneği, iş göremezlik yardımı ve bakım ödeneğini kapsamaktadır. Üçüncü grubu oluşturan gelire dayanan yardımlar düşük gelirli bireylere destek olmak amacıyla verilen sosyal yardım olarak adlandırılabilir. Yardımlardan oluşmaktadır.

Ödenmesi gereken katkı payı vergilerden tahsil edilmektedir. Bu itibarla kişilerin ödemesi gereken vergiler kazançta göre değişmektedir. Çalışan kişi belirlenen temel kazanç sınırında ise 1. Sınıf Ulusal Sigorta katkısı ödemektedir. Kişinin kazancı temel kazanç sınırının altında ise katkı payı ödenmez ancak ödenmiş gibi kabul edilir. Şayet kişi üst kazanç sınırında ise kişi 1. Sınıf Ulusal Sigorta katkı payına ek olarak ek bir katkı payı daha ödemektedir. 2014-2015 dönemi için belirlenen sınırlar aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 17. 1. Sınıf ulusal sigorta katkı payı için kazanç sınırları

Kazanç sınırları	2014-2015 rakamları
Düşük kazanç sınırı	Haftalık £111 Aylık £481 Yıllık £5.772
Temel sınır	Haftalık £153 Aylık £663 Yıllık £7,956
İkincil sınır	Haftalık £153 Aylık £663 Yıllık £7,956
Yüksek artış noktası	Haftalık £770 Aylık £3,337 Yıllık £40,040
Yüksek kazanç limiti	Haftalık £805 Aylık £3,489 Yıllık £41,865

Kaynak: www.hmrc.gov.uk/payerti/forms-updates/rates-thresholds.htm

İngiltere’de asgari ücret yaş grubuna göre değişmektedir. Çalışıyor olmak sosyal yardımdan yararlanmak için bir engel değildir zira Ulusal İstatistik Kurumu verilerine göre Ekim-Aralık 2013 döneminde istihdam oranı %72.1 iken işsizlik oranı 7.2’dir. Çalışan yoksullar olduğu gerekçesiyle çalıştığı halde geliri ve engellilik, bakmakla yükümlü olunan kişi sayısı gibi koşullara göre miktarı değişen sosyal yardıma hak kazanabilmektedir.

Tablo 18. 1 Ekim 2013 itibarıyla asgari ücret miktarı

Çalışan kategorisi	1 saatlik ücret
21 yaş ve üzerindeki	£6.31
18 ila 20 (dahil) yaş aralığındakiler	£5.03
18 yaş altındakiler (zorunlu eğitim yaşı üzerindeki)	£3.72
19 yaş atındaki çıraklar	£2.68
19 yaş ve üzerinde olup çıraklık eğitiminin ilk yılında olanlar	£2.68

Kaynak: www.hmrc.gov.uk/payerti/forms-updates/rates-thresholds.htm

Ülkede düşük gelirlilere yönelik verilen ve gelir vergisine tabi olmayan yardımlar şunlardır:

- Gelir desteği (grev yapılıyorsa gelir vergisi kesintisi yapılmaktadır)
- Konut yardımı
- İşsizlik ödeneği
- İstihdam ve destek ödeneği (gelir bağlantılı)
- Çalışma vergi kredisi
- Çocuk vergi kredisi
- Engelliler için geçim ödeneği
- Çocuk yardımı (gelire dayalı)
- Vasi ödeneği
- Bakım ödeneği
- Emeklilik kredisi
- Kışı için gaz ödemesi ve Noel ikramiyesi
- 75s üzerinde ücretsiz tv lisansı
- Toptan ölüm ödemesi
- Analık ödeneği
- İş kazası yardımı
- Ağır engellilik ödeneği
- Savaşta eşini kaybedenler için aylık
- Gençler için destek ödeneği

Temel yardımlar olarak gelir desteği, konut yardımı ve çocuk yardımlarına değinilecektir.

Düşük gelirlilere verilen yardımlardan biri olan gelir desteğinin alınabilmesi için aşağıdaki koşulların tümünün karşılamak gerekmektedir:

- En az 16 yaşında olmak,

- Hamile olmak veya çocuk bakıyor olmak veya 5 yaş altındaki çocuğa bakan tek ebeveyn olmak veya bazı durumlarda hastalık veya engellilikten dolayı çalışmıyor olmak,
- Haftada 16 saatten daha az çalışıyor olmak (partnerin ise 24 saatten fazla çalışmıyor olması)
- İngiltere’de yaşıyor olmak (İrlanda için farklı koşullar geçerlidir)

Kişinin gelir desteği yardımına başvurması için daimi bir ikamet adresine gerek bulunmamaktadır zira evsizler, hostelde veya bakım evinde kalanlar da bu yardımdan yararlanabilmektedir. Çalışan ebeveynler analık-babalık izinleri döneminde gelir desteğinden yararlanabilmektedir. 19 yaşında veya daha küçük olan gençler eğitimlerine devam ediyorsa ve aşağıdaki koşullardan birini taşıyorsa gelir desteğine hak kazanabilir:

- Çocuğu var ise,
- Ebeveyni veya bu durumdaki biri ile yaşamıyorsa,
- İngilizce öğrenen bir mülteci ise

Ayrıca eğitimine devam eden gençler yukardaki koşullardan birini taşıyorsa ve ailesinden ayrı yaşıyorsa veya yetim ise 21 yaşına kadar bu yardımı alabilir.

Gelir desteği aşağıdaki koşullardaki kişilere verilmez:

- 16,000 avrodan fazla birikimi olan,
- Ülkeye giriş için izin alması gerekenler,
- İş arayan ödeneği veya istihdam ve destek ödeneği alanlar,
- Yerel kurumlarca bakım altına alınan gençler.

Gelir desteği kapsamında kişisel ödeneğin yanısıra koşullara göre ekstra ödemeler yapılmaktadır. Ayrıca gelir desteği konut giderleri için de bilhassa bazı özel konut yardımlarını da kapsamaktadır. Gelir desteğinin miktarı kişinin koşullarına göre değişmekle birlikte hiçbir geliri olmayan ve yardıma hak kazanan kişiler haftada en az 56,80 sterlin almaktadır. Yardıma hak kazanan kişi emekli ise,

engelli ise veya engelli çocuğuna bakmak zorunda olan tek bir ebeveyn ise 15,15 sterlin ile 119 sterlin arasında ek bir ödenek alabilir.

Gelir testinde sadece başvuranın değil partnerinin de geliri dikkate alınmaktadır. Partner ile kastedilen başvuranın evlilik bağı sonucundaki eği olabildiği gibi, eği olduğu varsayılan kişi ya da birlikte yaşadığı kişidir.

Yardım başvuruları posta veya telefon ile de yapılabilir. Gelir testinde dikkate alınan gelir aşağıdaki gibidir:

- Vergiler, Ulusal Sigorta primleri ve emeklilik sistemine yapılan ödemenin yarısı düşürüldükten sonraki kazanç,
- Sosyal güvenlik aylıkları,
- Çalışma vergi kredisi ve çocuk vergi kredisi,
- 6,000 sterlinin üstünde birikim/tasarruf,
- Daimi olarak bakımevlerinde olanlar için 10,000 sterlin üzerindeki tasarruf,
- Kira veya bu mahiyetteki bir gelir

Gelir testinde dikkate alınmayan kazançlar ise aşağıdaki gibidir:

- Partneri olmayan başvuranın haftalık kazancının ilk 5 sterlini
- Partneri ile birlikte başvuranın haftalık kazancının ilk 10 sterlini
- Tek ebeveyn konumundaki başvuranın haftalık kazancının ilk 20 sterlini
- Çocuk bakım yardımı
- 6,000 sterlinden daha az olan tasarruf/birikimler
- Kişi daimi olarak bakım evinde kalıyorsa 10,00 sterlinden daha az birikimler

Sosyal yardım olarak sayılabilen yardımlardan biri diğeri de iş arayanlar için verilen işsizlik ödeneğidir. İş arayanlara verilen bu ödenek hem prime dayalı hem de gelire dayalıdır. Prime dayalı sistemden yararlanamayanlar gelire dayalı yardımı alabilir. Genel olarak 18-64 yaş aralığında çalışabilir durumda olan ve tam zamanlı eğitime devam etmeyen, aktif olarak iş arayan, haftada ortalama 16 saatten daha az

çalışan kişilere verilmektedir. Prime dayalı işsizlik ödeneğini 6 ay boyunca alanlar halen iş arıyor durumda iseler gelir testine dayalı işsizlik ödeneğine başvurabilirler. Ayrıca sigorta primleri işsizlik ödeneğini karşılamayan düşük gelirli kişiler de gelir testine dayalı olan işsizlik ödeneğinden yararlanabilirler. Yardım için hane geliri dikkate alınmaktadır. Gelire dayalı işsizlik ödeneğinden yararlanabilmek için başvuranın ve partnerinin 24 saat ve daha az saat çalışıyor olması gerekmekte ve 16,000 sterlinden daha az tasarrufu/birikimi olması gerekmektedir.

İşsizlik ödeneği iki hafta bir verilmektedir. Aşağıdaki Tablo 19’de gelir testine dayalı işsizlik ödeneğinin miktarı belirtilmiştir:

Tablo 19. Statüye göre gelire dayalı işsizlik ödeneği miktarları

STATÜ	HAFTALIK ALACAĞI MİKTAR
Bekar (25 yaş altında)	£56.80
Bekar (25 yaş ve üzeri:)	£71.70
Çift (her ikisi de 18 veya üzeri)	£112.55
Tek ebeveyn (18 yaş ve üzeri)	£71.70
Tek ebeveyn (18 yaş altı)	£56.80

Kaynak: www.gov.uk/jobseekers-allowance erişim tarihi: 10/03/2014

Düşük gelirli kişilere verilen yardımlardan bir diğeri ise konut yardımıdır. Düşük gelirli kişiler işsizlik veya çalışan bu yardıma başvurabilir. Yardıma hak kazanabilmek için aşağıdaki şartlar aranmaktadır:

- kira ödüyor olmak,
- düşük gelire sahip olmak veya yardım başvurusunda bulunmak
- birikimin belli bir seviyenin altında olması – genellikle 16,000 sterlin

Yardım, hane bazlı ödenmekte olduğu için bir evde birden fazla kişi konut yardımını alamaz. Aşağıdaki koşullara haiz kişiler konut yardımına hak kazanamaz:

- birikimi 16,000 sterlinin üzerinde olanlar
- yakın akrabalarından birinin evinde yaşıyor olanlar
- engelli olmayan veya çocuğu olmayan tam zamanlı öğrenciler
- sığınmacılar

Konut yardımının miktarı kişinin gelirine ve koşullarına göre değişmektedir. Konut için verilen kira miktarı, konutun bulunduğu semt, evde boş oda olup olmadığı, kişinin aldığı aylık, yardım ve 6,000 avronun üzerindeki birikimler, hane halkının yaşı ve engel durumu yardım miktarını etkileyen unsurlardır. Evde boş oda var ise kira yardımı oda sayısına göre düşürülmektedir.

Konut yardımında dikkate alınan özelliklerden biri de hane halkının özelliklerine uygun bir evde kalıyor olmasıdır. Örneğin; yetişkin çiftlerin veya 16 yaşın altında olup aynı cinsiyette olan iki çocuğun veya 10 yaşın altındaki çocukların cinsiyetlerine bakılmaksızın aynı odayı paylaşmaları beklenmektedir. Benzer şekilde 16 yaş üzerindeki yetişkinlerin her birinin, engel veya tıbbi gerekçeleri sebebiyle aynı odayı paylaşmayan çocukların, evde kalan bakıcının ayrı bir odada kalması beklenmektedir. Konut yardımında dikkate alınan hususlardan biri de bir odada en fazla iki çocuğun kalmasının uygun görülmesidir.

Aşağıda verilen Tablo 20’da haftalık alınan konut yardımı miktarları verilmiştir.

Tablo 20.Konut yardımı miktarı

Konut	Haftalık maksimum yardım miktarı
1 yatak odalı (veya birlikte konaklama)	£250
2 yatak odalı	£290
3 yatak odalı	£340
4 yatak odalı	£400

Kaynak: www.gov.uk/benefits erişim tarihi: 11/03/2014

İngiltere’de 18 yaşın üzerinde olup evi olan veya kirada oturan kişiler belediye vergisi ödemekle yükümlüdür. Kişiler, durumlarını ve gelirlerini beyan

ederek vergi indiriminden yararlanabilmektedir. Özellikle engelliler ve öğrenciler bu indirimden yararlanabilmektedir. Örneğin; tam zamanlı öğrenciler yani eğitimi en az bir yıl süren ve haftada en az 21 saat ders alanlar ve engel derecesi yüksek zihinsel engelliler bu vergiden muaf tutulmuştur.

Ülkede çocuk yoksulluğu gibi ciddi bir sorun olduğu için verilen yardımlarla çocuk refahının sağlanması önceliklerden birini oluşturmaktadır. Çocuk yoksulluğunda 2010 hedefleri raporuna (2012::8) göre 2010/11 yılında yoksul ailelerle yaşayan çocukların sayısı 2,3 milyondur. Bu durumla mücadele etmek için verilen yardımlardan biri de çocuk yardımlarıdır. Çocuk yardımları 16 yaş altındaki (veya onaylanmış bir eğitim kurumuna devam eden 20 yaş altındaki) çocuğuna bakmakla yükümlü olan herkese verilmektedir. Tek bir ebeveyn yardımı almaktadır. 50.000 Sterlinden fazla bireysel geliri olanların, çocuk yardımı alabilmesi için vergi ödemesi gerekmektedir. Yardım miktarları aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 21. Haftalık çocuk yardımı ödemeleri

Yardım verilen gruplar	Ödenek miktarı (haftalık)
En büyük veya tek çocuklar	£20.30
Diğer çocuklar	£13.40 (çocuk başı)

Kaynak: www.gov.uk/benefits erişim tarihi: 11/03/2014.

Ayrıca arkadaşının veya akrabasının çocuğuna enformel olarak bakan kişiler de çocuk yardımı alabilmektedir.

Çocuk vergisi kredisi de sağlanan yardımlardan biri olarak değerlendirilmektedir. 16 yaşın altında olan veya 20 yaşın altında olup da eğitimine devam eden çocukların bakımını üstelenen kişilere vergi kredisini ödenmektedir. Çocuk sayet Avrupa'da bir ülkede ise ama ekonomik olarak ailesine bağlıysa da vergi kredisi alınabilmektedir. Kişinin geliri ve çocuğun koşulları vergi kredisi miktarını etkilemekle birlikte bir yılda 545 sterlin'e kadar vergi kredisi alınabilmektedir. Ödenen maksimum çocuk vergi kredisi aşağıda verilen tablo 22'de yer almaktadır.

Tablo 22. Çocuk kredileri miktarları

Çocuk kredileri	Ödenecek maksimum yıllık miktar
Tek çocuk için verilen yardım	£2.720
Engelli çocuk için verilen yardım	£3.015
Engel derecesi yüksek herbir çocuk için verilen yardım	£1.220

Kaynak: www.gov.uk/benefits erişim tarihi: 11/03/2014

Birleşik Krallık'ta çalışma kredisi de sosyal yardım olarak sosyal korumanın unsurlarından birini oluşturmaktadır. Kişi aşağıdaki şartları taşıyorsa çalışma kredisine hak kazanabilmektedir:

- 16 yaşında veya üzerinde olmak
- Haftalık belli saatlerde ücret karşılığı çalışmış olmak
- Belirli bir seviyenin altında geliri olmak

Çalışma kredisine hak kazanabilmek için gereken haftalık çalışma süreleri kişinin yaşına ve engel durumuna göre değişmektedir. Aşağıda verilen tablo gereken çalışma sürelerini göstermektedir.

Tablo 23. Çalışma kredisine hak kazanabilmek için gereken çalışma süreleri

Kişiler	Gereken haftalık azami çalışma süreleri
25 ila 29	30 saat
60 veya üzeri	16 saat
Engelli	16 saat
Engelli çocuk sayısı 1 veya daha fazla olan ve tek yaşayan	16 saat
Engelli çocuk sayısı 1 veya daha fazla olan çiftler	Genellikle 24 saat (biri için 16 saat)

Kaynak: www.gov.uk/benefits 11/03/2014

Yıllık maksimum alınabilecek çalışma kredisi miktarı 1.920 sterlidir. Aşağıdaki Tablo 24'te koşullara göre verilen yardım miktarları gösterilmektedir.

Tablo 24. Yıllık ödenen çalışma vergisi miktarı

Çalışma kredisi verilen kişiler	Maksimum Kredi miktarı
Birlikte yaşayan çiftler	Yıllık £1.970
Tek ebeveyn	Yıllık £1.970
Haftada en az 30 saat çalışan kişi	Yıllık £790
Engelli kişi	Yıllık £2.855
Engel derecesi yüksek olan kişi	Yıllık £1.220
Çocuk bakımı için ödeme yaptıgını belgeleyenler	Haftalık £122.50 (1 çocuk) veya £210 (2 veya daha fazla çocuk)

Kaynak: www.gov.uk/benefits erişim tarihi: 11/03/2014

1.6. Avusturya⁶

Dokuz federal eyaletten oluşan Avusturya Cumhuriyeti'nin yaklaşık 9 milyon nüfusu bulunmaktadır. Avusturya İstatistik Kurumu 2012 verilerine göre nüfusun %18'i yoksulluk ve sosyal dışlanma riski ile karşı karşıyadır. Eşit hane halkı geliri ulusal ortalama hane halkı gelirinin %60'nın altında ise bu hanede yaşayan kişiler yoksul olarak kabul edilmektedir. 2012 yılında eşit gelir ortalaması 21,807 avro iken tek kişili bir hanenin yoksulluk sınırı 13, 084 avro yani aylık yaklaşık 1,090 avro idi. Ülkede sosyal koruma aşağıdaki uygulamaları kapsamaktadır (Bundesministerium für Arbeit, Soziales und Konsumentenschutz- Bmask 2012:12):

- Sosyal sigorta
- İşsizlik sigortası
- genel rejimler
- gelir ve mal varlığına dayalı yardımlar
- kamu görevlilerine yönelik sosyal koruma
- sosyal tazmin sistemleri
- iş kanunu kapsamında koruma
- sosyal hizmetler
- mesleki emeklilik sistemleri

⁶ Avusturya sosyal koruma sistemine ilişkin veriler Avusturya çalışma, Sosyal İşler ve Tüketici Koruma Bakanlığı web sitesinde yayınlanan ve http://www.sozialministerium.at/cms/site/attachments/1/6/3/CH2088/CMS1313745345149/social_protection_in_austria.pdf adresinden erişilen broşürden derlenmiştir.

22 sosyal sigorta kurumu tarafından sağlanan sosyal sigorta sağlığı da barındırmaktadır. Sigortalı kişinin ailesi de sigortalı üzerinden sisteme dahil olduğu için neredeyse tüm nüfusun sağlık kapsamında olduğu söylenebilir. Aylık 366,33 avrodan fazla kazanan hizmet akdine bağlı olarak çalışanlar ve çıraklar ile bunlara ek olarak kamu çalışanları, çiftçiler ve bağımsız çalışanlar sosyal güvenlik kapsamındadır (SGK, 2012:53).

Ülkede asgari ücret özel sektör çalışanları için kanunlarca belirlenmemekte ancak sosyal tarafların sektörel düzeydeki toplu iş sözleşmeleri ile belirlenmektedir. Özel sektörde çalışanların neredeyse %95'i toplu iş sözleşmesi ile çalışmaktadır. Asgari ücret 1,000 avronun üzerindedir.

Genel rejimler ülkedeki tüm nüfusa yönelik verilen sosyal yardımları kapsamaktadır (Bmask, 2012:13):

- Aile ödeneği ve çocuklar için vergi kredisi
- Çocuk bakım ödeneği
- Uzun süreli bakım yardımları

Genel rejimler kapsamında yukarıda sayılan yardımlara hak kazanmak için genellikle kişinin gelirine bakılmaz. Aile ödeneğinin finansmanı Aile Yükleri Dengeleme Fonu (FLAF) ve vergi ofislerince sağlanmaktadır. Anılan fondan sağlanan yardımlar aşağıda belirtilmiştir:

- Aile ödeneği
- Eğitim öğretim yılı başında verilen yardımlar
- Çok çocuk desteği
- Çocuk bakım ödeneği
- Çocuk bakım ödeneğini tamamlayıcı yardım
- Nafaka peşinatı
- Ev-okul arası ulaşım yardımı

Aile ödeneği çocuklu tüm ailelere yapılmaktadır. Yardımın miktarı çocukların sayısı ve yaşına göre değişmektedir. Aile ödeneği çocuk 18 yaşına gelene kadar

verilir ancak çocuk şayet eğitime devam ediyorsa yardım çocuk 24 yaşına gelene kadar yapılır. Çalışamayacak kadar ağır engeli olan çocuklar için ise herhangi bir yaş sınırı belirtilmemiştir. Aylık aile ödeneği miktarı 2012 yılı için aşağıdaki gibidir:

- Doğumdan itibaren 105.40 avro
- 3 yaşından itibaren 112. 70 avro
- 10 yaşından itibaren 130.90 avro
- 19 yaşından itibaren 152. 70 avro

Yardım miktarı ailedeki çocuk sayısına göre artmaktadır:

- İki çocuk için yardım 12.80 avro artmakta
- Üç çocuk için yardım 47.80 avro artmakta
- Dört çocuk için yardım 97.80 avro artmakta
- Her bir diğer çocuk için 50 avro artmakta

Ailede ağır engelli bir çocuk var ise aylık toplam 138.30 avro yardıma hak kazanılmaktadır. Genel rejim kapsamında iş ve aile hayatı dengesinin sağlanması amacıyla çocuk bakım yardımı yapılmaktadır. Aileler aşağıda sunulan beş yardımdan ikisini seçebilmektedir:

- 30 + 6 seçeneği (aylık yaklaşık 436 avro)- ebeveynlerden biri çocuk 30 aylık olana kadar yardım alır ancak ebeveynler bakımı değişimli olarak üstlenirlerse yardım süresi 6 ay daha uzatılabilir.
- 20 + 4 seçeneği (aylık yaklaşık 624 avro)- ebeveynlerden biri çocuk 20 aylık olana kadar yardım alır ancak ebeveynler bakımı değişimli olarak üstlenirlerse yardım süresi 4 ay daha uzatılabilir.
- 15 + 3 seçeneği (aylık yaklaşık 800 avro)- ebeveynlerden biri çocuk 15 aylık olana kadar yardım alır ancak ebeveynler bakımı değişimli olarak üstlenirlerse yardım süresi 3 ay daha uzatılabilir.
- 12 + 2 seçeneği (aylık yaklaşık 1000 avro)- ebeveynlerden biri çocuk 12 aylık olana kadar yardım alır ancak ebeveynler bakımı değişimli olarak üstlenirlerse yardım süresi 2 ay daha uzatılabilir.
- Gelire dayalı çocuk bakım ödeneği (12 +2)- ebeveynlerden biri çocuk 12 aylık olana kadar doğumdan önceki net gelirin %80'ini, aylık 2,000 avroyu

geçmemesi koşulu ile, alabilir. Ebeveynler bakımı değişimli olarak üstlenirse yardım süresi 2 ay daha uzatılabilmektedir.

Çocuk bakım yardımı alan ebeveyn yardım aldığı süre boyunca sağlık sigortası kapsamındadır.

Şayet ayrılmış eşlerden biri çocuğuna ödemekle yükümlü olduğu nafakayı ödeyemiyorsa nafaka peşinatı Aile Yükleri Dengeleme Fonunca ödenmektedir. Nafakayı ödemekle yükümlü olan kişi fondan karşılanan masrafları geri ödemelidir.

Ev - okul veya ev- eğitim kurumları arasındaki ulaşım masrafları devletçe karşılanmaktadır. Ücretsiz ulaşım sağlanmıyor ise ve eğitime katılan çocuk veya genç iki kilometreden daha uzun bir yolculuk söz konusu ise ulaşım yardımı nakdi olarak sağlanmaktadır. Çocuk veya genç eğitim için evinden ayrılıyorsa ayrı bir yardıma daha kazanmaktadır. Yardımlar Aile Yükleri Dengeleme Fonundan sağlanmaktadır. Fon kapsamındaki yardımlardan biri de ücretsiz eğitim materyallerinin sağlanmasıdır.

Mesleki emeklilik sistemleri ise Avusturya 'da ikinci kademe emeklilik olarak görülmektedir. Genellikle işveren primlerinden finanse edilmektedir. Bu kapsamda bağlanan aylıklar emeklilik, ölüm ve maluliyet aylıklarını tamamlayıcı niteliktedir.

Sosyal korumanın önemli unsurlarından biri de sosyal hizmetlerdir. 2011 yılında Gayri Safi Milli Hasılanın yaklaşık %2.4'ü sosyal hizmetlere ayrılmıştır. Temel sosyal hizmetler; istihdam piyasası politika önlemleri, okul dışı çocuk bakımı, yaşlı bakımı, özel ihtiyaç grupları için konut ve/veya istihdam hizmetleri, özel sorunları olan kişilere (şiddet mağduru kadın ve çocuklar, madde bağımlıları, evsizler) yönelik danışmanlık ve yardım alanlarındaki çalışmaları kapsamaktadır. Kamu sektörü daha çok çocuk ve yaşlı bakımı alanlarında önemli bir rol üstlenmişken kar amacı gütmeyen örgütler, dernek ve özel hizmet sağlayıcıları sosyal hizmet alanında çalışmaktadır.

Avusturya’da sosyal koruma kapsamında yapılan nakdi yardım ve aylıkların %96’sı gelir ve mal testi yapılmaksızın verilmektedir. Bu, yoksulluk riskinin önüne geçebilmeyi sağlamakta olsa da nüfusun bazı kesimleri için ilave yardımlara ihtiyaç duyulmaktadır. Bunlar aşağıdaki yardımlardan oluşmaktadır (Bmask, 2012:78-81):

- denkleştirme ek aylığı
- işsizlik yardımı,
- gelir testine dayalı asgari gelir,
- sosyal tazminat mevzuatı kapsamındaki ek aylıklar.

Maddi yoksunluk içindeki kişilerin emeklilik aylığı ile birlikte diğer gelirleri referans düzeyin altında ise kişiye denkleştirme aylığı bağlanmaktadır. Yardıma hak kazanabilmek için gelir testi yapılırken aylık sahibinin eşi veya partnerinin de geliri dikkate alınmaktadır. Aylık referans düzeyi 2012 yılında tek kişilik haneler için 814,82 avro iken çiftler için bu rakam 1,221,68 avrodur. Ayrıca aylık net geliri 291,82 avronun altında olan her bir çocuk için haneye 125,75 avroluk yardım yapılmaktadır. Referans düzeyi tek kişilik haneler için kişi başı ortalama gelirin yaklaşık %60’ına tekabül etmektedir. 2011 yılında denkleştirme aylığının miktarı ortalama 282 avro idi. Yardımı alanların büyük çoğunluğu (%68) ise kadındır.

İşsizlik ödeneği belli bir süreliğine verilmektedir. Ödeneğin miktarı genelde kişinin en son işinden el de ettiği kazancın %55’i olarak hesap edilmektedir. Şayet kişi aile reisi ise ödeneğin miktarı önceki net gelirin %80’ine yükseltilmektedir. Ödenek belli bir süreliğine verilmektedir. Ödenek süresi tamamlandığında uzun süreli işsizlere ise işsizlik yardımı yapılmaktadır.

Gelir testine dayalı asgari gelir desteği yoksullukla mücadeledeki kilit politikalarından biridir. Yardım, muhtaç durumdaki kişilerin geçim ve konaklama ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri ve hastalık, hamilelik ve çocuk doğumu gibi risklerle karşılaştıklarında koruma altında olabilmeleri için verilmektedir. Besin, giyim, kişisel hijyen ve ısıtma ve elektrik gibi harcamalara ek olarak sosyal ve kültürel yaşama katılımı sağlamak üzere duyulan kişisel ihtiyaçlarına yönelik harcamaları kapsamaktadır.

Asgari gelir desteği Federal Anayasanın 15 maddesine dayansa da uygulama eyaletlerce gerçekleştirilmektedir. Dolayısıyla yardım miktarı hak kazanma kriterleri eyaletlere gore değişebilmektedir. Kişilerin istihdam piyasasına erişimi yoluyla toplumsal katılımı hedeflenmektedir. Bu yardım kapsamında sağlık güvencesi olmayana sağlık hizmetlerinden yararlanabilmesi için elektronik kart verilmektedir. Kart uygulaması ile faturalarla yapılan sosyal damgalanmanın da önüne geçilmiştir. Yardımdan daha çok tek ebeveynli çocuklu aileler yararlanmaktadır. Bu durumdaki haneler için yardım alabilmek için belirlenen referans limit aşağı çekilmiştir.

Avusturya'da bazı kişilerin yardıma ihtiyacı olduğu halde çeşitli sebeplerle başvuru yapmadığı gerekçesiyle yardım alanların yaşadığı bazı glklerin azaltılması çalışmaları yapılmıştır. Örneğin; yardım yararlanıcıları veya bakmakla yükümlü oldukları kişilerden biri işe girerse kişinin aldığı yardımları geri ödemesine gerek yoktur. Ayrıca, sadece mal varlığı testi yapılmaktadır. Yararlanıcının işe gitmek için kullandığı motorlu taşıtlar veya kendisinin ikamet ettiği konut dikkate alınmamaktadır. Yardım başvurusunun en geç 3 ay içerisinde sonuçlandırılması şartı bulunmaktadır.

Yardıma hak kazanabilmek için kişinin çalışmaya hazır ve istekli olması gerekmektedir. Ancak aşağıda sayılanlarda bu şart aranmamaktadır:

- emeklilik yaşına gelmiş olan 60 yaş üzerindeki kadınlarda ve 65 yaş üzerindeki erkeklerde,
- 3 yaş altında çocuğu olup onun bakımını üstlendiği için alışamayanlar,
- uzun süreli bakıma ihtiyacı olan yakınlarına bakanlar,
- lmcl hastalığı olan yakınlarına veya çocuklarına bakanlar,
- 18 yaşından önce başlayan eğitimine devam edenler

Avusturya'da beş yıldır ikamet eden Avrupa Ekonomik Bölgesi vatandaşları ve çalışanlar ile mülteciler de bu yardıma başvurabilir.

Yardım miktarı 2012 yılında tek kişilik haneler için aylık 773.25 avro iken çift kişilik haneler için 1.159.88 avrodur. Eyaletler ayrıca ilave yardımlar, ısıtma

bedelleri vb konut giderlerini ödeyebilmektedir. Asgari gelir desteği konut yardımlarını barınmış olsa da konut giderleri yardımın %25'ini aştığında ilave konut yardımları yapılmaktadır.

Aşağıda verilen tabloda asgari gelir desteğinin miktarı ve ne oranda verildiği görülmektedir.

Tablo 25. 2012 yılında asgari gelir desteği ödemeleri

	Oran %	Avro cinsinden sabit miktar
Tek yaşayanlar	100	773.25
Tek ebeveynler	100	773.25
Çiftler (evli)	150 (2x75)	1.159.88
Hanedeki yardıma ve bakım ödeneğine hak kazanan her bir yetişkin	50	386.63
Aynı konutta yaşayıp bakım ödeneğine hak kazanmayan kişiler	75	579.94
18 yaş altında olan 1 ila 3. çocuklar	18	139.19
18 yaş altında olan 4.çocuk ve diğerleri	15	115.99

Kaynak: Bmask, 2012:81

Sosyal dışlanmanın önüne geçebilmek amacıyla yardıma başvuranların öncelikle istihdama teşviki önem taşımaktadır. Eylül 2010- Nisan 2012 döneminde 84. 000 kişi asgari gelir desteğine başvurmuş bunların 38.000'i yardıma hak kazanmış iken yaklaşık 45.000 başvuran ise istihdam ve bu amaçlı eğitim yardımlarını kabul etmiştir. Bunun sonucunda 1 Eylül 2010- 30 Nisan 2012 tarihleri arasında 23.300 kişi işe yerleştirilmiştir (Bmask, 2012:81).

Sosyal tazminat bağlamında yardımlar da asgari gelir sağlamayı hedeflemektedir. Yardımlar gelir testine dayanmaktadır. Aşağıda sayılan yardımlar sosyal tazminat bağlamında verilmektedir:

- Savaş mağdurları kanunu kapsamındaki gelir desteği
- Mağdurların refahı kanunu kapsamında bakım aylıkları
- Askeri hizmet tazminatı kanunu kapsamında gelir testine dayalı yardımlar
- Aşılmanın Tetiklediği Engelliliğe dair Kanun kapsamındaki gelir testine dayalı yardımlar
- Suç mağdurları kanunu kapsamındaki gelir testine dayalı yardımlar

III. BÖLÜM

TÜRKİYE'DE SOSYAL YARDIMLAR

Türkiye’de sosyal yardımlar sosyal güvenliğin tamamlayıcı unsuru niteliğindedir. Genel olarak, sosyal risklere karşı yeterli güvence sağlanamadığından yoksulluğa düşmüş muhtaç kişilerin kendilerine yetebilmelerini sağlama gayesi ile dağıtılmaktadır. Sosyal yardımlar, sosyal dışlanma riskini önlemekten ziyade bu durumdaki kişilerin muhtaçlıktan çıkarılmasını hedeflemektedir.

Bununla birlikte ülkede kişilerin çeşitli sebeplerle uğradığı zararların tazmini amacıyla sosyal tazminat niteliğindeki sosyal yardımlar da verilmektedir. Son olarak belirli statüde çalışanların ve yakınlarının yoksulluk riski ile karşılaşmaması amacıyla verilen çalışma mevzuatına dayalı dar kapsamlı yardımların da verildiğini söylemek mümkündür.

1. ULUSAL MEVZUAT

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın ikinci maddesinde sosyal devlet vurgusu yapılmış olup beşinci maddede devletin temel amaç ve görevleri arasında *kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak ve kişinin temel hak ve hürriyetlerini sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmak* ifadesi yer almaktadır. Anayasa Mahkemesi’nin 1988/19 esas sayılı Kararında da belirtildiği üzere “*sosyal hukuk devleti güçsüzleri güçlüler karşısında koruyarak gerçek eşitliği yani sosyal adaleti ve toplumsal dengeyi sağlamakla yükümlü devlet*” demektir. Bu itibarla, kişilerin refah ve huzurunu bozan, temel hak ve hürriyetlerini engelleyen yoksulluk ile mücadele devletin en önemli görevidir.

Türkiye’de sosyal yardımlar sosyal güvenlik hakkına dayanarak talep edilen bir hak olsa da henüz tam olarak yasal hak niteliğine kavuştuğu söylenemez. Anayasanın altmışıncı maddesinde belirtildiği üzere herkes sosyal güvenlik hakkına sahiptir ve devlet bu amaçla gerekli düzenlemeleri yapmakla yükümlüdür.

Anayasanın altmış birinci maddesinde sosyal güvenlik açısından özel olarak korunması gerekenler belirtilmiştir:

- harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri
- malûl ve gaziler
- yaşlılar
- korunmaya muhtaç çocuklar

Sözkonusu maddelerin yorumlanmasında farklılık olabilmektedir zira doğru yorumlamanın yapılabilmesi için öncelikle sosyal güvenliğin tanımlanmasına ihtiyaç vardır. Ancak ulusal mevzuatta sosyal güvenlik tanımına yer verilmemiştir. Şayet sosyal güvenlik, sosyal riskleri karşılayan sosyal sigortalardan ibaret olarak değerlendirilir ise sosyal yardım anayasal bir hak niteliğini tamamen yitirmektedir ancak sosyal güvenlik bu derece dar kapsamlı değerlendirilmeyecek bir kavram halini almıştır. Anayasa Mahkemesi'nin 1988/19 esas sayılı Kararı'nda da belirtildiği üzere "...sosyal hukuk devletin dayanaklarından birini oluşturan sosyal güvenlik kavramının içerdiği esas ve ilkeler uyarınca, toplumda yoksul ve muhtaç insanlara devletçe yardım edilerek onlara insan onuruna yaraşır asgari yaşam düzeyi sağlanması gerekir...". İnsan onuruna yaraşır asgari yaşam düzeyi sağlanabilmesi için sosyal güvenliğin sosyal sigortaların yanı sıra sosyal yardım ve hizmetleri de barındırması esastır. Sosyal yardımlar, Anayasa'nın altmış üçüncü maddesinde özel olarak korunması gereken grupların yanı sıra tüm muhtaçlara yönelik olmalıdır. Ancak anayasanın altmış beşinci maddesinde devletin sosyal ve ekonomik alanlarda Anayasa ile belirlenen görevlerini malî kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde yerine getireceği de belirtilmiştir. Bu noktada, sosyal güvenliğin devletin mali kaynaklara bağlı sağlanabileceği ve dolayısıyla ihtiyaç sahiplerinin doğru belirlenmesinin önem arz ettiği söylenebilir.

Ulusal mevzuatta sosyal yardımlara yönelik çerçeve bir kanunun henüz düzenlenmediği görülmekle birlikte 3/6/2011 tarihli ve 633 sayılı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın teşkilat ve görevleri hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile sosyal yardımlara ilişkin ulusal düzeyde politika ve stratejiler geliştirmek, uygulamak, uygulanmasını izlemek ve ortaya çıkan yeni hizmet

modellerine göre güncelleyerek geliştirmek görevi aynı kararname ile kurulan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na verilmiştir. Bakanlık içerisinde sosyal yardımlardan sorumlu Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü oluşturulmuştur. Sosyal yardımlar Genel Müdürlüğü'nün görevleri aşağıdaki belirtildiği gibi düzenlenmiştir (Madde 11):

- yoksullukla mücadele ve sosyal yardımlar alanında ulusal düzeyde uygulanacak politika ve stratejilerin oluşturulması çalışmalarını koordine etmek, belirlenen politika ve stratejileri uygulamak, uygulanmasını izlemek ve değerlendirmek,
- 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu'nun amaçlarını gerçekleştirmek ve uygulanmasını sağlamak için gerekli idar ve malî tedbirleri almak,
- Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu'nun gelirlerini zamanında toplamak, toplanan gelirlerin yerinde, zamanında ve ihtiyaçlara göre kullanılmasını sağlamak,
- 3294 sayılı Kanun hükümlerine göre kurulan vakıfların harcamalarını, iş ve işlemlerini araştırmak, incelemek, izlemek ve denetlemek, görülen aksaklıklarla ilgili gerekli tedbirleri almak, vakıfların çalışma usûl ve esasları ile sosyal yardım programlarının ölçütlerini belirlemek,
- mevzuatta kamu kaynaklarıyla yardım yapılması öngörülen kişilere aylık, tazminat, ücret, yardım veya başka bir ad altında yapılacak her türlü sosyal yardımın ödenmesi ve anılan yardım ve ödemelerin veri tabanına işlenerek izlenmesi ile ilgili işleri diğer birimler ve ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile işbirliği içinde yerine getirmek; diğer kamu kurum ve kuruluşları tarafından yapılmakta olan her türlü sosyal yardım ve ödemelerin veri tabanında izlenmesine ilişkin işlemleri yürütmek,
- yoksullukla mücadeleye ve Genel Müdürlüğün görev alanına giren diğer konulara ilişkin olarak araştırma ve incelemeler yapmak, proje hazırlamak ve uygulamak.

- yoksullukla mücadele alanında uluslararası gelişme ve uygulamaları izlemek, değerlendirmek, ülkemiz açısından yararlı görülen modelleri uygulamaya koymak,
- sosyal Yardımlar Bilgi Sistemi ile ilgili işleri yürütmek,
- sosyal yardımlaşma ve dayanışma kültürünü kökleştirici çalışmalar yapmak, geniş kitleleri kapsayan yardım kampanyalarını koordine etmek ve desteklemek,
- sosyal yardıma hak kazanılmasında ve genel sağlık sigortalılığının tespitinde esas alınacak gelir tespit testlerine ilişkin usûl ve esasları belirlemek, bu testleri Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarıyla işbirliği yaparak uygulamak.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bünyesindeki sosyal yardım uygulamaları ise aşağıda belirtilen ulusal mevzuat hükümlerine dayanmaktadır:

- 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu
- 2022 Sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması hakkında Kanun
- Sosyal Yardımlaşma ve dayanışmayı teşvik Fonu Kurulunun Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik
- 65 yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşları ile Özürlü ve Muhtaç Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Yönetmelik
- Genel Sağlık Sigortası Kapsamında Gelir Tespiti, Tescil ve İzleme Sürecine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik
- Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarına Yapılan Şartlı Bağışlardan Yüksek Öğrenim Öğrencilerine Burs Verilmesi Hakkında Yönetmelik

Daha çok sosyal tazminat niteliğinde olan veya belli statüde çalışan kişilere ve yakınlarına verilen sosyal yardımlar ise 657 sayılı Devlet Memurlar Kanunu, 5510 sayılı Sosyal sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ve ilgili yönetmeliklere dayanmaktadır.

Merkezden yürütülen sosyal yardım politikaları Aile ve Sosyal Politika Bakanlığı'nın temel görev alanı olmakla birlikte diğer kurum ve kuruluşları da sosyal yardım niteliğindeki aynı ve nakdi yardımlarda bulunmaktadır. Bunlardan biri Milli Eğitim Bakanlığı'dır. Milli Eğitim Bakanlığı'nın 10.7.2008 tarihli ilköğretim ve Ortaöğretim Kurumlarında Parasız Yatılılık, Burs ve Sosyal Yardımlar Yönetmeliği kapsamında burs verilmekte ve yatılı okuma imkanları sağlanmaktadır.

Gençlik ve Spor Bakanlığı'na bağlı YURTKUR'da sosyal yardım veren kurumlardan biridir. Kurum; 351 sayılı Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu Kanunu gereğince, 1962 yılından itibaren öğrenim kredisi, 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu gereğince, 1985 yılından itibaren katkı kredisi, 5102 sayılı Yüksek Öğrenim Öğrencilerine Burs, Kredi Verilmesine İlişkin Kanun gereğince, 2004 yılından itibaren de burs vermektedir.

20/06/1977 tarih ve 2090 sayılı Tabii Afetlerden Zarar Gören Çiftçilere Yapılacak Yardımlar Hakkında Kanun ile zarar gören çiftçilere yönelik yardımlar da yapılmaktadır.

Bununla birlikte yerel yönetimlerce de sosyal yardımlar yürütülmektedir. 4/3/2005 tarihli İl Özel İdareleri Kanunu'nun altıncı maddesinin a fıkrasında belirtildiği üzere il özel idarelerine sosyal hizmet ve yardımlar ile birlikte yoksullara mikro kredi verilmesi görevi verilmiştir. Ayrıca, 3/7/2005 tarihli 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun on beşinci maddesinde belediyenin görev sorumlulukları arasında belde sakinlerinin mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla her türlü faaliyet ve girişimde bulunmak yer almıştır. Ayrıca Kanun'da Belediyenin giderlerinden birinin de dar gelirlili, yoksul, muhtaç ve kimsesizler ile özürülere yapılacak sosyal hizmet ve yardımlardan oluştuğu belirtilmiştir. Kanun'da yoksul ve muhtaçlara ayrılan ödeneğin kullanılması Belediye Başkanı'nın görev ve yetkileri arasında yer almıştır. Belediyeler bu Kanuna dayanarak yönetmelikler çıkararak sosyal yardım uygulamalarını yürütmektedirler. Benzer şekilde 5216 sayılı

Büyükşehir Belediyesi Kanunu kapsamında büyükşehir belediyeleri sosyal yardım faaliyetleri yürütmektedir.

Belediye tarafından 4109 Sayılı Asker Ailelerinden Muhtaç Olanlara Yardım Hakkında Kanun kapsamında da sosyal yardımlar yapılmaktadır.

Başbakanlığa bağlı Vakıflar Genel Müdürlüğü de 27/02/2008 tarih ve 5737 sayılı Vakıflar Kanunu ile 27.09.2008 tarihli Vakıflar Yönetmeliği doğrultusunda bölge müdürlükleri aracılığıyla sosyal yardım ve hizmetler sunmaktadır. 5737 sayılı Vakıflar Kanunu'nun elli ikinci maddesinde "*Vakfiyelerde yazılı hayır şart ve hizmetleri yerine getirmek üzere her seviyeden eğitim-öğretim tesisleri, öğrenci yurtları sağlık ve sosyal yardım kurumları, aşevleri gibi tesisler açmak, yönetimini sağlamak, öğrencilere eğitim yardımı yapmak, ihtiyaç sahibi insanlara sosyal yardımlarda bulunmak, muhtaç ve engellilere aylık bağlamak*" görevi Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne bağlı Hayır Hizmetleri Daire Başkanlığı'na verilmiştir.

Bu çalışmada tüm bu sosyal yardımlardan ziyade Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından kapsamlı olarak yürütülen sosyal yardım programları ele alınacaktır zira sözkonusu kurum, ulusal düzeyde sosyal yardım politikalarını belirlemek ve yürütmekle yetkili kılınmıştır.

2. AİLE VE SOSYAL POLİTİKA BAKANLIĞI SOSYAL YARDIM UYGULAMALARI

Sosyal yardımlar temelde Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu'ndan karşılanmaktadır. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu 14/06/1986 tarihinde yürürlüğe giren 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Kanunu ile kurulmuştur. 09/12/2004 tarihine kadar Başbakanlığa bağlı bir birim olarak faaliyet gösteren Fon Genel Sekreterliği idari işleri yürütmüştür. Anılan tarihte 5263 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunla Fon Genel Sekreterliği, Başbakanlığa bağlı bir Genel Müdürlüğe dönüştürülmüştür. 08/06/2011 tarihli 633

sayılı KHK ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı kurulduğunda ise Genel Müdürlük Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü olarak Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bağlanmıştır.

Bakanlık, sosyal yardım faaliyetlerini Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu kaynakları kullanarak, ülke genelindeki tüm il ve ilçelerde bulunan 973 sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakfı aracılığıyla yürütmektedir.

Fondan aktarılan miktara ek olarak, sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları her nevi fitne-zekat-kurban derileri ile bağışsak yardımlarını, işletme ve iştiraklerden elde edilecek gelirleri de kaynak olarak kullanmaktadır.

Fonun karar organı olan fon kurulu aşağıdaki üyelerden oluşmaktadır:

- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı
- Başbakanlık Müsteşarı
- İçişleri Bakanlığı Müsteşarı
- Sağlık Bakanlığı Müsteşarı
- Maliye Bakanlığı Müsteşarı
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Müsteşarı
- Sosyal Yardımlar Genel Müdürü
- Vakıflar Genel Müdürü

Kararlar oybirliği ile alınmakta ve Başbakanın onayı ile yürürlüğe girmektedir. Vakıfların karar organı ise Tablo 26'da belirtilen üyelerden oluşan Vakıf Mütevelli Heyeti'dir.

Tablo 26. Vakıf Mütevelli Heyet Üyeleri

VAKIF MÜTEVELLİ HEYETİ ÜYELERİ	
İL MERKEZLERİNDE	İLÇELERDE
Vali (Vakıf Başkanı)	Kaymakam (Vakıf Başkanı)
Belediye Başkanı	Belediye Başkanı
Defterdar	Mal Müdürü
İl Millî Eğitim Müdürü	İlçe Millî Eğitim Müdürü
İl Sağlık Müdürü	Sağlık Grup Başkanı
İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürü	İlçe Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürü
Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürü	İlçe Müftüsü
İl Müftüsü	Köy Muhtarı
Köy Muhtarı	Mahalle Muhtarı
Mahalle Muhtarı	STK Temsilcileri
STK Temsilcileri	Hayırsever Vatandaşlar
Hayırsever Vatandaşlar	

Kaynak: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı İstatistik Bülteni, Eylül 2013

Bakanlığın verdiği yardımlar beş grupta incelenebilir:

- Aile yardımları
- Eğitim yardımları
- Sağlık yardımları
- Özel amaçlı yardımlar
- 2022 sayılı kanuna göre yapılan yardımlar

Yardım başvuruları Sosyal Yardım Bilgi Sistemi (SOYBİS) üzerinden yapılmaktadır. SOYBİS sosyal yardım başvurusu yapan vatandaşların muhtaçlıklarını ve kişisel verilerini merkezi veri tabanlarından tespit etme ve mükerrer yardımların önlenmesine yönelik olarak oluşturulan kurumlar arası online veri paylaşım sistemidir. SOYBİS'in uygulanmaya konulması ile yardım ihtiyacı

içinde olan kişilerin kamu kurumlarından evrak toplayarak muhtaçlık durumunun kanıtlanmasına gerek kalmamıştır.

SOYBİS üzerinden muhtaçlık durumunun tespiti için alınan bilgiler aşağıda belirtildiği gibidir (SOYBİS, 2011:14):

- İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü MERNİS veritabanından adres bilgileri, nüfus-aile-kışi kayıt örnekleri ve olay bilgileri,
- İŞKUR veri tabanından kişinin İŞKUR'a kaydının olup olmadığı, İşsizlik Sigortası, Kısa Çalışma Ödeneği ve İş Kaybı Tazminatı alıp almadığına ilişkin bilgiler,
- Vakıflar Genel Müdürlüğü veri tabanından kişinin Muhtaç Aylığı alıp almadığına ilişkin bilgiler,
- Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü veritabanından kişinin Evde Bakım Aylığı alıp almadığına ilişkin bilgiler,
- Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü veri tabanlarından kişinin Şartlı Eğitim ve Sağlık Yardımı, Gelir Getirici Proje ve SYD Vakıfları tarafından yapılan yardımlardan yararlanıp yararlanmadığına ilişkin bilgileri,
- Sosyal Güvenlik Kurumu veritabanından kişinin Sosyal Güvencesinin olup olmadığı, sağlık hizmetlerinden yararlanıp yararlanmadığı ve 2022 sayılı Kanuna göre Maaş (yardım) alıp almadığına ilişkin bilgileri,
- Gelir İdaresi Başkanlığı veri tabanından kişinin Vergi Mükellefiyeti ve üzerine kayıtlı aracı olup olmadığına ilişkin bilgiler,
- Sağlık Bakanlığı veri tabanından kişinin Yeşil Kartı olup olmadığına ilişkin bilgiler,
- Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü'nden kişinin üzerine kayıtlı gayrimenkulü olup olmadığına ilişkin bilgiler,
- Kredi ve Yurtlar Kurumundan burs ve kredi alıp almadığına ilişkin bilgiler,
- Tarım ve Köyişleri Bakanlığı bünyesindeki Çiftçi Kayıt Sistemi'nden kişiyi üstüne kayıtlı ekili, sulu-susuz arazi miktarı ile söz konusu arazide yetiştirmiş olduğu ürün bilgileri,
- İçişleri Bakanlığı, Geçici Köy Korucusu Maaş Bilgileri,

- Milli Eğitim Bakanlığı e-okul veri tabanından çocuğun okula devam ve başarı durumuna ilişkin bilgiler

Sosyal yardım ve inceleme görevlisi haneyi ziyaret ederek hanedeki kişilerin durumlarına ilişkin tespitler yapar. Ayrıca hane dışında muhtarlık, okul, sosyal çevre gibi bilgi kaynaklarından da kişinin sosyo-ekonomik durumuna ilişkin bilgi toplanır. Tüm bu gözlemler ve veriler ışığında sosyal inceleme raporu hazırlanır. Vakıf mütevelli heyeti sosyal inceleme raporunu da dikkate alarak hanenin muhtaçlık durumu ve ihtiyaç duyduğu sosyal yardım programını kararlaştırır. Nakdi yardım mümkünse öncelikle anne adına bankaya yatırılır. Aynı yardım verilmesi uygun görüldüyse verilen adrese yardım teslim edilir. Hanenin muhtaçlık durumu SOYBİS ve yerinden yapılan incelemelerle takip edilir.

2.1.Aile Yardımları

Ülkede aileye yönelik yardımlarda muhtaçlık birey üzerinden değil hane üzerinden değerlendirilmektedir. Aile yardımları özel bütünleşik bir sistem içinde verilmemektedir yalnızca değerlendirme açısından kolaylık sağlanması amacıyla böyle bir kategorileştirmeye gidilmiştir zira aşağıda anlatılan yardımlar aileye yönelik birbirinden bağımsız yardımlardan oluşmaktadır. Aile kavramı ise resmi nikah ile evlilik bağına dayanmaktadır. Bakanlığın aile yardımları aşağıdaki yardımları kapsamaktadır (İstatistik Bülteni,2013):

- Gıda yardımları
- Barınma yardımları
- Sosyal konut projesi kapsamındaki yardımlar
- Yakacak yardımları
- Eşi vefat etmiş kadınlara yapılan yardımlar
- Muhtaç asker ailelerine yapılan yardımlar

Gıda yardımları Ramazan ayı ve Kurban Bayramı öncesinde ihtiyaç sahibi ailelere yılda iki kez yapılmaktadır. 18 yaş üstü aile bireyinin yardım için nüfus

cüzdanı ile başvurması yeterlidir. Yardıma hak kazanabilmek için hane içinde kişi başına düşen gelirin net asgari ücretin 1/3'ünden (234 TL) az olması gerekmektedir. Yardım miktarı ise müteveli heyetçe belirlenmektedir. Aile ve Sosyal Politikalar İstatistik Bülteni verilerine göre 2012 yılında bu yardımdan 569.478 kişi yararlanabilmiştir.

Barınma yardımları oturulamayacak kadar eski, bakımsız ve sağlıksız evlerde yaşayan muhtaç vatandaşlara evlerinin bakımı-onarımı ve ev eşyası alımı için aynı ve nakdi olarak yapılan yardımları kapsamaktadır. Gıda yardımı ile aynı başvuru ve hak kazanma koşullarını taşımaktadır. İhtiyaca göre 15,20 ve 25.000 TL'ye kadar destek verilmektedir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı İstatistik Bülteni verilerine göre 2012 yılında bu yardımdan 5.372 kişi yararlanabilmiştir.

Sosyal güvencesi olmayan, fakir ve muhtaç durumda bulunan vatandaşlara Başbakanlık Toplu Konut İdaresi aracılığı ile 1+1 ya da 2+1 ev yapımını kapsayan sosyal konut projesi de barınma ihtiyacını karşılamaya yönelik yardımdır. Bu yardım geri ödemeli olarak verilmektedir. Geri ödemeler 1+1 konutlar için ayda 100 TL; 2+1 konutlar için 130 TL olmak üzere 270 ayda tamamlanmaktadır. Yardıma başvurmak için hane içinde kişi başına düşen gelir, net asgari ücretin 1/3'ünden az olmalıdır. 2009 yılından beri toplamda 14.952 konut teslimi yapılmıştır.

Aile yardımları kapsamında verilen yardımlardan bir diğeri ise yakacak yardımdır. Yakacak yardımı ihtiyaç sahibi ailelere bedelsiz kömür yardımını içermektedir. Asgari 500 KG olmak üzere müteveli heyetin takdiri ile kömür miktarı belirlenmektedir. Yakacak yardımı yılda bir defa kış öncesinde verilmektedir.

Aile yardımı kapsamında değerlendirilebilecek yardımlardan bir diğeri de eşi vefat etmiş kadınlara verilen nakdi sosyal yardımdır. 2012 yılında uygulamaya konan bu yardım programı ile eşi vefat etmiş, sosyal güvencesi olmayan, muhtaç durumda bulunan resmi nikahlı eşini kaybetmiş kadınlara iki ayda bir 250 TL ödenmektedir. Söz konusu yardımdan eşinden boşanmış muhtaç kadınlar yararlanamamaktadır.

Sosyal güvencesi olmayan muhtaç durumdaki kişilerin askerlik görevlerini yerine getirmeleri esnasında askerinin evli ise eşine, değil ise ailesine iki ayda bir 250 TL nakdi yardım yapılmaktadır. 2013 yılında 14.313 kişi bu yardımdan yararlanabilmiştir.

2.2.Eğitim Yardımları

Sosyal güvencesi olmayan fakir ailelere eğitim materyali yardımı yapılmaktadır. Eğitim yardımları, ilk ve orta öğrenim çağında çocuğu bulunan aileleri yöneliktir. Yılda iki kez eğitim öğretim dönemleri öncesinde verilmekte olan yardımın tutarını mütevellî heyet belirlemektedir. 18 yaş üstü aile bireyinin başvurması yeterlidir. 2012 yılında 370.708 kişi eğitim materyali yardımından yararlanmıştır.

Eğitim yardımı kapsamında verilen yardımlardan biri de şartlı Eğitim Yardımlarıdır. Sosyal güvencesi olmayan muhtaç durumda bulunan ailelere çocuklarını okula göndermeleri şartıyla yapılan yardımları kapsayan bu program çerçevesinde, 9 ay boyunca iki ayda bir toplu olmak üzere ilköğretim erkek öğrencisi için aylık 30 TL, kız öğrenci için aylık 35 TL; ortaöğretim erkek öğrenci için aylık 45 TL, kız öğrenci için ise 55 TL yardım verilmektedir.

Öğle yemeği yardımları dar kapsamlı da olsa eğitim yardımı olarak yapılmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) ile işbirliği içinde taşınmalı eğitim uygulaması kapsamında, okulların bulunduğu merkezlere taşınan yoksul öğrencilere öğle yemeği verilmektedir.

Ayrıca, öğrenim dönemleri öncesinde her yıl devlet okullarında okuyan tüm ilk ve orta öğrenim öğrencilerinin ders kitapları ücretsiz olarak dağıtılmaktadır. Eğitim kapsamındaki yardımlardan biri olan öğrenci taşıma barınma ve iaşe yardımı çerçevesinde taşınmalı sistem dışında kalan ilköğretim ve ortaöğretim öğrencilerinin ulaşım, barınma vb. ihtiyaçlarına yönelik destek verilmektedir. Ödeme yıllık yapılmaktadır. 2012 yılında 13.796 öğrenci bu yardımdan yararlanmıştır. Benzer

şekilde engelli öğrencilerin ücretsiz taşınması programı kapsamında özel eğitime gereksinim duyan öğrencilerin okullara erişiminin sağlanması amacıyla MEB ile işbirliği içinde destek sağlanmaktadır. Bakanlık verilerine göre 2012 yılında 40.915 öğrenci bu hizmetten yararlanmıştır.

Eğitim yardımlarından biri de dar kapsamlı olmakla birlikte yüksek öğrenim bursudur. Ailesi dar gelirli yüksek öğrenim öğrencilerine başarılı olmaları koşuluyla her yıl 9 ay süresince verilmekte olan bu yardım 2004 yılından sonra Kredi Yurtlar Kurumuna devredilmiştir. 2012 yılında 22 öğrenci bu kapsam burs almıştır.

2.3.Sağlık Yardımları

Sağlık yardımı kapsamında; yeşil kartla karşılanmayan ve yeşil kartı olmayan kişilerin ödeme güçlerini aşan sağlık giderleri ile sosyal güvenceden yoksun kişilerin ilaç ve tedavi giderleri karşılanmaktayken 01.01.2012 tarihi itibarıyla 5510 Sayılı Kanunun Genel Sağlık Sigortası (GSS) hükümlerinin yürürlüğe girmesi ile birlikte herkes tedavi ve sağlık hizmeti bedelleri GSS kapsamına alınmıştır.

5510 sayılı Kanunun altmışıncı maddesinin birinci fıkrasının c bendinde Genel Sağlık Sigortası kapsamındakiler arasında aşağıda sayılı sosyal yardım yararlanıcıları da sayılmıştır:

- Harcamaları, taşınır ve taşınmazları ile bunlardan doğan hakları da dikkate alınarak, Kurumca belirlenecek test yöntemleri ve veriler kullanılarak tespit edilecek aile içindeki geliri kişi başına düşen aylık tutarı asgari ücretin üçte birinden az olan vatandaşlar ile gelir tespiti yapılmaksızın genel sağlık sigortalılığı ya da bakmakla yükümlü olduğu kişi bulunmayan Türk vatandaşlarından 18 yaşını doldurmamış çocuklar,
- Uluslararası koruma başvurusu veya statüsü sahibi ve vatansız olarak tanınan kişiler,

- 1/7/1976 tarihli ve 2022 sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun hükümlerine göre aylık alan kişiler,
- 24/5/1983 tarihli ve 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu hükümlerine göre korunma, bakım ve rehabilitasyon hizmetlerinden ücretsiz faydalanan kişiler ile ana ve babası olmayan Türk vatandaşlarından 18 yaşını doldurmamış çocuklar,

Sosyal güvenceden yoksun düşük gelirlili bu gruplar için gelir tespiti sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıflarınca yapılmakta ve kişi başına gelir seviyesi brüt asgari ücretin üçte birinin altında olan kişiler için Genel Sağlık Sigortası primi devlet tarafından ödenir.

Sağlık yardımı kapsamındaki bir diğer program ise şartlı sağlık yardımları programıdır. Sosyal güvencesi olmayan fakir ve muhtaç durumda bulunan ailelere çocuklarını sağlık kontrolüne göndermeleri şartıyla yapılan yardımları kapsayan bu uygulama ile 0-5 yaş arası çocuğu olan veya hamile olan bireylere 12 ayda 2 ayda bir toplu ödeme yapılmaktadır. Doğumu hastanede yapılması halinde bir seferlik 70 TL, gebelik döneminde veya çocuk için aylık 30 TL olarak ödenmektedir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı 2013 İstatistik Bültenine göre 2012 yılında 887.926 çocuk ve 25.665 gebe kadın yardımdan yararlanmıştıdır.

Tüp bebek projesi sağlık alanındaki yardım programlarından bir diğeridir. Özel bir hastane ile işbirliği içinde yürütülen projenin amacı fakirliği nedeniyle tüp bebek tedavisine erişemeyen ailelere ücretsiz tüp bebek tedavisi sağlayarak destek olmaktır. Yardımdan yararlanabilmek için aşağıdaki koşulları taşımak gerekmektedir:

- 23-39 yaş aralığında olmak
- Tıbbi muhtaçlık belgesine sahip olmak
- Gelir düzeyi G0 düzeyinde olmak ve sosyal güvenceli olarak çalışan ise hane içinde kişi başına gelir düzeyi asgari ücretin üçte birinden az olmak

- Hiç çocuk sahibi olmamak veya çocuklarının sağlık problemleri nedeniyle tedavi amaçlı olarak doğum yapması gerektiğini doktor raporu ile belgelemek

Aile ve Sosyal Politikalar 2013 İstatistik Bültenine göre bu kapsamda 2.400 kişinin tedavisi devam etmektedir. Tablo 27’de Genel Sağlık Sigortası kapsamında Aile ve Sosyal Politikalar Bütçesinden karşılanan prim tutarları gösterilmektedir.

Tablo 27. Genel Sağlık Sigortası Sayılanlar için Aylara göre Tahakkuk Eden ve Bakanlık Bütçesinde Karşılanan Prim Tutarları (2012)

Kapsamı	2012 TOPLAM	
	Aktarılan Tutar	Kişi Sayısı (Dönemsel En Yüksek Kişi Sayıları).
SHÇEK 2828	55.488.042	38.917
TERÖR 64 HARP MALÜL 3714	36.763.406	27.925
KÖY KORUCUSU 442	55.170.592	56.332
OLİMPİYAT 5774	331.492	252
KİSMİ SÜRELİ YEŞİLKART	4.200.628	17.809
ANNE/BABASI OLMAYAN 18 YAŞ ALTI SİGORTALILAR	27.134	60
6284 SAYILI KANUNA GÖRE TEDBİR KARARI VERİLENLER	1	1
YEŞİLKART	3.649.626.027	10.657.641
VATANSIZ SİĞİNMACILAR	401.502	1.113
65 YAŞ 2022 60/C3	138.449.438	1.392.301
GAZİ 1005	66.435.811	49.087
VATANİ HİZMET 3292	222.465	165
NAKTİ TAZMİNAT 2330	7.938.790	5.859
60/d Yabancı Uyruklu Vatandaşlar	29.158.648	0
Kısmi Süreli 60/gİsteğe Bağlı Türk Vatandaşları	28.649.841	0
	4.072.863.817,00	12.247.462,00

Kaynak: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı 2013 İstatistik Bülteni

2.4.Özel Amaçlı Yardımlar

Bakanlığın özel amaçlı yardımları aşevleri ve acil durum yardımlarından oluşmaktadır. Sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları işsizliğin ve yoksulluğun belirgin olduğu yerlerde yaşlı, engelli, kimsesiz ve muhtaç bireylere günlük sıcak yemek verilmesi amacıyla aşevleri işletmektedir. 18 yaş üstü bireyin başvurması yeterlidir. Bakanlık verilerine göre 2012 yılında 44.139 kişi aşevlerinden sıcak yemek hizmetine erişmiştir.

Acil durum yardımları veya afet yardımları ise deprem, sel, yangın gibi afetlerden zarar gören bireylere destek verilmesi amacı ile verilmektedir. Yardımlar afetin ilk bir ayında verilmektedir. Bakanlık verilerine göre 2012 yılında 619 kişiye yardım verilmiştir.

2.5.2022 Sayılı Kanun Kapsamındaki Yardımlar

2.5.1. Yaşlılık aylığı

2022 sayılı 65 yaşını doldurmuş muhtaç, güçsüz ve kimsesiz Türk vatandaşlarına aylık bağlanması hakkında kanun hükümleri çerçevesinde aşağıdaki aylıklar bağlanmaktadır:

- Yaşlılık aylığı
- Engelli aylığı
- Engelli yakını aylığı
- Silikozis hastalarına yapılan yardımlar

Kanuna göre bir kişinin yardıma hak kazanabilmesi için öncelikle muhtaç olması gerekmektedir. Muhtaç olmak için aşağıdaki şartların taşınması gerektiği kanun hükümlerince vurgulanmıştır:

- Sosyal güvenlik kuruluşlarının herhangi birisinden her ne nam altında olursa olsun bir gelir veya aylık hakkından yararlanmamak
- Uzun vadeli sigorta kolları açısından zorunlu olarak sigortalı olunması gereken bir işte çalışmamak

- Nafaka bağlanmış veya nafaka bağlanması mümkün olmamak
- Sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları tarafından muhtaç olduğuna karar verilmiş olmak

Ayrıca Kanunda; hane içinde kişi başına düşen ortalama aylık gelir tutarın asgari ücretin aylık net tutarının 1/3'ünden fazla olanlar ile aynı tutardan fazla gelir sağlaması mümkün olan kimselerin muhtaç kabul edilemeyeceği de belirtilmiştir. 24/5/1983 tarihli ve 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu hükümlerine göre harçlık ödenenler de muhtaç olarak kabul edilememektedir.

Muhtaçlık durumu ve bilgilerin doğrulanması amacıyla ayrıca sosyal inceleme yapılmaktadır. Muhtaçlık kararı ise müteveli heyet tarafından verilmektedir. Aylıklara ilişkin işlemlerin başvuru tarihinden itibaren en geç bir ay içinde tamamlanır.

65 yaş üstü muhtaç yaşlılara verilen yaşlılık aylığının miktarı eylül 2013 itibarıyla 125,60 TL'dir. Üç ayda bir toplu ödeme olarak yapılmaktadır. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı 2013 İstatistik Bültenine göre 2012 yılında 668.351 kişi yaşlılık aylığı almıştır.

2.5.2. Engelli Aylığı

2022 kapsamında bağlanan engelli aylığı başkasının yardımı olmaksızın hayatını devam ettiremeyecek şekilde engelli olduklarını ve çalışamayacak durumda oldukları sağlık raporu ile kanıtlayan, 18 yaşını dolduran Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından muhtaç olduğuna karar verilen engellilere verilmektedir. Kişilerin bu yardıma hak kazanabilmesi için engel derecesinin %40 ve üstü olması gerekmektedir. 2013 yılı Eylül itibarıyla engellik aylığı miktarı ise aşağıda belirtildiği gibidir (İstatistik Bülteni,2013:41):

- %40-%69 için 251,19 TL
- %70 ve üzeri için 376,79 TL

Yardımlar üç ayda bir toplu olarak verilmektedir.

2.5.3. Engelli Yakını Aylığı

2022 kapsamında muhtaç bir ailede olup da sağlık raporu ile engellik durumu kanıtlanmış 18 yaş altındaki engelli çocukların yakınlarına engelli yakını aylığı verilmektedir. Engelli yakının bu yardıma hak kazanabilmesi için kendisi hakkında sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıflarınca muhtaçlık kararına varılması ve sosyal güvenceden yoksun olması ve hane içindeki kişi başına ortalama aylık gelirin asgari ücretin 1/3'ünden az olması gerekmektedir. Yardım 3 ayda bir toplu olarak ödenmektedir. 2013 Eylül verilerine göre yardım miktarı 251,19 TL'dir ve 2012 yılında 59.517 kişi engelli yakını aylığı almıştır (İstatistik Bülteni,2013:42).

2.5.4. Silikozis Hastalarına Yapılan Yardımlar

Bir akciğer hastalığı olarak tanımlanan Silikozis hastalığına yakalanan işçiler sigortasız çalışmış oldukları için 5510 ve 506 sayılı Kanunlar kapsamında sosyal güvenceden yararlanamamaktadırlar. 2022 sayılı Kanunu'na, 2011 yılında yapılan değişiklikle, geçici ikinci madde eklenmiş ve sosyal sigortalar kapsamındaki koruyucu hükümlerden yararlanamayan ve hastalığı yüzünden meslekte kazanma gücünün en az %15'ini kaybeden silikozis hastalarına sosyal yardım sağlanması öngörülmüştür. Kanunda yapılan bu değişiklikle silikozis hastalarının eş ve çocuklarına da aylık bağlanabilecektir. Ancak yardım, sadece bu değişikliğin yayım tarihinden itibaren 3 aylık sürede başvuru yapanlara sağlanmaktadır. Yardımlar 3 ayda bir toplu ödenmektedir. 2013 yılı İstatistik Bülteni'ne göre yardım miktarı aşağıda belirtildiği gibidir:

- %15-%34 iş kaybı olması durumunda:542,70 TL
- %35-%54 iş kaybı olması durumunda:620,23 TL
- %55 ve üzeri iş kaybı olması durumunda:697,76 TL

2.6.2828 Sayılı Kanun Kapsamındaki Yardımlar

Korunmaya, bakıma veya yardıma ihtiyacı olan aile, çocuk, engelli, yaşlı ve diğer kişilere yönelik sosyal hizmetlerin esas ve usullerini düzenleyen 2828 sayılı Sosyal Hizmet Kanunu kapsamında yaşlılara ve çocuklara sosyal yardım verilmektedir.

2828 sayılı Kanun'da yapılan 6/02/2014 tarihli değişik sonucu Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın sosyal hizmet kuruluşları ile Darülaceze Müessesinde ücretsiz bakılan veya bakım ücreti Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından ödenerek özel sosyal hizmet kuruluşlarında bakımı sağlanan ya da Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığınca yardım yapılmak suretiyle desteklenen resmi sosyal hizmet kuruluşlarınca verilen bakım hizmetinden ücretsiz yararlanmaya ilişkin koşulları taşıyan yaşlı ve engelli bireylere aylık net harçlık verilmektedir.

2828 sayılı Kanuna dayalı çıkarılan Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Sosyal ve Ekonomik Destek Yönetmeliği gereğince temel ihtiyaçlarını karşılamayan ve yaşamlarını en düşük seviyede dahi sürdürmekte günlük çeken kişilere ve ailelere aynı ve nakdi destekler sağlanmaktadır: Sosyal destekten aşağıdaki gruplar yararlanmaktadır:

- Korunma kararlı kuruluştaki bakılan çocuklardan ailesi yanında bakılabilecek olanlar,
- Hakkında korunma kararı alınma talebiyle başvuruda bulunup, korunma kararı alınmaksızın ekonomik destek ile ailesi yanında bakılabilecek durumda olan çocuklar,
- Korunma kararı olup da yaş sınırlarını tamamlamaları nedeniyle yetiştirme yurtlarından ayrılan çocuklar,
- Korunma kararı olmamakla birlikte eğitimine devam edemeyecek durumda olan ilk ve orta öğretim öğrencileri,

Bu kapsamda verilen yardım tutarları Tablo 28'de gösterilmiştir.

Tablo 28. 2828 sayılı Kanun kapsamında verilen yardım tutarları

EĞİTİM GRUPLARI	2014 Ocak-Haziran Sosyal Yardım Tutarı
OKUL ÖNCESİ ÇOCUK	365,74
İLKÖĞRETİME DEVAM EDEN ÇOCUK	548,61
ORTA ÖĞRETİME DEVAM EDEN ÇOCUK	585,18
ORTA ÖĞRETİM SEVİYESİNDE OLUP OKULA DEVAM ETMEYEN ÇOCUK İÇİN	365,74
YÜKSEK ÖĞRETİME DEVAM EDEN ÇOCUK	658,33
YETİŞKİNLER İÇİN	292,59
ORTALAMA	539,47
ÇEYİZ YARDIMI	1.180,00

Kaynak: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü ,
www.cocukhizmetleri.gov.tr/

2.7.Proje Destekleri Kapsamındaki Yardımlar

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı aşağıda belirtilen proje destekleri yoluyla da sosyal yardım sağlamaktadır (İstatistik Bülteni,2013):

- Gelir getirici projeler
- Geçici istihdam projeleri

Gelir getirici projeler yoksul birey ya da hanenin kendi geçimini sağlayacak işleri kurmaları, gelir elde etmeleri ve başlattıkları çalışmaların sürdürülebilirliğinin sağlanması amacıyla verilen iş kurma destekleridir. Proje tutarları projeye göre değişmekle birlikte bireysel projelere 15.000 TL'ye kadar, grup projelerinde koyunculuk için azami 50.000 TL, süt sığırcılığı için azami 150.000 TL nakdi yardım yapılmaktadır. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı 2013 yılı İstatistik Bültenine göre 2003-2013 yılları arasında 19.346 projeye destek verilmiştir.

Geçici istihdam projeleri ise toplumun ortak yararı için uygulanacak çeşitli projelerde ihtiyaç duyulan işgücünün kısa süreli istihdamla karşılanması, yoksul işsizlerin istihdam edilmesi ve geçici de olsa para kazanıp aile geçimine katkı sağlaması amacıyla desteklenmektedir. Projeye verilecek destek tutarı Fon kurulunca belirlenmektedir. İstatistik Bülteni verilerine göre 2003-2013 yılları arasında 656 projeye destek verilmiştir.

SONUÇ: DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER

Ülkelerin sosyo-ekonomik özellikleri sosyal koruma sistemlerini şekillendirmektedir. Bu gerçekten hareketle bir ülkedeki başarılı uygulamanın diğer ülkede yaşanan soruna çözüm olduğunu iddia etmek mümkün değildir. Her ülkenin kendi sistemindeki soruna sosyo-ekonomik özelliklerini dikkate alarak çözüm üretmesi gerekmektedir fakat bu bireylerin sosyal haklardan mahrum kalmasının kabul edilebileceği anlamına gelmemektedir. Sosyal korumanın en önemli bileşenlerinden biri olan sosyal yardım vazgeçilemez bir haktır. İnsan Hakları Evrensel Beyanname'si'nde vurgulandığı gibi herkes onur ve kişiliğinin gelişimi için gerekli olan ekonomik, sosyal ve kültürel hakların gerçekleştirilmesi hakkına sahiptir ve herkesin toplumun bir üyesi olarak sosyal güvenlik hakkı bulunmaktadır.

Avrupa Sosyal Şartı'nda da belirtildiği gibi yeterli olanağı bulunmayan veya kendi çabasıyla veya başka kaynaklardan yararlanamayan herkese, toplumsal dışlanma ve yoksulluk riski ile karşı karşıya kalan kişilere yeterli yardımı sağlamak, yardım görenlerin sosyal haklarının kısıtlanmasını önlemek, kişisel veya ailevi yoksunluk halini önlemek için gerekli sosyal yardımları uygun kamusal yada özel hizmetler eliyle sağlamak devletlerin görevidir.

Uluslararası belgelerle teyit edilmiş olan sosyal güvenlik ve sosyal yardım haklarına yönelik kapsayıcı politikalar üretilmesi uzun vadede beşeri sermayeye katkı sağlayacaktır. Bu doğrultudaki sosyal politikaların üretilmesi açısından diğer ülkelerdeki başarılı politikalarının değerlendirilmesi ve ülkelerin iç dinamiklerine uyarlanarak uygulanmasında fayda görülmektedir. Dolayısıyla diğer

ülke örnekleri yol gösterici olabilmektedir. Bu amaçla bu çalışmada Eardley ve arkadaşlarının sınıflandırması esas alınarak Türkiye ile birlikte Yeni Zelanda, Finlandiya, Amerika Birleşik Devletleri, Birleşik Krallık, Fransa ve Avusturya ülke sistemleri incelenmiştir.

İnsani gelişim düzeyleri açısından bakıldığında çalışmada incelenen ve çok yüksek insani gelişim düzeyinde olan bu ülkelerden Amerika Birleşik Devletleri üçüncü, Yeni Zelanda altıncı, Avusturya on sekizinci, Fransa yirminci, Finlandiya yirmi birinci, Birleşik krallık ise yirmi altıncı sırada yer almaktadır. Kişi başına düşen Gayri Safi Milli Hasıla açısından bakıldığında en yüksek oran sırasıyla ABD, Avusturya, İngiltere, Finlandiya, Fransa ve Yeni Zelanda'dır. Çok yüksek insani gelişim düzeyinde olan bu ülkelerden yalnızca Fransa ve Yeni Zelanda ortalamanın altında kalmaktadır.

Sosyal koruma bağlamında yapılan sosyal harcamalar açısından değerlendirildiğinde kamusal sosyal harcamalarının GSYH'ye oranı en yüksek ülke %33,021 ile Fransa iken ikincisi sırada %30,534 ile Finlandiya gelmektedir. Avusturya'da bu oran %28,293 iken Birleşik Krallık 'ta %23,773, Yeni Zelanda'da %22,371 ve ABD'de %20,033'tür. OECD ortalaması %21,948'dur. Türkiye'de ise TÜİK 2012 verilerine göre sosyal koruma harcamalarının GSYH'ye oranı %13,3 'tür. Son yıllarda Türkiye'de sosyal korumaya ayrılan bütçe artmış olmakla birlikte henüz yeterli seviyede olduğunu söylemek mümkün değildir.

İdari yapılanma açısından değerlendirildiğinde ülkelerde farklılıklar görülmektedir. Yeni Zelanda ve Birleşik Krallık'ta sosyal yardımlar merkezi olarak yönetilmektedir. Yeni Zelanda'da Sosyal Kalkınma Bakanlığı, Birleşik Krallık'ta ise Çalışma ve Emeklilik Bakanlığı politika belirlemede ve uygulamada etkin olurken Fransa'da yoksullukla mücadele için 1998 yılında Ulusal Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma İzleme Kurumu kurulmuştur. Yardımlar büyük oranda yerel yönetimlere bırakılmıştır. Diğer ülkelerin aksine ABD'de ve Avusturya'da sosyal yardımlar eyaletlerce yürütülmektedir. ABD'de yardım miktarlarında da olduğu gibi hak kazanma kriterlerinde de eyalete göre değişkenlik görülebilmektedir. Finlandiya ise,

sosyal yardımlar Sosyal İşler Bakanlığı'nın yerel bölge ofisleri aracılığıyla yürütülmektedir. Türkiye'ye bakıldığında sosyal yardımların idaresinin merkezi yönetimde olduğu ancak il ve ilçelerde bulunan vakıflarca dağıtıldığı görülmektedir. Belediyeler ve il özel idareleri gibi yerel yönetim birimlerinin de sosyal yardım dağıttığı bilinmekte olsa da esasen Türkiye'de sosyal yardımlar Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bağlı sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları aracılığıyla yapılmaktadır.

Yardım verilmiş biçimine bakıldığında tüm ülkelerde aynı ve nakdi yardımların olduğu görülmektedir. Ancak yardım kategorilerinin ülkelerin refah rejimleri doğrultusunda şekillendiğini söylemek mümkündür. Örneğin; muhafazakâr rejim ülkelerinden olan Avusturya ve Fransa, aile yardımlarına odaklanmıştır. Andersen'in Liberal veya kalıntı refah rejimi olarak sınıflandırdığı ABD'de yardımlar muhtaçlığa odaklıdır. Muhtaç durumda olmadığı sürece kişi yardım alamamaktadır. Yardımların daha çok çocuklara yönelik olduğu görülmektedir. Ancak yine de ülkede çocuk yoksulluğu ve sorunu ciddi düzeydedir. Liberal refah rejiminde olmasına rağmen Birleşik Krallık'ta sosyal yardımların kapsayıcı olması dikkat çekmektedir zira Birleşik Krallık modern refah rejiminde de gösterilmektedir. Ülkede sosyal yardımlarda öncelik çocuklu aileler ve gençlerdir. Konut yardımları da kapsayıcı yardımlardan bir diğeridir. Sosyal demokrat refah modelinde olan Finlandiya'da sosyal güvencenin aktörü aile ve gönüllü örgütlerinden ziyade devlettir. Ülkede sosyal yardımın hak temeline dayandığı ve eşitliği sağlama hedefi taşıdığı söylenebilir. Bu ülkede yoksulluk, sosyal dışlanma sorunundan ziyade işsizlik sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla işsizlere odaklanıldığı ve yardımların istihdamla bağlantısının güçlendirilmesine yönelik politikalara öncelik verildiği söylenebilir. Esping Andersen'in kalıntı refah rejimine dahil ettiği Yeni Zelanda'da ise tüm yardımlar gelir ve mal varlığı testine dayanmaktadır. Ülkede sosyal sigorta mantığından ziyade sosyal yardım anlayışı hakimdir. Yeni Zelanda'nın kökleşmiş bir sosyal yardım sistemi bulunmaktadır. Yardımların genelden ziyade çeşitli kategorilerde verildiği daha çok gelir transferi şeklinde sağlandığı söylenebilir. Yardımlara başvuru kolaylığı yardıma erişim açısından önem kazanmaktadır. Yeni Zelanda, ABD ve Birleşik Krallık gibi ülkelerde bazı yardımlara başvurunun

telefonla dahi yapılabilmesi yardım başvurusunun kolaylığına örnek olarak değerlendirilebilir. ABD’de bazı yardımlara başvuruda ücretsiz telefon hatları kullanılmaktadır. Türkiye’de yardım başvuruları telefonla henüz yapılamamaktadır. Yardım başvuruları bizzat yapılmaktadır. Bizzat başvuruda bulunamayacak özrü ve mazereti olanların başvuruları (özürlü, yaşlı, yatalak vb.) adına kan veya sıhri hıssımı, vasi ve kayyumu, komşusu, öğretmen, mahalle muhtarı gibi kişiler tarafından da başvuru yapılabilir.

Yardım başvurusunun kısa sürede sonuçlanması müracaatçı odaklı hizmetin bir gereğidir. Bazı ülkeler yardımların türüne göre değişen süre sınırları belirlemiştir. Örneğin, Finlandiya’da belediye ofislerine yapılan yardım başvurularının bir hafta içinde sonuçlanması şartı bulunurken Avusturya’da yardım başvurularının en geç 3 ay içerisinde sonuçlanması gerekmektedir. Benzer şekilde Türkiye’de de yardım başvurularının tamamlanması için süre şartı bulunmaktadır. 2022 sayılı Kanun kapsamındaki yardımların en geç bir ay içinde sonuçlanması gerekmektedir. Yardım başvurusunun uzaması, müracaatçının mağdur olmasına sebebiyet vereceği için bilhassa sosyal yardımların merkezden yönetildiği bürokratik işlemlerin uzun olduğu sistemlerde bu tür önlemler alınması şarttır.

Bürokratik işlemlerin azaltılması başvuru sürecini azaltmada ve hizmet kalitesini artırmada etkili olmaktadır. Bu konuda Türkiye’de önemli bir adım atılmıştır. Türkiye’de yardım başvuruları artık Sosyal Yardım Bilgi Sistemi (SOYBİS) üzerinden yapılmaktadır. SOYBİS sosyal yardım başvurusu yapan vatandaşların muhtaçlıklarını ve kişisel verilerini merkezi veri tabanlarından tespit etme ve mükerrer yardımların önlenmesine yönelik olarak oluşturulan kurumlar arası online veri paylaşım sistemidir. Bu sistemin kullanıma açılması ile bürokratik işlemler azalmıştır zira öncesinde müracaatçının kamu kurum ve kuruluşlarından belge olarak muhtaçlıklarını kanıtlamaları gerekmekte iken artık kamu kurum ve kuruluşlarının bilgileri online sistemler aracılığı ile paylaşılmakta ve kişiye ait bilgilere tek bir sistemden erişilebilmektedir. 13 ayrı kurumdan 28 ayrı sorgulama yapılabilir. Bu tür sistemler, başvuru sürecinde damgalanmayı da ortadan kaldırması açısından önem taşımaktadır.

Müracaatçı odaklı hizmet açısından önemli bir diğer husus ise sosyal yardım başvurusunun alınmasında ve sonuçlanmasında mesleğin gerektirdiği bilgi ve beceriye sahip uzmanlarla çalışılmasıdır. Finlandiya’da yardım müracaatçısı, bütünlük bir sistem çerçevesinde hem istihdam hem sosyal hizmet hem de sosyal yardım görevlileri ile görüşebilmektedir. Ülkemizde vakıflarda görevli sosyal yardım ve inceleme görevlisi, muhtaçlık tespiti için sosyal inceleme yapmak üzere müracaatçının evine giderek hane ziyareti yapmaktadır. Her vakıf kendi ilana çıkarak personel alımı yapmaktadır. Sosyal hizmet eğitimi alması gereken sosyal çalışmacıların ülkemizde daha çok psikoloji, sosyoloji, öğretmenlik, çocuk gelişimi, aile ve tüketici bilimleri, halka ilişkiler vb. bölümlerin mezunlarından oluştuğu ve bir meslek standardının olmadığı görülmektedir. Bu uygulama, alanda uzmanlaşmayı güçleştirmektedir. Ayrıca personel sayısının yetersizliği sosyal inceleme görevlilerinin hane halkı ile yeterli zamanı geçirememesine ve tek seferlik bir değerlendirme yapmak zorunda kalmasına yol açmaktadır. Bu çalışmada yer verilmemekle birlikte, sosyal yardım veren Vakıflar Genel Müdürlüğü’ne bağlı vakıflarda çalışanlar muhtaçlık tespitini kendileri yapmaktadır çünkü bu vakıflarda sosyal çalışma veya inceleme görevlisi dahi bulunamayabilmektedir. Görüldüğü üzere, Türkiye’de sosyal yardım müracaatçılarının ihtiyaç değerlendirmesini doğru bir şekilde yapabilecek mesleki bilgi birikime sahip alanında uzman personelin istihdam edilmesi gerekmektedir.

Bilindiği üzere sosyal yardımın amacı muhtaçlık durumunu ortadan kalmak ve kişi veya ailenin sosyal refahını artırmaktır. Bu amaçlar doğrultusunda verilen sosyal yardımların aile ve birey refahına etkisi izlenmelidir. Bireylerin veya ailelerin sosyal yardıma bağımlı hale gelerek işlevselliklerini kazanamamaları, sosyal yardımın amacına ulaşamadığını hatta aksi yönde bir eğilim doğurduğunu göstermektedir. Bu noktada doğru müdahalenin yapılabilmesi için sosyal çalışmacıların sosyal yardım yararlanıcıları ile irtibat halinde olmaları ve diğer ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla danışmanlık ve arabuluculuk hizmeti sağlaması gerekmektedir. İzleme, yararlanıcıların sosyo-ekonomik durumunda meydana gelebilecek bir değişiklik sonucu yardıma ihtiyaçları kalmaması durumunda haksız yardım almalarının da önüne geçecektir.

Ülkemizde izleme mekanizmasına yönelik yeterli düzenlemelerin olmadığı ve uygulamada sorunlar yaşandığı görülmektedir. Bu alanda sorunların çözülebilmesi için yasal düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Yararlanıcının belli aralıklarla sosyal çalışmacılar ile derinlemesine görüşmeler yapması, kaynak kullanımını belgelemesi gerekmektedir. Birleşik Krallık'ta olduğu gibi aile odaklı vaka yönetimine geçilmesi ülkemiz açısından yardımların izlenmesi ve yararlanıcıların maksimum fayda görmesi bakımından elzem görünmektedir. Aile odaklı vaka yönetimi her aileye psiko-sosyal desteğin yanısıra ekonomik destek kaynaklarına yönlendirecek sosyal çalışmacının görevlendirilmesini gerektirmektedir. Ailenin sorunları bütüncül olarak değerlendirilecek ve ihtiyaç doğrultusundaki kaynağa erişim sağlanabilecektir. Sosyal yardım ve sosyal hizmet koordinasyonu sağlanabilecektir. İzleme mekanizması aile odaklı vaka yönetiminin gerekliliklerinden biri olarak uygulandığında kaynak dağılımındaki adaletsizliğin de önüne geçilecektir. Türkiye'de çalışmaları başlatılan aile sosyal destek programı henüz ülke genelinde uygulamaya konulmamıştır.

Sosyal yardım miktarları muhtaçlığın ortadan kaldırılması açısından değerlendirilmesi gereken hususlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkelerin ekonomik koşulları sosyal yardımların miktarını belirlemede etkili olmaktadır. Yaşam koşulları ve geçim standartlarının farklı olması sebebiyle ülkeler arası niceliksel bir karşılaştırmaya gidilmesi doğru sonuçlar vermeyecektir. Yardım miktarının çalışma karşılığı elde edilebilecek bir ücretten fazla olmasına, yararlanıcıyı çalışmamaya sevk etme ve yardımlara bağımlı hale getirme gibi olumsuz sonuçlar doğurması sebebiyle karşı çıkılmaktadır. Bu haklı bir gerekçe olmakla birlikte yardım miktarlarının kişilerin muhtaçlığını ortadan kaldırmayacak ve insan onuruna yakışır bir yaşamın asgari normlarını sağlamayacak düzeyde olması insan haklarına aykırılık teşkil edecektir. Ülke örneklerine bakıldığında, yardımlara bağımlılığı önlemek amacıyla istihdama teşvik ve alınabilecek azami yardım miktarlarında sınırlama yapıldığı görülmektedir. Örneğin, Birleşik Krallık'ta bir hanenin alabileceği azami sosyal yardım miktarı sınırlandırılmıştır.

Sosyal yardımın miktarının belirlenmesinde, yardıma ihtiyacı olanların sayıları ve yardım olarak dağıtılabilecek kaynağın miktarı ve kaynağın adil dağılım dikkate alınması gereken üç önemli unsurdur. Son yıllarda ülkemizde sosyal yardıma ayrılan bütçe artırılmıştır. Bu, yoksul oranları göz önünde bulundurulduğunda olumlu bir gelişmedir. Ancak, sosyal yardım miktarlarının yetersiz olduğu görülmektedir. Örneğin, 2022 kapsamında üç ayda bir verilen yaşlılık aylığı asgari ücretin yarısı dahi etmemektedir. Yardım miktarının asgari ücret düzeyinde olması beklenmemekle birlikte muhtaçlığı ortadan kaldıracak yeterlilikte olmadığı görülmektedir.

Muhtaçlık kriterlerini belirleme, yardım politikalarının önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Kriterler katı olarak belirlendiğinde ihtiyaç sahiplerinin bazıları dışarda kalacak esnek belirlendiğinde ise sosyal yardım suiistimal edilebilecektir. Dolayısıyla yardıma ihtiyacı olan kesimin ortaya çıkarılması ve bu doğrultuda eldeki kaynağın bu kişilere adil dağıtılmasını sağlayacak nitelikte kriterlerin belirlenmesi gerekmektedir. Kriterler ülkenin sosyo-ekonomik ve hatta kültürel yapısına göre değişebilmektedir. Örneğin, Yeni Zelanda'da hükümlü partneri olan kadına sosyal yardım verilebilmekte, resmi bir evlilik bağı aranmamaktadır. Benzer örneklerin muhtaçlık değerlendirmesinde de yaşandığı görülmektedir. Örneğin, ABD'de kişinin işe gitmek veya çocuklarını okula götürmek amacıyla kullandığı arabası gelir ve mal varlığı testinde dikkate alınmamaktadır. Yine bazı ülkelerde kişinin satmak isteği halde satamadığı konutu da bu durumu kanıtladığı takdirde muhtaçlık değerlendirmesinde dikkate alınmamaktadır. Ülkemizde muhtaçlık kriterlerinin gözden geçirilmesinde ve gerektiğinde muhtaçlık değerlendirmesinde sosyo- kültürel farklılıkların dikkate alınması fayda görülmektedir.

Muhtaçlığın temel kriterlerinden biri de ülkede belirlenmiş olan asgari ücretin aylık net tutarının 1/3'ünden daha fazla gelir elde etmiyor olmaktır. Bu da muhtaçlık sınırının asgari ücrete endeksli olduğunu göstermektedir. Muhtaçlık sınırının asgari ücrete endekslenmesi bir çelişkiyi doğurmaktadır: Sosyal yardıma ilişkin düzenlemeler asgari ücreti hane geliri olarak değerlendirirken iş mevzuatı asgari ücreti işçi geliri olarak değerlendirmektedir. Türkiye'de asgari ücret işçi ve ailesinin ihtiyaçlarından ziyade yalnızca işçinin ihtiyaçlarının dikkate alınması ile

belirlenmektedir. Ancak hane reisi olması durumunda asgari ücretli işçi, bakmakla yükümlü olduğu kişilerin de geçimini asgari ücretle yapmak zorunda kalmaktadır. Doğru bir muhtaçlık sınırının belirlenebilmesi için işçinin ihtiyaçları dikkate alınarak hesap edilen asgari ücretin, bakmakla yükümlü olunan hane fertlerinin ihtiyaçlarının da göz önünde bulundurulmasıyla aileye endekslenmesi veya asgari ücret ile muhtaçlık bağlantısının ortadan kaldırılarak ve yeni bir 'aile asgari geçim sınırının' belirlenerek muhtaçlık sınırının bu sınıra endekslenmesi gerektiği açıktır.

Dikkat çeken diğer bir husus ise çalışan yoksulların sosyal yardım alabilmesidir. Finlandiya, ABD, Avusturya ve Yeni Zelanda gibi ülke örneklerine bakıldığında çalışan kişilerin yoksulluğa düşmemelerine yönelik tamamlayıcı yardım türlerinin uygulandığını görmekteyiz. Bu yardımlar sosyal sigortanın tamamlayıcısı olarak işlev görmektedir. Ancak ülkemizde sigortalı olarak çalışan kişilerin sosyal yardım almaları bazı istisnalar dışında mümkün değildir. Devlet Memurları Kanunu'na tabi çalışanlar bazı aile yardımlarını alabilmekte ve İş Kanunu kapsamında çalışanlar toplu iş sözleşmeleri ile bazı sosyal yardımlara erişebilmektedir. Tamamlayıcı yardımlara ihtiyaç olduğu görülmekle birlikte ciddi bir mali yük gerektireceği için ülkemiz açısından uygulanması mevcut bütçe ile mümkün görülmemektedir.

Türkiye'de uygulanmaya konulması gereken bir diğer yardım türünün ise aile yardımları olduğunu belirtmek gerekir zira Avrupa Sosyal Şartı Hükümet Komitesi'nin 126. dönem toplantısında aile yardımlarını sistematik olarak uygulamayan tek üye ülke olduğu gerekçesiyle Türkiye hakkında uygunsuzluk kararı verilmiştir. Aileye yönelik çocuk yardımları, eğitim yardımları, gıda ve barınma yardımları münferit olarak düzenlenmekle birlikte genel ve tek bir sistem altında aile yardımları düzenlenmemiştir. Aile yardımlarına ilişkin yapının tek elde toplanmasına ve toplumun tamamını kapsayan bir aile yardım sisteminin prime dayalı olarak sosyal sigorta veya primsiz sosyal yardım olarak düzenlenmesine acil ihtiyaç vardır. Sosyal politikanın önemli bir unsuru olan aile yardımları, sosyal adaleti ve sosyal devleti güçlendirecektir.

Türkiye bakımından üzerinde durulması gereken konulardan bir diğeri ise sosyal yardım istihdam bağlantısının güçlendirilmesidir. Avusturya, Finlandiya, Yeni Zelanda, Birleşik Krallık gibi ülkelerde sosyal dışlanma ile mücadele bağlamında istihdam politikalarına öncelik verildiği görülmektedir. Örneğin, Finlandiya’da sosyal dışlanma sorunu işsizlik sorunu olarak ele alınmaktadır. Bu doğrultuda sosyal yardım ile birlikte kişilerin işgücü piyasalarına geçişlerini kolaylaştırıcı politikalar yürütülmektedir. Benzer şekilde, bu ülkelerde sosyal yardım başvuranlarının çalışma testinden geçirildiği görülmektedir. Belli bir saatin altında çalışanlara sosyal yardım verilmektedir. Örneğin, Birleşik Krallık’ta çalışma süreleri ve çalışabilirliği doğrultusunda sosyal yardım alınabilmektedir. Ulusal İstihdam Stratejisinin temel eksenlerinden biri olarak da belirlenen sosyal yardım istihdam bağlantısının güçlendirilmesine yönelik adımlar atılmaya başlanmıştır. Ancak, öncelikle iş ve meslek elemanlarının niteliksel ve niceliksel olarak güçlendirilmesi ve sosyal yardım ve dayanışma vakıflarındaki sosyal çalışmacılarla birlikte çalışabilmesine yönelik bir mekanizmanın geliştirilmesi gerekmektedir.

Tüm bu önerilerin Türkiye’de hayata geçirilebilmesi için çeşitli yasal düzenlemelerle birbirinden bağımsız verilen sosyal yardımların tek bir çerçeve kanun altında sosyal bir hak olarak yeniden düzenlenmesi ihtiyacı ortadadır. Hak temelli bir yaklaşım piyasa mekanizmasının oluşturduğu eşitsizlikleri ve kısıtlılıkları ortadan kaldırmaya yardımcı olacaktır. Dağınık olan sosyal yardım kurumsal yapısı, yasal bir dayanak ile tek bir çatı altında toplanabilecek ve böylece başvuru, uygulama ve izleme süreçlerinin nitel ve nicel olarak güçlendirilmiş personellerin olduğu bir kurum tarafında takip edilebilirliği mümkün olacaktır.

KAYNAKÇA

BİLDİRİ ve TEZLER

Bölükbaşı, B. (2008). *Türkiye’de Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk*.(yüksek Lisans tezi). Marmara Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Kabaş, T. (2009). *Gelişmekte Olan Ülkelerde Yoksulluğun Nedenleri ve Yoksullukla Mücadele Yolları*. (Doktora tezi). Çukurova Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Kapar, R.(2006). *Sosyal Adalet için Daha Fazla Sosyal Koruma*, II. Ulusal Sosyal Politika Kongresi (24–26 Kasım 2006), Ankara.

Kaya, E. (2009). *Yoksullukla Mücadele’de Avrupa’nın ve Türkiye’nin Sosyal Yardım Modeli*. (Sosyal yardım uzmanlık tezi). Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Ankara.

Şahin, T. (2009). *Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk İlişkisi*. (Başbakanlık sosyal yardım uzmanlık tezi). Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Ankara.

Tireli, M. (2009). *Küreselleşme ve Yoksulluk: Birleşmiş Milletler ve Dünya Bankası Göstergeleri Işığında Bir Analiz*. (Sosyal yardım uzmanlık tezi). Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Ankara.

BROŞÜR ve İSTATİSTİKİ VERİLER

ADECRI Agency for the Development and Internat (2008). The French Social Protection System Erişim kaynağı: <http://www.adecri.org/userfiles/files/brochure/Protection%20Sociale%20en%20France%20-%20V%20GB%202008.pdf> erişim tarihi:03.03.2014.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2013). Eylül İstatistik Bülteni. (e-posta ile ulaşılmış ancak yayınlanmamış bülten).

Bundesministerium für Arbeit, Soziales und Konsumentenschutz –BMASK (2012). Structure of Social Protection Systems. Social Protection In Austria. http://www.sozialministerium.at/cms/site/attachments/1/6/3/CH2088/CMS1313745345149/social_protection_in_austria.pdf erişim tarihi:20/03/2014.

Facts about Social Welfare and Health Care in Finland (2010). <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/79913/facts2010.pdf?sequence=1> erişim tarihi:26/02/2014.

G20 (2011).Country Policy Briefs, A Simplified Social Benefits System.G20 Meeting of Labour and Employment Ministers 26-27 September 2011, Paris

Ministry of Social Affairs and Health (2013). Characteristics of the Social Security System in Finland,

http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=6511570&name=DLFE-25861.pdf erişim tarihi: 24/02/2014.

OECD (2011b). Compendium of OECD Well-Being Indicators. OECD Publishing: Paris.

OECD, Social Expenditure Aggregated Data,

http://stats.oecd.org/Index.aspx?datasetcode=SOCX_AGG, erişim tarihi: 15/02/2014.

Sosyal Yardım Bilgi Sistemi Strateji Genel Müdürlüğü Haziran (2011). Sosyal Yardım Bilgi Sistemi erişim: <http://www.sosyalyardimlar.gov.tr/tr/html/11829/Sosyal+Yardim+Programlarımız>, erişim tarihi: 15/03/2014.

TUİK (2012). Gelir ve yaşam koşulları araştırması, erişim kaynağı: <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13594>, erişim tarihi: 02/02/2014.

TUİK (2013). Hanehalkı İşgücü İstatistiklerine erişim kaynağı: www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=16003, erişim tarihi: 04/04/2014

TUİK (2011). Göç İstatistikleri, erişim kaynağı: http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?alt_id=1067, erişim tarihi: 03/02/2014.

World Bank. (2014). Poverty data. Erişim kaynağı: <http://povertydata.worldbank.org/poverty/region/ECA> erişim tarihi 01/02/2014

KİTAPLAR

Council of Europe (2013). *Living in dignity in the 21st Century, Poverty and Inequality in societies of human rights :the paradoxs of democracy*. Paris:Council of Europe.

Cribb J.,Joyce R.,Philips D.(2012). *Living Standards, poverty and Inequality in the UK*. London.:Joseph Rowntree Foundation.

Garcia, A. B., Gruat, J. V. (2003). *Social Protection*. Geneva.:ILO.

Gerek, N.,Oral,A. I.(2004).*Sosyal Güvenlik Hukuku*. Eskişehir.:Anadolu Üniversitesi.

Heikkila M., Kuivalainen S.(2002). *Using social benefits to combat poverty and social exclusion: opportunities and problems from a comparative perspective*. Germany:Council of Europe.

SGK (2012). *Avrupa Birliğinde Sosyal Güvenlik*. Ankara.:Sistem ofset.

SGK (2013). *Uluslararası Sosyal Güvenlik Sözleşmeleri Avrupa Birliği Üyesi Ülkeler*. Ankara.:Altınyaprak Matbacılık.

DERGİLER

Bulut, M.(2011). Sosyal Güvenlik Sistemlerinde Sosyal Yardım Yaklaşımı ve Türkiye’de Durum. *Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Yardım ve Dayanışma Dergisi*, 2 (3).57-65.

Koray, M.(2010). Büyüyen Yoksulluk-Yoksunluk Sorunu ve Sosyal Hakların Sınırları. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 42, 1-31.

Sam, N. (2008). Yoksulluğa Bir Yaklaşım Biçimi: Kapasite Yaklaşımı. *Uludağ Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Dergisi*, 27 (1),59-70.

Sapancalı, F. (2005). AB’de Sosyal Dışlanma Sorunu ve Mücadele Yöntemleri. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 6, 51-106.

Segalman, R.(1986).Welfare and dependency in Switzerland.*The Public Interest.*, 82 pp.106-121. Erişim http://www.nationalaffairs.com/public_interest/detail/welfare-and-dependency-in-switzerland erişim tarihi:14.03.2014.

Şahin, T. (2010). Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk İlişkisi. *Yardım ve Dayanışma Dergisi*, 1 (2), 71-80.

Topateş, H. (2009). Araçsallaştırılmış Bir kavram Olarak Sosyal Dışlanma, *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 29 (4), 115-130.

Turan, Ercan (2003). Sosyal Güvenlik Hakkı. *Kamu-İş Dergisi*, 7(3), 1-20.

Zengin, E.,Öztaş, C. (2009).Yerel Yönetimler ve Sosyal Yardımlar:Üsküdar Belediyesi Örneği. *Aile ve Toplum Dergisi*, 4 (16), 19-35.

RAPORLAR

Caritas Europa (2013). Caritas Europe Shadow Report 2013-Country Summary for Finland Erişim tarihi:26/02/2014.

Department for Work and Pension (2012). *Child Poverty in the UK: The Report on the 2010 target*.London: The Statitinary Office.

Devlet Planlama Teşkilatı. (2000). *Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu. Yoksullukla Mücadele Alt Komisyonu Raporu* Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.

Eardley ve ark.(1996). *Social Assistance in OECD Countries. Synthesis Report*. London: HMSO.

ILO (2008). *the Declaration on Social Justice for a Fair Globalization*. Geneva:ILO.

OECD (2011a). *Dividend we stand: why inequality keeps rising*, Paris:.OECD.

Rector, R.(2012). *Examining the means tested welfare states:79 programs and 927 billion annual spending. Testimony before the committee of the budget* (April 17,2012). Washington: Heritage Foundation, <http://budget.house.gov/uploadedfiles/rectortestimony04172012.pdf> erişim tarihi:28/02/2014.

UN (2013). *International Migration Report*. Department of Economic and Social Affairs. New York:UN.

UNDP (1990). *Human Development Report*. New York: Oxford University Press

UNDP (2013). *Human Development Report*. New York: Oxford University Press

World Bank (2013). *Global Development Report: Jobs*. Washington:The World Bank.

Demir Şeker, S.(Ekim, 2011). *Türkiye'nin İnsani Gelişme Endeksi ve Endeks Sıralamasının Analizi*. Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü. Ankara: Kalkınma Bakanlığı, erişim kaynağı: http://sgb.aile.gov.tr/upload/sgb.aile.gov.tr/mce/2012/ust_politika/turkiyenin_insani_gelismeendeksi.pdf, erişim tarihi:05/03/2014.

KANUN VE YÖNETMELİKLER

2022 Sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun.(1976).*T.C .Resmi Gazete*,15642,10/07/1976.

2090 Tabii Afetlerden Zarar Gören Çiftçilere Yapılacak Yardımlar Hakkında Kanun.(1977). *T.C. Resmi Gazete*,15987, 5/7/1977.

2330 Sayılı Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanun.(1980).*T.C. Resmi Gazete*, 17152, 06/11/1980.

2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu.(1983).*T.C .Resmi Gazete*, 18059, 27/05/1983.

3294 Sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu.(1986).*T.C .Resmi Gazete*,19134, 14/06/1986.

351 Sayılı Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu Kanunu. (1961). *T.C. Resmi Gazete*, 10887,28/8/1961

4109 Sayılı Asker Ailelerinden Muhtaç Olanlara Yardım Hakkında Kanun.(1941). *T.C.Resmi Gazete*,4887, 15/8/1941.

5102 Sayılı Yüksek Öğrenim Öğrencilerine Burs, Kredi Verilmesine İlişkin Kanun (2004). *T.C. Resmi Gazete*,25394, 06/03/2004.

5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu.(2004).*T.C. Resmi Gazete*,25531,23/7/2004.

5236 Sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun.(2004).*T.C.Resmi Gazete*,25665,9/12/2004.

5302 sayılı İl Özel İdareleri Kanunu.(2005). *T.C. Resmi Gazete*,25745,4/3/2005.
5393 Sayılı Belediye Kanunu.(2005). *T.C. Resmi Gazete*,25874, 13/7/2005

5510 Sayılı Kanunun Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu.(2006).*T.C. Resmi Gazete*, 26200, 16/06/2006.

5737 Sayılı Vakıflar Kanunu.(2008). *T.C.Resmi Gazete*,26800,27/2/2008.

633 sayılı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname. (2011).*T.C.Resmi Gazete*,27958, 08/06/2011.

65 yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşları ile Engelli ve Muhtaç Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Yönetmelik.(2013). *T.C. Resmi Gazetesi*,28539,25/01/2013.

657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu. (1965).*T.C. Resmi Gazete*,12056, 23/07/1965.

Genel Sağlık Sigortası Kapsamında Gelir Tespiti, Tescil ve İzleme Sürecine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik.(2011). *T.C.Resmi Gazetesi*,28156,28/12/2011.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarına Yapılan Şartlı Bağışlardan Yüksek Öğrenim Öğrencilerine Burs Verilmesi Hakkında Yönetmelik.(2011). *T.C.Resmi Gazetesi*,08/10/2011.

Sosyal Yardımlaşma ve dayanışmayı teşvik Fonu Kurulunun Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik.(2005).*T.C. Resmi Gazetesi*, 25913, 21/08/2005.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası.(1982). *T.C. Resmi Gazetesi*,2709,7/11/1982.

Vakıflar Yönetmeliği.(2008). *T.C. Resmi Gazete*,27010,27/09/2008.

ULUSLARARASI BELGELER

Council of Europe.(1996). *Revised Social Charter*, (CETS no. 163),erişim kaynağı: <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=163&CM=8&CL=ENG>, erişim tarihi:10/12/2013.

United Nations.(1948). *the Universal Declaration of Human Rights*. Erişim kaynağı: <http://www.un.org/en/documents/udhr/index.shtml#a22>, erişim tarihi:09/11/2013.